

¹²⁴Ibid.

¹²⁵Ibid.

¹²⁶Anna Leonowens, "The English Governess at the Siamese Court," in *The Atlantic Monthly*, August 1870, p. 145.

¹²⁷Ibid., pp. 144-145.

¹²⁸Ibid., p. 145.

¹²⁹Ibid.

¹³⁰Bowring, op. cit., p. 435.

¹³¹ดูรายละเอียดใน ประกาศฉบับที่ 156 พ.ศ.2401 และฉบับที่ 233 พ.ศ.2506 ใน ประชุมประกาศ
รัชกาลที่ 4 พ.ศ.2401-2404 และ พ.ศ.2405-2408 (กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, 2504)

¹³²Leonowens, op. cit., p. 146.

¹³³Ibid.

¹³⁴Ibid., p. 147.

¹³⁵Ibid., pp. 149-150.

¹³⁶Ibid., p. 152.

พระองค์เจ้าหญิงวชิรรัตนกัญญา ในเจ้าจอมมารดาแก้ว ประสูติเมื่อวันที่ 13 มกราคม พ.ศ.2400 เป็นพระราชธิดาองค์ที่ 39 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อนางแอนนา เริ่มเป็นครูในปี พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) จึงยังทรงพระเยาว์อยู่ แต่อาจจะมาเริ่มเรียนในปีต่อ ๆ มา

อนึ่ง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯทรงเคยกล่าวถึงพระราชธิดาพระองค์นี้ในพระราชหัตถเลขาซึ่งทรงมีไปถึงพระองค์เจ้าปิยมราช (พ.ศ. 2330-2406, พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ซึ่งพระองค์ทรงเรียกว่า "เจ้าอาร์เจ้าน้ำ") ฉบับลงวันที่ 4 มิถุนายน พ.ศ.2403 ทรงมีพระราชปรารภถึงอาการป่วยของผู้คนในพระบรมมหาราชวังเมื่อเกิดไข้ป่วงใหญ่"ลงราก" ขึ้นในกรุงเทพฯ โดยมีทรงมีพระราชดำรัสว่า "วชิรรัตนกัญญา บุตรหญิงของ หม่อมฉันคนหนึ่ง ซึ่งเป็นบุตรมารดาชื่อแก้วนั้น ป่วยลงคนหนึ่งอาการมาก หมอไม่รับ แต่รักษาอยู่หลายวันก็หาย หาดายไม่" พระราชหัตถเลขาฉบับนี้ยังทำให้เห็นพระราชหฤทัยที่ทรงเป็นห่วงผู้คนในปกครองทั้งฝ่ายในและฝ่ายหน้าอย่างทั่วถึง (ดูรายละเอียดใน พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1, กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, 2506, หน้า 233)

¹³⁷Leonowens, op. cit., p. 155.

¹³⁸Ibid., p. 154.

¹³⁹Ibid., p. 147.

¹⁴⁰Ibid., p. 148.

¹⁴¹W. Leigh Williams, "Introduction," in **The English Governess at the Siamese Court**. (1870) reprinted, (New York: Roy Publishers, 1952 ed.), p. xii.

¹⁴²Ibid., pp. xv-xvi.

¹⁴³Ibid., p. xiii.

¹⁴⁴Ibid., p. xii and xv.

¹⁴⁵Ibid., p. xviii.

¹⁴⁶ดูรายละเอียดใน Henri Mouhot. **Travels in Siam, Cambodia and Laos, 1858-1860**. Vols. 1-2, 1864 ; reprinted (Singapore: OUP, 1989), pp. v-xvii .

¹⁴⁷Ibid., pp. 282-301.

¹⁴⁸Michael Smithies. **Descriptions of Old Siam**. (Kuala Lumpur, Malaysia: OUP, 1995), p. 101.

¹⁴⁹**The English Governess at the Siamese Court**, p. 4.

¹⁵⁰Smithies, op. cit., pp. 174-175.

¹⁵¹**The English Governess at the Siamese Court**, p. 101.

¹⁵²Ibid., p. 5.

¹⁵³Ibid., p. 6.

¹⁵⁴Bradley cited in Feltus, op. cit., pp. 148-149

ในบันทึกของหมอ Bradley ยังกล่าวไว้ด้วยว่าที่พวกมิชชันนารีไม่รับเงินค่าตอบแทนบริการใดใดจากราชสำนัก เพราะพวกเขาเห็นว่าเป็นเงินของ “นายทาส” ไม่ใช่เป็นเพราะมีกุศลจิตหรือมีความรู้คุณที่ทรงพระเมตตา (Ibid., p. 155)

¹⁵⁵**The English Governess at the Siamese Court** , p. 17.

¹⁵⁶Ibid., p. 27.

¹⁵⁷Ibid., p. 46.

¹⁵⁸Ibid., p. 31.

¹⁵⁹Louis Lindsay. **The Myth of a Civilizing Mission: British Colonialism and the Politics of Symbolic Manipulation**. (Jamaica: University of West Indies, 1981), pp. 4, 8.

¹⁶⁰Ibid., pp. 6-10.

¹⁶¹Ibid., pp. 13-14.

¹⁶²Albert Weinberg. **Manifest Destiny**. (Chicago: Quadrangle Paperbacks, 1963), p. 301.

¹⁶³จากบทบรรณาธิการของ. *The New York Morning News* ฉบับประจำวันที 13 ตุลาคม พ.ศ.2388 อ้างไว้ใน Frederick Merk. **Manifest Destiny and Mission in American History.** (Cambridge, MA: Harvard University Press,1995) p. 25.

¹⁶⁴Weinberg, op. cit., pp. 304-305.

¹⁶⁵Ibid., p. 307.

¹⁶⁶Ibid., p. 308.

¹⁶⁷Chadin Flood ed. and translated. **The Dynastic Chronicles of Bangkok Era: The Fourth Reign (1851-1868).** (Tokyo: The Center of East Asian studies, 1966), p. 231.

¹⁶⁸Ibid., pp. 244.

¹⁶⁹Feltus, op. cit., p. 248; Moffat, op. cit., p. 188; and S. G. McFarland, "The Schools of Siam," in **Siam and Laos as Seen by Our American Missionaries.** (Philadelphia: Presbyterian Board of Publication, 1884), p. 221.

¹⁷⁰**The English Governess at the Siamese Court,** p. 63.

¹⁷¹Malcolm cited in Bowring, op. cit., p. 447.

¹⁷²**The English Governess at the Siamese Court,** pp. 248, 207.

¹⁷³Terwiel, op. cit., pp. 180, 236, 278.

ในรัชกาลที่ 4 มีตัวอย่างหลายกรณี que แสดงให้เห็นความไม่ "ศิวิไลซ์" ของชาวตะวันตก ซึ่งไม่โยติ ไม่เคารพกฎหมายไทย และปฏิบัติต่อชาวสยามอย่างดูแคลนว่าเป็นชนชาติที่ต่ำต้อย กว่าพวกคน โดยถือตัวว่าอยู่ได้บังคับของกงสุลของชาติตนเอง แม้แต่หมอบรัดเลก็เคยกล่าวถึง ปัญหาเช่นนี้ไว้ในบันทึกของเขา (หน้า 255-257) การมีสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของชาวตะวันตก เป็นปัญหาที่การาช้างมานานจนกระทั่งประเทศสยามขอเจรจาทำความตกลงเพื่อยกเลิกข้อตกลง นั้นกับประเทศต่าง ๆ ในปี พ.ศ.2450 ฝรั่งเศสยอมตกลงยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตสำหรับ คนในบังคับของฝรั่งเศสที่ไม่ใช่ชาวฝรั่งเศสเพื่อแลกกับจังหวัดพระตะบองและเสียมราฐ ซึ่งขณะ นั้นยังเป็นของสยาม ในปีต่อมาอังกฤษจึงทำตามโดยเรียกร้องข้อแลกเปลี่ยน คือ 4 รัฐมาเลย์ ที่ เป็นของสยามอยู่ก่อนคือ เกดาร์ ปะลิส กลันตัน และตรังกานู รวมทั้งเกาะที่ขึ้นอยู่กับรัฐเหล่านั้ น และเกาะหมากหรือปีนัง (ดูรายละเอียดใน Terwiel หน้า 277-278 และ ประวัติศาสตร์ กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 2 หน้า 96 – 97 และ 151)

¹⁷⁴Anna Leonowens, "L'Ore, the Slave of a Siamese Queen," in *The Atlantic Monthly.* October 1872, p. 464; Margaret Landon. **Anna and the King of Siam** (New York: John Day, 1944), p. 158.

¹⁷⁵ **The English Governess at the Siamese Court**, p. 204.

¹⁷⁶ Bowring, op. cit., p. 346-347.

¹⁷⁷ W. Bradley, op. cit., p. xiii.

¹⁷⁸ D. Bradley cited in Feltus, op. cit., p. 116.

ในเรื่องที่เกี่ยวกับความล้มเหลวของพวกมิชชันนารีทั้งฝ่ายคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ ในการชักจูงคนไทยให้หันมาเข้ารับนับถือศาสนาคริสต์นั้น เซอร์จอห์น บาวริง เคยกล่าวถึงว่า มิได้เกิดจากการแทรกแซงขัดขวางของฝ่ายไทยแต่อย่างใด แต่เป็นเพราะว่าพวกมิชชันนารีกลุ่มต่าง ๆ เกิดการขัดแย้งและทะเลาะวิวาทกันเอง ต่างฝ่ายต่างเรียกอีกฝ่ายว่า เป็น “ผู้สอนความเชื่อที่ฉ้อฉลอ่อนแอ” ซึ่งทำให้ชาวสยามต่างพากันสงสัยและไม่ศรัทธาในตัวคนเหล่านั้นและในคำสอน (Bowring, op. cit., pp. 335-336).

¹⁷⁹ W. Bradley, op. cit., p. xv.

¹⁸⁰ Ibid., p. 103.

¹⁸¹ **The English Governess at the Siamese Court**, pp. 128-129.

¹⁸² Ibid., p. 227.

¹⁸³ Ibid., p. 228.

¹⁸⁴ Ibid., pp. 237-238.

¹⁸⁵ Ibid., p. 238.

¹⁸⁶ Ibid., p. 236.

¹⁸⁷ Ibid., p. 212.

¹⁸⁸ Bowring, op. cit., pp. 124, 555.

¹⁸⁹ ดูคำอธิบายรายละเอียดเรื่องนี้และเรื่องการคัดร่างพระราชหัตถเลขาในภาษาต่าง ๆ ใน “คำอธิบายของเจ้าพระยาภาสกรวงศ์” ในหนังสือ พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, 2506) หน้า 203-205.

¹⁹⁰ Bowring, op. cit., p. 93.

¹⁹¹ Ibid., pp. 123-124; 189-199.

¹⁹² ประชุมประกาศรัชกาลที่ 4 พ.ศ.2394-2400 (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2503) หน้า 286-287.

¹⁹³ Terwiel, op. cit., p. 220.

¹⁹⁴ **The English Governess at the Siamese Court**, p. 17.

¹⁹⁵ Ibid., p. 237.

¹⁹⁶ Smith Dow, op. cit., pp. 97, 119.

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เลียวโนเวนส์ เรียกบุตรชายว่า Boy ไม่ได้เรียกชื่อ ในขณะที่แอนนาในฉบับของ Margaret Landon จะเอ่ยชื่อบุตรชายว่า Louis และเรียกชื่อสามีว่า Leon (Anna and the King of Siam, 1944, pp. 49, 53-54.)

¹⁹⁷ The English Governess at the Siamese Court, p. 27.

¹⁹⁸ Ibid., p. 91.

¹⁹⁹ Ibid., pp. 164, 212.

²⁰⁰ Terwiel, op. cit., p. 191.

²⁰¹ Ibid., p. 202.

²⁰² The English Governess at the Siamese Court, p. 88.

²⁰³ Anna Leonowens. Siamese Harem Life. (London: Arthur Barker, Ltd., 1873), p. 32.

²⁰⁴ The English Governess at the Siamese Court, p. 183.

²⁰⁵ A. B. Griswold. King Mongkut of Siam (New York: The Asia Society, Inc., 1961) p. 48.

²⁰⁶ Ibid., p. 49.

²⁰⁷ The English Governess at the Siamese Court, p. 196.

²⁰⁸ Ibid., p. 130. นางเลียวโนเวนส์อธิบายพระราชพิธีโสกันต์โดยใช้คำว่า "customary for young Siamese princes"

²⁰⁹ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 เล่ม 2 (กรุงเทพฯ : องค์การคำคุณฐา, 2504) หน้า 105. พิธีในคราวนี้ตรงกับวันจันทร์ที่ 13 อังคารที่ 14 พุธที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ.2410 เจ้านายที่เข้าพิธีคือ พระเจ้าลูกยาเธอพระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร พระองค์เจ้าวาณีรัตนกัญญา พระองค์เจ้าสมอสมัยหรรษา พระองค์เจ้าอนงค์นพคุณ และพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าวิไลยในพระบวรราชวัง สองพระองค์แรกคือ พระราชโอรสและธิดา ซึ่งนางแอนนาเล่าว่าไม่ทรงโปรดเนื่องจากทรงพิโรธเจ้าจอมมารดาของเจ้านายทั้งสองพระองค์ และ ในเดือนพฤศจิกายน ปีนั้นยังมีพิธีโสกันต์ อีก 2 งาน

²¹⁰ The English Governess at the Siamese Court, p. 4.

²¹¹ De la Loubere. Du Royaume de Siam (1691) translated by Sant Komolbutra (Bangkok, Thailand: Progress Press, 1967), p. 129.

เดอลาลูแบร์เป็นราชทูตจากราชสำนัก พระเจ้าหลุยส์ที่ 14 เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี และพักอยู่ในสยามตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ.2230 ถึงเดือนมกราคม พ.ศ.2231

²¹² Siamese Harem Life, p. 34.

²¹³ De la Loubere, op. cit., p. 116-117.

²¹⁴Bowring, op. cit. pp. 131-132.

²¹⁵ดูรายละเอียดใน Bristowe, 1976; Griswold, 1961; Terwiel, 1983; and Smithies, 1995.

²¹⁶Griswold, op. cit., p. 46.

บทที่ 3

มาร์กาเร็ต แลงคอนกับการสืบสานตำนานเรื่องแอนนา

หลังจากที่ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง *The English Governess at the Siamese Court* ในปี พ.ศ. 2413 แล้ว เลียวโนเวนส์เขียนบทความอีก 2 เรื่อง ให้นิตยสาร *The Atlantic Monthly* ชื่อ “The Favourite of the Harem” (คนโปรดในฮาเร็ม) และ “L’Ore, the Slave of a Siamese Queen” (ละออทาสของราชินีสยาม) บทความทั้งสองนี้ลงพิมพ์ในฉบับเดือนกันยายนและตุลาคม ค.ศ. 1872 (พ.ศ. 2415) ตามลำดับ เป็นที่สนใจของผู้อ่านอย่างมากอีกเช่นกัน ในปีเดียวกันนั้นเอง เลียวโนเวนส์จึงขยายความบทความทั้งสองนี้และพิมพ์เป็นหนังสือชื่อ *The Romance of the Harem* ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น *Siamese Harem Life* (ค.ศ. 1873) บทความทั้งสองบทความและหนังสือเล่มนี้คือต้นฉบับที่มาร์กาเร็ต แลงคอน นำมาผนวกเข้ากับหนังสือเล่มแรกของเลียวโนเวนส์ เพื่อเขียนเรื่องราวของแอนนาตามทัศนะและการตีความของนางเองและให้ชื่อว่า *Anna and the King of Siam* (ค.ศ. 1944)

ดังนั้นก่อนจะกล่าวถึงมาร์กาเร็ต แลงคอน และหนังสือของนาง จึงสมควรที่จะต้องกล่าวถึงบทความต้นฉบับทั้งสองนี้และเรื่องราวบางตอนในหนังสือเล่มที่ 2 ของนางเลียวโนเวนส์ ซึ่งแลงคอน “ขอยืม” มาใช้ในการผลิต *Anna and the King of Siam* เสียก่อน หลังจากนั้นแล้ว จึงจะพิจารณาดูหนังสือดังกล่าวควบคู่กันไปกับภาพยนตร์ชื่อเดียวกันซึ่งบริษัท ทเวนตี้เอ็ท เซ็นจูรี ฟอกซ์ (Twentieth Century Fox) สร้างขึ้นมา ในปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489) โดยอิงหนังสือของแลงคอน

โครงเรื่องโดยย่อของบทความเรื่อง “The Favourite of the Harem”¹

ในบทความฉบับนี้ เลียวโนเวนส์เล่าเรื่องราวของ “ซ้อย” ซึ่งต่อมาได้รับพระราชทานนามว่า “โฉม” เมื่อยังเป็นนางสนมคนโปรด ซ้อยเป็นนางรำตัวเอกของราชสำนักและรำละครเก่งมากจนต้องพระราชหฤทัยและกลายเป็นพระสนมคนโปรด แต่ต่อมาซ้อยได้พบกับข้าราชการคนหนึ่งชื่อ พระยาพิจิตต์ (Phaya Phi-Chitt) ทั้งคู่เกิดรักกัน และวางแผนจะหลบหนีออกจากวังไป โดยมีนางทาสคนใหม่ชื่อนุญ เป็นผู้ช่วยส่งสารให้คนทั้งสอง โดยซ้อยไม่รู้ว่านุญเป็นภรรยาของพระยาพิจิตต์ ซึ่งขาดตัวเป็นทาสเข้ามาอยู่ในวังเพื่อช่วยสามีให้ได้รักกับซ้อย

พระยาพิจิตต์เป็นข้าราชการคนหนึ่ง เคยเห็นซ้อยแสดงละครหน้าพระที่นั่งก่อนจะเข้ามาเป็นพระสนม เขาตกหลุมรักซ้อยและการแสดงของนางจนถึงกับล้มป่วยด้วยความคลั่งไคล้

ทำให้บุญผู้เป็นภรรยาสงสารสามีจึงขายตัวเองเข้ามาเป็นทาสของซ้อย ซึ่งขณะนั้นได้เข้าวังมาเป็นพระสนมแล้ว บุญคอยช่วยหาโอกาสให้สามีและซ้อย จนทั้งสองได้แลกเปลี่ยนจดหมายกันและวางแผนจะหนีไปด้วยกัน แต่ทว่ามีผู้ค้นพบจดหมายของซ้อยซึ่งมีไปถึงพระยาพิจิตต์ แผนการจะลอบออกจากวังจึงเกิดแรงขึ้น ซ้อยและบุญถูกจับ บุญถูกสอบสวนและทรมานเพื่อค้นหาความจริง ด้วยความรักสามี บุญไม่ยอมสารภาพชื่อฝ่ายชายคู่คดี ทว่าเมื่อซ้อยถูกทรมาน นางทนความเจ็บปวดไม่ไหวจึงบอกชื่อพระยาพิจิตต์ เขาจึงถูกจับ แม้ว่าบุญพยายามจะขอมรับผิดเพียงผู้เดียว ทั้งคู่ถูกประหารพร้อมกัน ซ้อยรอดชีวิตมาได้เพราะเซอร์โรเบิร์ต ซอมเบิร์ก กงสุลอังกฤษประจำกรุงเทพฯ หลบซ่อนไว้ (ในเรื่องมิได้ให้รายละเอียดว่ากงสุลผู้นี้เข้ามาเกี่ยวข้องกับได้อย่างไร) นางจึงต้องทนใช้ชีวิตอยู่ในวังท่ามกลางเสียงเยาะเย้ยถากถางจากผู้คนที่นางเคยระรานเอาไว้เมื่อยังเป็นพระสนมคนโปรด ทั้งซ้อยและเลียวโนเวนส์ต่างโทษว่าเป็นความผิดของราชสำนักและในหลวงที่ทำให้ซ้อยมีชีวิตที่ระทมทุกข์เช่นนั้น

ในตอนท้ายของบทความ เลียวโนเวนส์อ้างว่ามีรูปภาพของนางทำให้ซ้อยกลับมีความหวังและศรัทธาต่อชีวิตขึ้นมาใหม่ นอกจากจะช่วยสอนภาษาอังกฤษให้นางแล้ว เลียวโนเวนส์อ้างว่ายังได้ช่วยให้ซ้อยหันมานับถือศาสนาคริสต์² ซึ่งเป็นความสำเร็จที่แม้แต่หมอบรัดเลซึ่งตั้งโรงหมอบอยู่ในกรุงเทพฯ มาก่อนนางเลียวโนเวนส์หลายสิบปีก็ยังไม่สามารถทำได้

เรื่องราวของซ้อยในบทความนี้ต่อไปจะถูกนำมาพิมพ์ไว้เป็นบทหนึ่งในหนังสือเล่มที่ 2 ของนางเลียวโนเวนส์ พร้อมด้วยภาพประกอบของซ้อยขณะร้ายราอยู่ในราชสำนัก³

อนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงความซ้ำซ้อน จึงจะแทรกคำวิพากษ์วิจารณ์งานเขียนไว้ในที่เดียวหลังจากที่ได้ให้รายละเอียดของงานเขียนนั้นๆ แล้ว

โครงเรื่องโดยย่อของบทความเรื่อง “L’Ore, the Slave of a Siamese Queen”⁴

ในบทความฉบับนี้เลียวโนเวนส์เล่าเรื่องของละออ หญิงมุสลิมซึ่งเกิดมาเป็นทาสในเรือนเบี้ยเพราะมีพ่อแม่เป็นทาส เลียวโนเวนส์อ้างว่าขณะเดินทางไปท้องพระโรงในวังหลวง นางหลงทางไปพบละออ ซึ่งเป็นทาสของขุนจอมมารคาอิ่ง และพระองค์บุตรีซึ่งเป็นพระสนมคนโปรดคนหนึ่ง ละออเป็นทาสซึ่งเคยเป็นคนโปรดของนายจนกระทั่งเมื่อบังเอิญได้พบและรักกับพ่อค้าชาวมุสลิมคนหนึ่งชื่อ นายโกดาห์ (Naikodah) ละออพยายามจะขอไถ่ตัวเองแต่ขุนจอมมารคาอิ่งไม่ยอมรับเงินค่าไถ่ คงยืนยันจะให้ละออเป็นทาสและผลิตลูกทาสให้ ละออหลบหนีออกไปหานายโกดาห์และหลบอาศัยอยู่กับเพื่อนๆ ชาวมุสลิมด้วยกัน และแอบแต่งงานกับนาย

โกศาคี 4 เดือนหลังจากการแต่งงานละ ออถูกตามจับได้ และพากลับมาหานายเก่าซึ่งเอาโซ่ล่าม นางไว้เพื่อกันมิให้หลบหนีไปอีก ต่อมาไม่นานนางก็คลอดบุตรชายซึ่งนางตั้งชื่อว่า “ทุกซ์” ซึ่งมีอายุได้ 4 ขวบแล้วเมื่อนางเลิวนโนเวนส์ไปพบ ละออขอร้องให้นางเลิวนโนเวนส์ไปแจ้งข่าวแก่สามี และยื่นฎีกาถึงในหลวง ซึ่งทรงโปรดเกล้าฯให้ขุนท้าวอาบ ซึ่งเป็นหัวหน้าผู้พิพากษาฝ่ายใน มาสอบสวนหาความจริง ขุนท้าวอาบสอบสวนแล้วจึงตัดสินว่าทาสมิสิทธิใช้เงินไถ่ตัวเป็นอิสระ นายทาสจะปฏิเสธไม่ได้ นายของละออจึงจำต้องปล่อยละออ ดังนั้นด้วยความช่วยเหลือของนางเลิวนโนเวนส์ละออและลูกจึงเป็นอิสระและได้กลับมาอยู่กับสามีของนางต่อไปในตอนท้ายบทความนี้เลิวนโนเวนส์สรุปว่า นางรู้สึก “ขอบคุณสวรรค์ที่มีได้เกิดมาเป็นชาวสยาม”

เรื่องราวของละออถูกนำมารวมไว้เป็นบทหนึ่งในหนังสือเล่มที่ 2 ของนางเลิวนโนเวนส์ด้วยเช่นกัน

นอกจากเรื่องของละออและซ้อยแล้วในหนังสือ *Siamese Harem Life* ยังมีเรื่องราวของนางสนมอีกผู้หนึ่งคือทับทิมอยู่ถึง 3 บท (คือบทที่ 2, 3, และ 4 ในฉบับที่พิมพ์เมื่อปี พ.ศ. 1952) ได้แก่ “ทับทิม: โศกนาฏกรรมในฮาเร็ม” “การไต่สวนคดีของทับทิม” และ “ในหลวงทรงเปลี่ยนใจ” ซึ่งมาร์กาเร็ต แลงคอน ดึงเรื่องราว 3 บทจากในหนังสือนี้ไปดัดแปลงเสียใหม่ก่อนจะบรรจุเข้าไว้ในหนังสือของนางคือ *Anna and the King of Siam* (ค.ศ. 1944) เรื่องของทับทิมนี้เองจะกลายเป็นโครงเรื่องสำคัญในละครเพลงเรื่อง *The King and I* (ค.ศ. 1951)

เรื่องของเจ้าจอมทับทิมเริ่มขึ้นในบทที่ 2 โดยแอนนาแนะนำว่าทับทิมเป็นพระสนมคนโปรด ซึ่งเคยได้รับพระราชทานฉลองรูปผลทับทิมมีฝาเปิดได้ประดับเม็ดทับทิม^๑ ตามความหมายทั้งสองของชื่อ“ทับทิม”

ต่อมาทับทิมได้มาพบและรู้จักกับคุณพระปลัดฯ (Khun Phra Balat) ซึ่งมักจะติดตาม“เจ้าคุณสา” เข้ามารับบาตรในพระบรมมหาราชวัง ทับทิมเขียนชื่อพระปลัดฯเป็นภาษาอังกฤษมาอวดแอนนา ต่อมาไม่นานทับทิมก็หายไปจากวัง และไม่นานนักก็ถูกตามกลับมาจำขังไว้ในคุกใต้ดิน พิศาสของทับทิมจึงมาอ้อนวอนให้แอนนามาช่วยเหลือ เพราะเชื่อว่าถ้าแอนนาออกปาก ในหลวงก็จะทรงอนุญาตให้ทุกอย่าง^๒ เมื่อแอนนาไปที่เรือนจึงนางกลับไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าเยี่ยม ไม่นานนักทับทิมถูกนำตัวมาไต่สวน

ทับทิมยอมรับว่าได้ประพฤติดิฉินที่ไม่ถวายความจงรักต่อในหลวง แต่กล่าวว่า นางเป็นฝ่ายผิดแต่ผู้เดียวเนื่องจากพระปลัดฯไม่ได้มีส่วนรู้เห็นด้วยกับแผนการทั้งหมดของนาง ทับทิมกล่าวว่านางปลอมเป็นพระเดินทางติดกลุ่มพระที่เข้ารับบาตรทุกเช้าออกไปนอกวัง แล้วไปนั่งคอยพระปลัดฯที่หน้าประตูวัดจนเย็นค่ำ บังเอิญเจ้าคุณสาออกมาเห็นจึงออกปากไต่ถาม

เมื่อรู้ว่าพระใหม่รูปนี้ยังไม่มีพระอุปฌาย์จึงยกให้พระปลัดฯเป็นผู้บรมดูแล โดยที่พระปลัดฯเองจำไม่ได้ว่านางคือทัณฑิมที่เคยหมั้นหมายกันเมื่อเยาว์วัยและไม่รู้ด้วยว่านางเป็นผู้หญิงปลอมตัวมา

ทัณฑิมยืนยันต่อศาลว่ามีได้มีเหตุเสื่อมเสียใดใดเกิดขึ้นระหว่างนางและพระปลัดฯในระหว่างที่นางแอบแฝงตัวอยู่ในวัด นางเพียงแต่มีความสุขที่ได้ปรนนิบัติพระปลัดฯในฐานะพระรุ่นอาวุโส แต่ความมาแตกเมื่อมีพระอื่นๆอีก 2 รูป มาพบเห็นนางในขณะที่กำลังจัดผ้าห่มผ้าห่มนางจึงถูกจับตัวมาได้สวน แอนนาพยายามจะขอล่วงเวลาการพิจารณาคดีเพราะเชื่อว่านางจะสามารถเข้าเฝ้าขอพระราชทานพระกรุณาได้ ซึ่งในเบื้องต้นก็ทรงมีท่าทีจะอนุโลมตามคำขอของนางแอนนา แต่ต่อมาทรงเปลี่ยนพระทัย ทัณฑิมและพระปลัดฯจึงถูกนำไปประจานรอบเมือง ถูกทรมาน และถูกนำไปเผาทั้งเป็น นางแอนนายังกล่าวว่า มีพระบรมราชโองการให้สร้างตะแลงแกงสำหรับประหารขึ้น 2 ชุด ให้ตรงกับหน้าต่งหน้าบ้านของนางเองเพื่อเขียนนาง (ในเรื่องมิได้บอกอย่างชัดเจนว่าเป็นเพราะอะไร)

ฉันมารู้เอาภายหลังว่าเมื่อฉันออกมาแล้วผู้พิพากษาหญิงซึ่งเดินสวนฉันขึ้นไปตรงหัวบันไดเอารายละเอียดของสำนวนคดีมาถวายให้ทอดพระเนตร ทำให้ทรงพระพิโรธมาก และเสียดพระทัยที่ทรงมีพระเมตตารับปากกับฉัน [ว่าจะไม่ถือโทษทัณฑิม] และโดยที่พระองค์ไม่มีวิธีที่จะลงโทษฉันได้ จึงต้องทรงแสดงพระราชอำนาจเหนือชีวิต และความเป็นความตายของพสกนิกรของพระองค์เอง จึงทรงมีพระบรมราชโองการให้สร้างตะแลงแกงขึ้นนอกหน้าต่งหน้าบ้านฉัน และทรงคาดโทษไว้อย่างหนักหากใครจะบังอาจมาขัดขวางความตั้งพระทัยและความสำราญของพระองค์ แต่เพื่อให้เป็นการยุติธรรมต่อพระองค์ ฉันต้องขอบอกไว้ด้วยว่า การที่ทรงได้รับการอบรมมาอย่างพระภิกษุ ทำให้ทรงเห็นว่าการทำความผิดของทัณฑิมและพระปลัดฯเป็นบาปที่ใหญ่หลวงที่สุดสำหรับมนุษย์⁹

แอนนายังกล่าวอีกว่า หนึ่งเดือนหลังจากนั้น พระองค์ทรงมาสารภาพกับนางว่า ทรงผิดไปแล้วที่ได้ลงโทษคนทั้งสองและไม่ยอมฟังคำทักท้วงของนางแอนนาว่าทั้งคู่เป็นผู้บริสุทธิ์¹⁰

ควรจะกล่าวไว้ในที่นี้ว่า ในบรรดาเรื่องราว 3 เรื่องที่แอนนาเล่ามาทั้งหมดนั้นเรื่องของ “ซ้อย” เป็นเรื่องเดียวที่พอจะมีมูล และมีหลักฐานบันทึกไว้ในเอกสารทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นเพื่อให้ข้อมูลที่มีหลักฐานจริงเปรียบเทียบกับเรื่องเล่าของนางแอนนาจึงจะขอให้รายละเอียดตามที่มีบันทึกไว้ใน พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 ปี พ.ศ. 2402 (3 ปีก่อนหน้าที่นางแอนนาจะเข้ามาเมืองสยาม) มีรายละเอียดดังนี้

เรื่องรักใคร่ระหว่างขุนสุวรรณกับเจ้าจอมซ้อย

ครั้นมาถึงเดือน 7 เกิดความเรื่องย้ายเขียน ขุนสุวรรณ บุตรพระยาราชภักดี ให้อิฎฐกลางภรรยาเข้าไปพุดจาปะโลมเจ้าจอมซ้อย บุตรพระยาบำเรอภักดี มีผู้ทิ้งหนังสือข้างใน โปรดฯให้ตุลาการชำระได้ความจริงว่ารักใคร่ให้ข้าวของ กันเนื่อง ๆ แต่ไม่ถึงตัวกัน ถูกขุนวางบดให้เอาย้ายเขียนอิฎฐกลางไปประหารชีวิต เสียที่วัดมักสัน ณ วันจันทร์ เดือน 7 แรม 12 ค่ำแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เนรเทศพระโยคาญาณภริศ วัตรราชสิทธิาราม 1 เจ้าอธิการวัดบางประทุน 1 เป็นผู้ให้น้ำมันค้าย้ายเขียนอิฎฐกลางเนรเทศไปอยู่ที่เมืองสงขลา

อย่างไรก็ตาม ในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ไม่มีบันทึกใดใดเกี่ยวกับเจ้าจอมทับทิม หรือการลงทัณฑ์ตามที่นางแอนนาเล่า¹² โดยเฉพาะการลงโทษด้วยวิเศษให้ตายทั้งเป็นนั่นเป็นเรื่องไม่น่าเชื่อ เนื่องจากมิใช่วิธีการลงโทษที่ใช้กันอยู่ในเมืองสยาม โดยเฉพาะกับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์อย่างซ้อย หากว่านางถูกประหารชีวิตด้วยวิเศษให้ตายทั้งเป็นจริงๆ ควรจะมีกล่าวไว้ในบันทึกของหมอบรัดเล ซึ่งเป็นผู้ที่คอยจ้องวิพากษ์วิจารณ์ราชสำนักสยามอยู่ตลอดเวลา เซอร์จอห์น บาวริงกล่าวว่า การประหารชีวิตในประเทศสยามนั้นไม่ค่อยมีบ่อยนักแม้ว่าจะมีวิธีประหารชีวิตแบบต่าง ๆ กันระบุไว้ รวมทั้งวิธีที่ใช้กับฝ่ายในและพระบรมวงศานุวงศ์ คือการจับผู้กระทำความผิดใส่ถุงไปถ่วงน้ำ หรือ ใส่ถุงแล้วทุบด้วยท่อนไม้จันทน์ (sandalwood)¹³ ในกรณีของพระสงฆ์ที่ดองอาบัติผิดศีลข้อรักษาความบริสุทธิ์ และมีความสัมพันธ์ฉันท์ชู้สาวจะถูกสีกในที่สาธารณะ ถูกโบย แล้วส่งไปตะพุ่นหญ้าช้าง ซึ่งถือว่าการลงโทษที่น่าอัปยศที่สุด เนื่องจากผู้กระทำความผิดจะไม่มีโอกาสเจริญก้าวหน้าได้อีกเลย ผู้ที่คบชู้ส่วนมากจะถูกสักที่แก้ม บาวริงกล่าวด้วยว่า การเผาทั้งเป็น เป็นวิธีการลงโทษผู้ที่เผาไหม้ทองคำหรือเงินจากพระพุทธรูปในวัดเท่านั้น¹⁴

นอกจากเซอร์ จอห์น บาวริง แล้ว เอ. บี. กริสวอลด์ (A. B. Griswold) และ

ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ต่างก็ยืนยันว่าเรื่องเล่าของนางแอนนาเกี่ยวกับนางห้ามที่หลบหนีหรือคบชู้ แล้วถูกลงโทษอย่างโหดร้ายนั้นเป็นเรื่องที่นางแอนนาแต่งขึ้นให้เป็นเรื่องระทึกใจผู้อ่านเท่านั้น ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช เล่าไว้ในบทความชื่อ “King Mongkut as a Legislator” ว่ามีเหตุการณ์คล้ายคลึงกันเมื่อนางในผู้หนึ่งถูกลักพาตัวไป เมื่อผู้ลักพาถูกจับได้แล้วถูกนำตัวมาไต่สวนและตัดสินลงโทษก็มีได้ถูกลงโทษอย่างทารุณโหดร้ายแต่อย่างใด คือเพียงโดนปรับเป็นเงินประมาณ 1 ชั่งเท่านั้น ส่วนอีกกรณีหนึ่ง เมื่อภรรยาน้อยของจมีนสรรเพ็ชรภักดีเป็นชู้หนีไปจากบ้าน ใน

ขณะที่มีนัสนิพนธ์เพื่ชกักคิไปราชการที่ประเทศอังกฤษ ชายผู้ก็ถูกปรับเพียง 28 ชั่งเท่านั้น และเงินค่าปรับก็มอบให้ผู้สามีมิได้เก็บเข้าหลวง¹⁵

แม้เรื่องเล่าของนางแอนนาจะไม่เป็นที่ยอมรับจากนักวิชาการ และนักประวัติศาสตร์ว่า มีความน่าเชื่อถือในฐานะเอกสารทางประวัติศาสตร์ แต่ก็ประจักษ์พยานสะท้อนให้เห็นทัศนคติของนางแอนนา และลักษณะการกล่าวโทษราชสำนักและพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งเป็นแนวเรื่องหลักในงานเขียนของนางเลียวโนเวนส์

มาร์กาเร็ต แลนดอน และ แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม (Anna and the King of Siam)

ก่อนที่จะกล่าวถึงหนังสือ ควรจะกล่าวถึงผู้แต่งเสียก่อน เพื่อเป็นข้อมูลภูมิหลังที่อาจจะช่วยให้เข้าใจงานเขียนและความคิดต่าง ๆ ที่สอดแทรกไว้ในงานเขียนได้ชัดเจนขึ้น

มาร์กาเร็ต แลนดอน เป็นชาวอเมริกันนามเดิมว่า Margaret Dorothea Mortenson เกิดเมื่อวันที่ 7 กันยายน ปีพ.ศ. 2446 (ค.ศ. 1903) ในเมืองซอมเมอร์ มลรัฐวิสคอนซิน (Somers, Wisconsin) บิดาเป็นนักเขียนประจำหนังสือพิมพ์ *Saturday Evening Post* อันมีชื่อเสียง แลนดอนจบการศึกษาจาก Wheaton College ในเมืองวีตัน รัฐอิลลินอยส์ (Wheaton, Illinois) ในปี พ.ศ. 2468 (ค.ศ. 1925) แล้วสอนภาษาอังกฤษและละตินอยู่ปีหนึ่งก่อนจะแต่งงานกับนายเคนเน็ธ แลนดอน (Kenneth Landon) ซึ่งเป็นมิชชันนารีคณะเพรสไบทีเรียน ในปี พ.ศ. 2470 (ค.ศ. 1927) นางติดตามสามีเข้ามาเมืองไทยเพื่อมาประจำทำการเผยแผ่ศาสนาอยู่ในจังหวัดนครราชสีมา และครั้ง นางอ้างว่าเคยเป็นครูใหญ่โรงเรียนสตรีประจำจังหวัดศรีสะเกษอยู่ 5 ปี¹⁶ ครอบครัวของนางอยู่ในเมืองไทยจนถึงปี พ.ศ. 2480 (ค.ศ. 1937) บุตร 3 คนแรกของนางจึงพูดภาษาไทยได้ก่อนจะพูดภาษาอังกฤษเสียอีก

เมื่อสามีของนางครบวาระการทำงานทั้งครอบครัวจึงเดินทางกลับมาอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ต่อมาในปี พ.ศ. 2485 (ค.ศ. 1942) จึงย้ายไปตั้งหลักแหล่งในกรุงวอชิงตัน ดี. ซี จนกระทั่งนางเสียชีวิตลงที่บ้านพักคนชราในเมืองอเล็กซานเดรีย รัฐเวอร์จิเนีย (Alexandria, Virginia) เมื่อปี พ.ศ. 2536 (ค.ศ. 1993) รวมอายุได้ 90 ปี¹⁷

แลนดอนกล่าวไว้ในบท “บันทึกของผู้แต่ง” ท้ายหนังสือของนางว่าในปีที่นางเดินทางกลับมาจากเมืองสยามนั้น เพื่อนสนิทของนางคนหนึ่งแนะนำให้ภานางนำหนังสือทั้งสองเล่มของแอนนา เลียวโนเวนส์ คือ *The English Governess* และ *Siamese Harem Life* มาผนวกกัน และเขียนออกมาใหม่ตามแบบของนางเอง ในปีพ.ศ. 2482 แลนดอนจึงลงมือเขียน *Anna and the*

King of Siam โดยการตัดบางส่วนของที่เขียนย่อออก จัดเรียงลำดับเหตุการณ์เสียใหม่ เดิมรายละเอียดเกี่ยวกับเมืองสยามเข้าไป และให้ข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับแอนนา เลียวโนเวนส์ โดยนางอ้างว่าได้ข้อมูลเหล่านั้นมาจากหลานชายของนางเลียวโนเวนส์เอง ยิ่งไปกว่านั้นนางยังอ้างว่าหนังสือของนางเล่มนี้ “มีความจริง 75 เปอร์เซ็นต์ และเรื่องแต่ง 25 เปอร์เซ็นต์ที่มาจากเรื่องจริง”¹⁸

หลังจากหนังสือเล่มแรกของนางได้กลายเป็นหนังสือขายดี และสร้างชื่อเสียงให้นางเป็นที่รู้จักกันทั่วไป แลนคอนจึงเขียนหนังสือเล่มที่สองเกี่ยวกับเมืองสยามเช่นกันอีกเล่มหนึ่งชื่อ **Never Dies the Dream** (ค.ศ. 1949) แต่ทว่าหนังสือเล่มนี้ไม่เป็นที่นิยม และไม่ประสบความสำเร็จเลย

มาร์กาเร็ต แลนคอน ไม่เพียงแต่แต่งเติมเรื่องเดิมที่นางเลียวโนเวนส์เล่าเอาไว้ด้วยข้อมูลที่นางค้นคว้าเพิ่มเติมมาเท่านั้น แต่นางยังได้เพิ่มลักษณะที่น่าสนใจบางอย่างให้กับตัวละครเอกคือ แอนนาในหนังสือต้นฉบับซึ่งมีลักษณะแห้งแล้ง ไม่มีอารมณ์ขัน ออกจะเย่อหยิ่ง และขาดความเป็นมนุษยธรรมคานาซึ่งน่าเห็นอกเห็นใจ ความจริงแล้วอาจจะกล่าวได้ว่า ในหนังสือของแลนคอนนี้ มีเสียง 2 เสียงซ้อนกันอยู่ในเรื่อง เสียงหนึ่งคือเสียงผู้เล่า (the narrator's voice) ซึ่งเล่าเรื่องจากมุมมองของบุคคลที่ 3 (third-person point of view) ผ่านสายตาของแอนนา แต่ทว่ามีข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ บุคคล และประเพณีของสังคมสยามเพิ่มเติมมาให้ในส่วนที่ขาดไปจากเรื่องเล่าต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์ ส่วนอีกเสียงหนึ่งที่ซ้อนกันอยู่คือ เสียงของผู้เขียนหมายถึงเสียงของตัวนางแลนคอนเอง ซึ่งจะต่างไปจากเสียงของนางเลียวโนเวนส์ในต้นฉบับ แลนคอนให้ข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับสังคมสยามและราชสำนักที่ชัดเจน น่าเชื่อถือกว่านางเลียวโนเวนส์ แม้ว่าจะยังคงรักษาสำเนียง ทศนคติ และแนวคิดหลักในเรื่องตามที่มืออยู่ในต้นฉบับดั้งเดิมก็ตาม ที่สำคัญกว่านั้นก็คือ เสียงของนางแลนคอนพยายามที่จะ “แก้ต่าง” ให้นางแอนนา โดยการเพิ่มคำอธิบาย ให้ข้อแก้ตัว และแก้ไขลักษณะด้านลบบางประการของนางแอนนา นอกจากนั้นยังพยายามสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แอนนากลายเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็ง แม้จะยังมีความเป็นหญิง ซึ่งจะเห็นได้ว่าต่างจากลักษณะของนางแอนนาในต้นฉบับดั้งเดิมซึ่งค่อนข้างจะเป็นคนไร้ตัวและกระด้าง ขาดความนุ่มนวลอ่อนโยนตามภาพลักษณ์ของ “กุลสตรี” ในสังคมผู้ดี อีกทั้งแลนคอนยังได้เพิ่มลักษณะความเป็นผู้เปี่ยมศรัทธาในศาสนาให้แอนนา ทำให้นางกลายเป็นคริสเตียนที่เคร่งครัดและมุ่งมั่นในศสนามากกว่าแอนนาในเรื่องต้นฉบับดั้งเดิม¹⁹

**การวิเคราะห์เปรียบเทียบ The English Governess at the Siamese Court (ค.ศ.1870)
และ Anna and the King of Siam (ค.ศ.1944)**

เพื่อให้มองเห็นภาพการเปลี่ยนแปลงในตัวละครและโครงเรื่อง จากต้นฉบับเดิมของ เลียวโนเวนส์มาเป็นเรื่องของแลนดอน ซึ่งเดิมความเป็นอเมริกันเข้าไปในองค์ประกอบหลายอย่าง จึงจำเป็นต้องเปรียบเทียบงานเขียน 2 เรื่องนี้ แลนดอนยังคงรักษาแก่นเรื่องหรือแนวคิดหลักของเรื่องต้นฉบับเอาไว้แล้วเพิ่มเติมข้อมูลรายละเอียดหรือเน้นย้ำบางประเด็นให้เด่นชัดกว่าในต้นฉบับ ในขณะที่เลียวกันนางก็ตัดรายละเอียดบางตอน และคำบรรยายที่เย็นเยือกออกเพื่อให้เรื่องราวมีชีวิตชีวา มีสีสันและน่าอ่านชวนติดตามขึ้นสำหรับผู้อ่านชาวอเมริกันในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังจะกล่าวถึงลักษณะดังกล่าวโดยละเอียดต่อไป

1) ประวัติชีวิตของแอนนา

ความแตกต่างประเด็นแรกที่สำคัญที่สุดระหว่างงานเขียน 2 เล่มนี้ คือ การที่ มาร์กาเร็ต แลนดอน เพิ่มเติมชีวประวัติของแอนนาเข้าไปตอนต้นเรื่องของนาง ทำให้ผู้อ่านหนังสือของแลนดอนได้อ่านเรื่องราวชีวิตของแอนนาดังแต่เยาว์วัยตามลำดับไปจนถึงเมื่อนางแต่งงานแล้วเป็นม่าย จนกระทั่งต้องมาทำงานในราชสำนักสยาม และจบลงด้วยการออกจากสยามไป บริสโตว์ (ค.ศ.1976) และสมิธ โคว์ (ค.ศ.1991) ตั้งข้อสงสัยไว้หลายประการเกี่ยวกับประวัติชีวิตของแอนนา จากปลายปากกาของแลนดอน แม้สมิธ โคว์ จะแสดงความเห็นอกเห็นใจ และเข้าใจว่าการสร้างภาพลักษณ์ของแอนนาว่ามีเชื้อสายมาจากตระกูลผู้ดี เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับแอนนา²⁰ เนื่องจากนางจะต้องพยายามทำตัวให้เป็นที่ยอมรับของสังคมนิวยอร์กยุควิกตอเรียน ซึ่งมีความถือตัวในเรื่องยศศักดิ์และชาติตระกูลเป็นที่เลื่องลือ รู้กันโดยทั่วไป²¹

เนื่องจากเลียวโนเวนส์ไม่ได้เขียนประวัติของนางเอาไว้ในหนังสือต้นฉบับดั้งเดิม นางแลนดอนจึงถือโอกาสเติมส่วนที่พร่องอยู่นั้นเสียเอง²² โดยวาดภาพแอนนาว่าเป็นหญิงผู้ดีมีตระกูลมาจากเวลส์ (Wales) มีวิถีชีวิตตามแบบลูกสาวผู้ดีทั้งหลายที่มีบิดาเป็นนายทหารอังกฤษประจำการอยู่ในอินเดีย จึงต้องเดินทางไปมาระหว่างอังกฤษและอินเดียอยู่เสมอ แต่แลนดอนไม่เคยเอ่ยถึงพี่สาวร่วมบิดามารดาของแอนนาเลย

นางเพิ่งจะมีอายุได้ 6 ขวบ เมื่อพ่อแม่ลงเรือไปประเทศอินเดีย ผู้กองครอเฟิร์ด และกองทหารของเขาได้รับคำสั่งให้ไปเสริมกองกำลังที่นั่นเพราะคาดกันว่าจะเกิดสงครามขึ้น ลูกสาวตัวน้อยจึงต้องอยู่ในความดูแลของญาติผู้หนึ่ง ซึ่งเปิด

โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงขึ้น²³

เมื่อแอนนาอายุเกือบ 7 ขวบ บิดาก็เสียชีวิต “อย่างชายชาติทหาร” แลนคอนมิได้ให้รายละเอียดว่าหลังจากการเสียชีวิตของบิดาแล้ว แอนนาคำนึงชีวิตต่อไปอย่างไร นางเพียงแต่เล่าว่าพออายุได้ 15 ปี แอนนาก็ออกเดินทางไปอินเดีย ในลักษณะของหญิงสาวแรกรุ่งซึ่ง “เพิ่งจบออกจากโรงเรียนและกระตือรือร้นที่จะพบแม่ของเธอซึ่งเพิ่งจะแต่งงานใหม่” บิดาเลี้ยงของแอนนามีตำแหน่งสำคัญอยู่ในกรมงานสาธารณะ (Public Works Department) ในเมืองปูนา (Puna or Poona) ของอินเดีย²⁴

แลนคอนอ้างว่าในอินเดียนี้เองที่แอนนาเริ่มเกิดความรู้สึกอกงามทางความคิดและปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความอ่อนไหวและเคื่องร่อนใจไปกับปัญหาเรื่องความเสมอภาคของคนต่างเผ่าพันธุ์ในสังคมแวดล้อมที่เธอเห็นอยู่ แลนคอนใช้ภาษาที่คล้ายคลึงกับภาษาในคำประกาศอิสรภาพของอเมริกา (Declaration of Independence) ซึ่งเพิ่มลักษณะความเป็นอเมริกันให้เรื่องของนางและบุคลิกของแอนนา

ในระยะเวลาไม่กี่สัปดาห์นี้ เธอเกิดมีอิสรภาพทางปัญญาขึ้น ซึ่งเป็นพลังที่กระตุ้นเธอให้มีความมุ่งมั่นอย่างไม่เสื่อมคลายว่ามนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะผิวสีอะไร นับถือศาสนาใด หรือเพศใด มีสิทธิบางประการอันไม่อาจแยกจากตัวเขาได้ ซึ่งมนุษย์อีกผู้หนึ่งไม่มีสิทธิ์ใดใดจะมาล่วงล้ำ²⁵

ในเมืองปูนาเองแอนนาได้พบรักและให้คำมั่นกับนายทหารหนุ่มคือ พันตรีธอมัส เลียวโนเวนส์ (Major Thomas Leonowens) ซึ่งมีตำแหน่งประจำอยู่ในสำนักงานข้าหลวง (the Commissariat Office) ทั้งสองตกลงกันว่าจะแต่งงานกันเมื่อแอนนามีอายุมากกว่านี้สักเล็กน้อย ทั้งคู่จึงได้แต่งงานกันในปี ค.ศ. 1851 แม้ว่าบิดาเลี้ยงของแอนนาจะไม่ค่อยเห็นด้วย ซึ่งเป็นเหตุให้แอนนาตัดความสัมพันธ์กับบิดาเลี้ยงและไม่เคยแม้แต่จะเอ่ยชื่อเขากับคนในบ้าน

แลนคอนเล่าว่าแอนนามีชีวิตแต่งงานที่มีความสุขมาก และสุขสบายอยู่ในบ้านหลังใหญ่โตกว้างขวาง “มีกองทัพคนรับใช้” คอยปรนนิบัติ²⁶ ทว่าชีวิตอันสุขสบายของนางต้องพังพินาศไปเมื่อสามีบังเอิญเสียชีวิตอย่างสมเกียรติยศนายทหารในขณะที่ออกล่าเสือ²⁷ นางจึงจำต้องหางานทำเลี้ยงชีวิตโดยยอมรับตำแหน่งครูพี่เลี้ยงในราชสำนักสยาม ซึ่งนับว่าเป็นสถานที่ “ที่ป่าเถื่อนที่สุดแห่งหนึ่งบนพื้นพิภพ” และต้องอาศัยอยู่ในบ้านซ่อมซ่อมซึ่งพระเจ้ากรุงสยามจัดหาให้ และมีเพียงลูกชายกับคนใช้เก่าแก่ชาวมุสลิมอินเดียอีก 2 คนอยู่เป็นเพื่อน²⁸

ชีวประวัติของแอนนาข้างต้นนี้เป็นเรื่องที่กำหนดความเป็นมาของแอนนา เลียวโนเวนส์ซึ่งจะคิดตรึงอยู่ในใจของสาธารณชนว่าเป็นประวัติชีวิตของแอนนาอย่างแท้จริง

อย่างไรก็ตามประวัติชีวิตของแอนนาข้างต้นนี้มีนักเขียนและนักวิชาการอื่น ๆ คัดค้านว่าไม่เป็นความจริง หรือเป็นเรื่องแต่งขึ้น บริสโตว์โต้แย้งว่า เรื่องเล่าเกี่ยวกับราชสำนักสยามของนางที่ว่าไม่จริงนั้น ยังมีความเป็นละครชีวิตน้อยกว่าเรื่องราวเกี่ยวกับชาติกำเนิดของนาง ซึ่งนางปั้นแต่งขึ้น²⁹ บริสโตว์ยังคาดคะเนว่าสังคมผู้ค้ำอังกฤษในกรุงเทพฯ ขณะนั้นเป็นสังคมเล็ก ๆ ซึ่งแอนนาไม่อาจคบตาพวกเขาได้ จึงมิได้มีโอกาสดำเนินสมาคมด้วย เพราะชาวตะวันตกในเมืองสยามขณะนั้นแบ่งตัวเองออกเป็น 4 กลุ่มตามฐานะทางสังคม คือ กลุ่มกงสุล กลุ่มพ่อค้า กลุ่มกัปตันเรือเดินทะเลและกลุ่ม มิชชันนารี³⁰ นางแอนนาอาจจะเคยทำให้พวกกงสุลอังกฤษไม่พอใจในความไม่รู้จักกาลเทศะของนางที่ไม่ไปรายงานตัวต่อกงสุลเมื่อแรกมาถึงตามมารยาท เมื่ออยู่ในกรุงเทพฯ นางแอนนาจึงคบค้าสมาคมได้กับพวกกัปตันเรือและพวกมิชชันนารีเท่านั้น ซึ่งถ้าอ่านเรื่องราวของนางเลียวโนเวนส์ก็อาจจะสะอิดสะเอียนผู้อ่านบ้างว่า เหตุใดนางจึงไม่เคยเล่าเรื่องการพบปะสมาคมกับชาวต่างชาติคนอื่น ๆ ในกรุงเทพฯ เลย แทนที่จะอ้างเพียงลอย ๆ ว่านางรู้จักธอมัส นอกซ์³¹ แต่ไม่เคยให้รายละเอียดเกี่ยวกับความคุ้นเคยนั้น

รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตของแอนนา ซึ่งแล่นคอนเล่าเพิ่มเติมไว้ในหนังสือของนางคือเรื่องราวหลังจากนางออกจากราชสำนักสยามแล้ว แล่นคอนลงพิมพ์พระราชหัตถเลขาของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2411 ซึ่งมีใจความเป็นเชิงปฏิเสธที่จะจ่ายเงินล่วงหน้าให้แอนนา 200 ดอลลาร์ ตามที่นางขอมา เนื่องจากทรงเกรงว่า หากพระองค์ยอมจ่ายอาจจะทำให้มีข่าวลือขึ้นได้ว่า “กษัตริย์สยามนี้ปัญญาดีเงินแต่ยังมีเงินทอง” จึงให้ใครต่อใครขอยืมเงินอย่างง่ายด้ายทั้ง ๆ ที่ยังไม่รู้แน่ว่านางจะกลับมาทำงานให้หรือไม่³² เหตุการณ์นี้เป็นเรื่องที่นางเลียวโนเวนส์ไม่เคยเอ่ยถึงในหนังสือของนางเลย ที่น่าสังเกตก็คือ ในขณะที่ยังมีแนวโน้มในทางมัลลัสต์กับนางแอนนา แต่ทรงมีพระเมตตาต่อกับหลุยส์มาก ก่อนที่หลุยส์จะออกเดินทางจากเมืองสยามทรงพระราชทานหัวเข็มขัดเงินให้หลุยส์และถุงใส่เงินอีก 100 ดอลลาร์³³ นอกจากนั้นกับ “ครู” คนอื่นๆ ก็ทรงพระเมตตาเช่นกัน เช่นเมื่อสาธุคุณแคสเวลล์ (Rev. Jesse Caswell) พระอาจารย์ผู้ถวายพระอักษรภาษาอังกฤษคนแรกของพระองค์เสียชีวิตลง ทรงพระราชทานเงินให้ครอบครัวของแคสเวลล์สองครั้งรวมเป็นเงิน 1,500 ดอลลาร์³⁴ ตัวอย่างดังกล่าวอาจจะเป็นข้อสังเกตที่บอกให้รู้โดยนัยได้ว่าทรงมีพระราชวินิจฉัยอย่างไรเกี่ยวกับแอนนาในขณะที่ยังทำงานอยู่ในราชสำนัก

ข้อมูลอีกประเด็นหนึ่งที่แล่นคอนขยายความและเน้นมากในหนังสือของนางคือ การอวดอ้างว่านางเลียวโนเวนส์เป็นผู้มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ และความคิดต่าง ๆ ในการพัฒนาประเทศ แล่นคอนกล่าวถึงความพยายามของพระองค์ ซึ่งเริ่มกระบวนการเลิกทาสในปี ค.ศ. 1873 และทรงสามารถเลิกทาสได้สำเร็จโดยปราศจากการนองเลือดเช่นที่เกิดในอเมริกา ใน

ปี ค.ศ.1905 (พ.ศ. 2448) ³⁶ โดยเล่นคอนเตมบทสนทนาระหว่างแอนนาและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ลงในตอนท้ายของหนังสือของนาง เพื่อแสดงว่าแอนนาเป็นผู้ปลูกฝังความคิดในเรื่องการเลิกทาสให้เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

เจ้าฟ้าและนางคุยกันอยู่เสมอเกี่ยวกับชีวิตของเอบราฮัม ลินคอล์น จนพระองค์ซาบซึ้งในพระทัยเกี่ยวกับความเป็นผู้มีมนุษยธรรมของบุคคลผู้นี้เป็นอย่างดี เพราะนางอ้างถึงเขาอยู่เสมอ ตลอดเวลาหลายปีที่ผ่านมา เจ้าฟ้าพระองค์นี้และบรรดาเจ้านายรุ่นใหญ่ที่เป็นศิษย์ของแอนนาได้อ่านคำประกาศเลิกทาส[ของอเมริกา] และเฝ้าติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสงครามกลางเมืองเพื่อเลิกทาสในอเมริกา ตั้งแต่ต้นจนจบ เย็นวันหนึ่งแอนนาและพระองค์กำลังคุยกันเรื่องมรณกรรมอันน่าเศร้าของประธานาธิบดีผู้นี้ ซึ่งเป็นเรื่องที่ทรงคิดพระทัย ทำให้ทรงครุ่นคิดอย่างมาก ทรงเอนพระองค์มาตรัสกับแอนนา แว่วพระเนตรเจิดจ้าด้วยความมุ่งมั่น พระทัยที่แอนนาไม่เคยลืม ทรงตรัสว่า “ແມ່ມຈ້າ ດ້າຊົນມີຊີວິດຢູ່ຈົນໄດ້ປົກຄອງ ເມືອງສຸຍາມ ຈົນຈະປົກຄອງຊາດທີ່ເປັນໄທໄມ້ໄຮ່ຊາດທີ່ເປັນທາສ ຈະເປັນຄວາມຖາວອນ ໃຈອັນໃຫຍ່ຫຼວງດ້າຊົນຈະສາມາດເປັນລາຊາອາຊານີໃຫ້ກັບໄປຢູ່ກາຍໄດ້ ຮຽນຮຽນຮຽນດັ່ງເດີມ ຈຶ່ງເຄຍເປັນລາຊານການປົກຄອງເມື່ອກ່ອດັ່ງປະເທດຊື່ນ”³⁶

ข้อความนี้มีประเด็นที่น่าสงสัยว่าจะเป็นพระคำรัสของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์จริงหรือไม่ ในประโยคสุดท้ายเมื่ออ้างถึง “รัฐธรรมนูญดั้งเดิม” แต่เป็นตัวอย่างอันดีที่สนับสนุนความคิดที่ว่า เล่นคอนพยายามสอดแทรกอุดมคติแบบอเมริกันในเรื่องการเลิกทาสและการมี “รัฐธรรมนูญดั้งเดิมซึ่งเป็นรากฐานในการก่อตั้งประเทศ” ซึ่งเป็นการอ้างอิงไปถึงคำประกาศอิสรภาพของอเมริกาและรัฐธรรมนูญของอเมริกามากกว่าจะหมายถึง “รัฐธรรมนูญดั้งเดิม” ของประเทศสยาม

เพื่อจะเป็นการสนับสนุนคำกล่าวอ้างของนางแอนนาว่าชาวสยามทั้งประเทศต่างตกเป็นทาส มีชีวิตอยู่อย่างไร้ความสุขภายใต้การปกครองของพระเจ้ากรุงสยาม เล่นคอนแสดงจดหมายจากลูกศิษย์คนหนึ่งของแอนนาชื่อ เจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น (Lady Son Klin) ซึ่งแอนนาอ้างว่าเขียนมาถึงนางเมื่อปีพ.ศ. 2416 ว่าประชาชนดีใจเพียงใดที่ได้รับการ “ปลดปล่อย” เจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นยังได้ชักชวนให้แอนนากลับมาเมืองสยาม

กรุณากลับมาหาเราโดยเร็วด้วยเถิด พวกเราต้องการແມ່ມເຄື່ອເກີນແລ້ວ ດ້ວຊົນປະຊາຊົນຕາບອດ ອຍ່າປ່ອຍໃຫ້ຊົນຕົກລົງໄປໃນຄວາມມືດເຄຍ ໄດ້ໄປຮັດ ກັບມາຊ້າທາງຊົນໄປສູ່ຜົນທາງທີ່ຖືກທີ່ຮອບດ້ວຍເຄີດ³⁷

ข้อความที่แลนคอนอ้างว่าเป็นจดหมายของเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นนี้ ต่อมาภายหลังจะถูกนำไปดัดแปลงเป็นข้อความในจดหมายที่เจ้าฟ้าหญิงอิงเยาวลักษณ์ฯมีถึงแอนนา ในละครเวทีฉบับ พ.ศ. 2494 (ค.ศ. 1951)³⁸

แลนคอนยังเขียนสรุปไว้ด้วยว่า การดำเนินนโยบายปฏิรูปในด้านต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “เป็นการเติมเต็มความคาดหวังของแอนนาที่มีต่อพระองค์และประสบความสำเร็จขึ้นสุดท้ายที่แอนนาได้ลงทุนลงแรงไว้ในเมืองสยาม”³⁹

ในคอนจบของหนังสือเล่มนี้ แลนคอนสรุปเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับแอนนาและครอบครัว ชื่อเสียงที่นางได้รับจากงานเขียน การยอมรับจากผู้อ่านในสังคมนิวยอร์กสมัยวิกตอเรียน การย้ายไปอยู่ในแคนาดากับครอบครัวของเอวิสบุตรสาว รวมทั้งการได้พบกับลูกศิษย์เก่า 2 พระองค์คือ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหาร (ซึ่งแอนนาเรียกว่า Prince Krita) ในเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น และพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่⁴⁰ แลนคอนถือโอกาสสรรเสริญแอนนาโดยอ้างถ้อยคำซึ่งแอนนาเล่าไว้ในจดหมายที่มีไปถึงเอวิสบุตรสาว ว่า พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหารทรงบอกแอนนาว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำชับไว้ว่า หากนางต้องการใช้เงินเมื่อไรขอให้นางบอกพระองค์ได้ตลอดเวลา “เนื่องจากพระองค์ทรงกล่าวว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ดั่งามในชีวิตของพระองค์ นางแอนนาผู้เดียวเป็นผู้อบรมสั่งสอน”⁴¹

ชีวประวัติของแอนนาและภาพลักษณ์ที่สร้างขึ้นโดยมาร์กาเร็ต แลนคอน ในหนังสือนี้จะถูกนำไปใช้เป็นลักษณะพื้นฐานในการสร้างบุคลิกของแอนนาผู้ทรงคุณธรรม มีอุดมการณ์ตามแนวประชาธิปไตยในภาพยนตร์ (ฉบับปีค.ศ. 1946) และละครเพลง (ฉบับปีค.ศ. 1951)

2) การเปลี่ยนแปลงบุคลิกลักษณะของแอนนา

ลักษณะอันเป็นที่น่าประทับใจประการแรกของตัวละครแอนนาในหนังสือของแลนคอนคือ ลักษณะความเป็นสตรีที่เด็ดเดี่ยว ไม่นิยมยินดีกับลัทธิเหยียดผิวของชาวอังกฤษ และการที่อังกฤษกดขี่ชาวอินเดีย⁴² แนนากล่าวว่านางรู้สึกอึดอัดเมื่อได้ยินใครพูดอย่างอังกฤษเป็นชาติพันธุ์ที่เหนือกว่าอินเดีย ทั้งนางยังไม่ชอบวิธีการที่ชาวอังกฤษมาใช้ชีวิตอย่างหรุหราฟุ่มเฟือยบนแผ่นดินอินเดียและผลาญทรัพยากรของอินเดีย⁴³

แต่ความคิดในแนวต่อต้านจักรวรรดินิยมของแอนนามิได้ครอบคลุมมาถึงประเทศสยามด้วย มีหลายกรณีที่แอนนาแสดงความคิดว่าตนเอง “อยู่เหนือกว่า” ชาวสยามและวิถีชีวิตแบบสยาม

เพื่อเป็นการแสดงตัวอย่างในประเด็นนี้ ขอให้พิจารณาการเปลี่ยนแปลงบุคลิก
ลักษณะของแอนนาจากบุคลิกตามสำนวนของเลียวโนเวนส์ มาเป็นแอนนาที่ “ดีกว่า” ตาม
สำนวนของเลนดอน โดยเปรียบเทียบจากการเข้าเฝ้าครั้งแรกในท้องพระโรงจากต้นฉบับของผู้
เขียนทั้งสอง

สำนวนตามต้นฉบับดั้งเดิมของเลียวโนเวนส์

ฉันทราบเรื่อกัปตัน บี. ให้พาเราเข้าเฝ้าโดยไม่รีรอ เราเดินขึ้นบันไดหินอ่อน
แล้วเข้าไปในท้องพระโรงอันสว่างไสวโดยไม่แจ้งล่วงหน้า มีผู้คนหมอบ
อยู่บนพรมปูพื้นมากมาย ทุกคนนั่งเงียบไม่เคลื่อนไหว ความรู้สึกขี้ใจ
อยากจะเหยียบลงไปบนศีรษะที่หมอบติดพื้นอยู่นั้นเป็นความรู้สึกที่อันตราย
พอ ๆ กับเป็นธรรมชาติ พระเจ้ากรุงสยามหันขวับมาเห็นเรา ทรงรีบเดิน
เข้ามาใกล้แล้วกรีดเสียงทวาดถามว่า “นั่นใคร ใคร ใคร”⁴⁴

สำนวนตามต้นฉบับของเลนดอน

แอนนาระชิบกับกัปตันบุช “ได้โปรดพาเราเข้าเฝ้าเดี๋ยวนี้เถอะนะกะ
หลุยส์ท่าทางจะเหนื่อยและหิวแล้วละกะ”

“คอยก่อนดีกว่านะคุณนาย” กัปตันบุชตอบเบา ๆ แต่ทว่าแอนนา
ใกล้จะหมดความอดทน นางสะบัดผมสลาย แล้วจับแขนกัปตันบุช
เดินขึ้นบันไดไป มีหลุยส์จับมือนางตามไปติดๆและตรงเข้าไปในท้องพระโรง
โดยไม่แจ้งล่วงหน้า ตามพรมสีแดงกำที่ปูลาดไว้นั้น ข้าราชการสำนักและ
เสนาดินนักร้อยหมอบกราบ นั่งอยู่ไม่ไหวติง แอนนาเกิดความรู้สึกคะนอง
แบบเด็ก ๆ อยากจะเล่นกระโดดคบไปตามระหว่างแถวผู้คนที่หมอบติดพื้น
อยู่นั้นจนถึงเส้นชัย คอหน้าชายผู้กำชะตาชีวิตของนางเอาไว้ ซึ่งกำลังนั่ง
อย่างทองไม่รู้ร้อน และห่างเหิน ประคองพระพุทธรูปบนบัลลังก์

พระเจ้ากรุงสยามหันมาเห็นเราเข้าในทันที ทรงผุดลุกขึ้นยืนตัวตรงแล้ว
เดินอย่างรวดเร็วมาตามท้องพระโรงนั้น พลากรีดเสียงทวาดถามว่า “นั่นใคร
ใคร ใคร”⁴⁵

เป็นที่น่าสังเกตว่าในฉากนี้ตามสำนวนทั้งสองฉบับบุคลิกของพระเจ้ากรุงสยาม และ
ข้าราชการสำนักเป็นภาพเดียวกันคือพระองค์ “กรีดเสียงทวาด” (screaming petulantly) และมีท่าทาง

ห่างเหิน เย็นชา ในขณะที่ข้าราชการต่าง “หมอบกราบ นิ่งเงียบ ไม่ไหวติง” ให้ภาพผู้คนที่เกรงกลัว ไร้ชีวิตและวิญญาณ ไร้ความสง่างามเพราะหมอบติดอยู่กับพื้น ในขณะที่เดียวกันบุคลิกของแอนนาเปลี่ยนจากผู้ที่ไร้มารยาทคิดอยากจะทำลายลงไปบนศีรษะของผู้ที่หมอบอยู่ (ตามต้นฉบับเดิมของนางเลียวโนเวนส์) มาเป็นอยากจะทำกระโดดลงไปตามแถวที่มีผู้นั่งหมอบอยู่ ในฉบับของนางแลนดอน ทั้งนางเลียวโนเวนส์และนางแลนดอน ซึ่งเคยอยู่เมืองสยามมาหลายปีย่อมรู้ดีว่าการคิดจะทำลายลงไปบนศีรษะของผู้อื่นนั้นเป็นความหยาบคาย แม้แต่กับคนชาติอื่น แต่สำหรับชาวไทยซึ่งถือว่าศีรษะเป็นของสูงไม่ควรที่ใครอื่นจะมาจับต้องเล่น การคิดสนุกอยากจะทำลายบนศีรษะของข้าราชการสำนักจึงเป็นความหยาบคายอย่างยิ่งและแสดงการขาดการอบรมในบุคลิกของแอนนา นางแลนดอนจึงต้องแก้ไขจุดบกพร่องในลักษณะนิสัยของแอนนาโดยการให้ข้อแก้ตัวในฉบับของนางว่า ทำไมจะต้องรีบร้อนเข้าเฝ้า โดยไม่คอย และ *โดยไม่แจ้งล่วงหน้าว่าจะขอเข้าเฝ้า* ฉากเล็ก ๆ ฉากเดี๋ยวนี้จึงให้ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับลักษณะที่ผิดวิสัย “กุลสตรี” ผู้ได้รับการอบรมมาจากครอบครัวที่ดี ซึ่งขัดแย้งกับภาพลักษณ์ของผู้ติดกษัตริย์ที่ผู้เขียนทั้งสองพยายามสร้างให้ตัวละครแอนนา

ฉากการต่อปากต่อคำระหว่างแอนนากับพระเจ้ากรุงสยามในท้องพระโรงต่อจากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นเป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่สนับสนุน “ความไม่เป็นสุจริต” ของแอนนา แม้กับต้นฉบับจะเตือนแล้วว่าอาจจะถูกซักถามเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวบ้าง แอนนายังตั้งใจตอบอย่างไม่ตรงตามความเป็นจริงเมื่อถูกถามเกี่ยวกับอายุ และสถานภาพการสมรสซึ่งแม้แต่นายจ้างชาวอังกฤษในสมัยนั้นก็มักจะถามคนในบังคับของตนเอง⁴⁶

ความหยาบคายไร้มารยาทของนางแอนนาที่แสดงต่อราชสำนักและชาวสยาม ตลอดจนทัศนคติที่เหยียดหยามชาวสยามเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ แต่ทว่าเป็นสิ่งที่ไม่อาจเข้าใจได้ว่าทำไมนางจึงมีความรู้สึกที่ไม่ให้เกียรติ ไม่เคารพชาวสยามเช่นนั้นตั้งแต่แรกเข้ามา ทั้ง ๆ ที่ตัวนางเองได้รับการต้อนรับอย่างดีตั้งแต่ก้าวแรกที่มาถึงแผ่นดินไทย (ถ้าเรื่องที่นางเล่าเป็นจริง) พระเจ้ากรุงสยามส่ง “กลาโหม” (คือเจ้าพระยาสุรสีห์) ออกมารับนาง นับเป็นการให้เกียรติผู้ที่จะมาเป็น “ครู” ถวายพระอักษร เพราะเมื่อเซอร์ จอห์น บาวริง เข้ามาในฐานะเอกอัครราชทูตจากราชสำนักอังกฤษเพื่อมาเจรจาทำสนธิสัญญาทางการค้า ก็ทรงส่งเสนาบดีคนเดียวกันนี้ออกไปต้อนรับเจ้าพระยาสุรสีห์ (ช่วง บุนนาค) ไม่เพียงแต่ได้ชื่อว่าเป็นเสนาบดีเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป บาวริงเองยกย่องท่านมากกว่า “ทำให้รู้สึกนิยมยกย่องตั้งแต่แรกรู้จักกัน” และเมื่อได้พบปะสมาคมกันไปสักระยะ บาวริงถึงกับกล่าวชมเชยว่า “เป็นเกียรติยศอย่างยิ่งที่ได้พบหัวหน้าเสนาบดีใหญ่ที่มีความสามารถเช่นนี้ในกรุงเทพฯ ข้าพเจ้าอยากให้ชาติอื่น ๆ ที่เจริญแล้วทั้งหลายโชคดีมีข้าราชการที่สามารถเช่นท่านผู้นี้”⁴⁷

แต่ทว่าเมื่อ “กลาโหม” ออกมารับแอนนา กลับถูกนางทำท่าวางโคเข้าใส่ ต่างจากลักษณะเป็นกันเองที่นางปฏิบัติต่อกัปตันออร์ตัน (Captain Orton) ของเรือ “เจ้าพระยา” เมื่อ “กลาโหม” เปิดฉากทักทายนางก็ตอบอย่างเย็นชา

หญิงชาวอังกฤษก้มศีรษะให้เพียงเล็กน้อยอย่างไว้ตัว

“เธอนี้หรือคือสุภาพสตรีที่จะมาถวายพระอักษรเจ้านายในวัง”

นางก้มศีรษะรับเพียงเล็กน้อย “ดิฉันเอง”⁴⁸

บริสโตว์ กล่าวว่าลักษณะการวางตัวและการแสดงอาการไม่ให้ความเคารพพระเจ้ากรุงสยามและเสนาบดีชาวสยาม สะท้อนให้เห็นความไม่มี “มรรยาททางสังคม”⁴⁹ ของแอนนา ตามความเห็นของบริสโตว์การมีมรรยาทในการสมาคมเป็นสิ่งที่กุลสตรีสมัยวิกตอเรีย ซึ่งได้รับการอบรมมาอย่างดีจะมีอยู่เป็นคุณลักษณะประจำตัว อาจจะมีข้อโต้แย้งจากอีกมุมมองหนึ่งได้ว่าการที่แอนนาแสดงอาการปฏิกิริยาอย่างไร้มรรยาทนั้นเป็นเพราะนาง “หย่อน” การอบรมตามชาติกำเนิดและสภาพของครอบครัว หรือว่าเป็นเพราะความอคติต่อชาวสยามซึ่งชาวตะวันตกถือว่าเป็นชาติพันธุ์ที่ “ด้อยกว่า” จึงเกิดคำถามที่น่าสนใจขึ้นว่าหากนางเข้าไปในราชสำนักอังกฤษและอยู่ต่อพระพักตร์สมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย นางจะแสดงกริยาดังเช่นที่แสดงกับพระเจ้ากรุงสยามหรือไม่ เหตุใดนางจึงคิดว่าพระเจ้ากรุงสยามควรจะให้ความสนใจครูที่มาถวายพระอักษรในราชสำนักยิ่งกว่างานราชกิจอื่น ๆ ถ้าเป็นสมเด็จพระราชินีวิกตอเรียแอนนายังจะเรียกร้องเช่นนั้น และต่อปากต่อคำด้วย ดังที่แสดงต่อพระเจ้ากรุงสยามหรือไม่

การเผชิญหน้าระหว่างแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามรวมทั้งข้าราชการสำนักอื่น ๆ เป็นเครื่องสนับสนุนความคิดที่น่าเสนอไว้ในตอนต้นที่ว่าความจริงแล้วแอนนาไม่รู้จักรูปแบบวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตของชนชาติอื่น ซึ่งทำให้หวนกลับมาสงสัยถ้อยคำที่นางแสดงความเห็นอกเห็นใจชาวอินเดียที่ถูกอังกฤษกดขี่ว่าเป็นคำพูดที่ออกมาจากใจจริงหรือไม่ หากนางไม่มีความเคารพและเข้าใจชาวสยาม ซึ่งไม่เคยถูกชาติตะวันตกชาติใดครอบครอง นางจะมีความเคารพและความเข้าใจชาวอินเดียซึ่งถูกชาวอังกฤษ “สอนความศิวิไลซ์” ให้ได้ละหรือ เป็นไปได้จริงๆหรือที่นางจะเข้าใจและเห็นใจผู้ที่ถูกกดขี่โดยชนชาติอื่น หรือว่า แอนนาผู้ซังการเหยียดผิวและการข่มเหงเผ่าพันธุ์อื่นเป็นเพียงภาพลักษณ์ใหม่ที่นางเล่นคอนพยายามสร้างให้ตัวละครแอนนาเพื่อเรียกร้องการยอมรับจากผู้อ่านในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2

ลักษณะที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งที่นางเล่นคอนสร้างเสริมเข้ามาในบุคลิกของตัวละครแอนนาคือการที่นางมีลักษณะเลื่อมใสศานามากกว่าแอนนาในหนังสือต้นฉบับของนาง

เลียวโนเวนส์และตามคำปรารภของหมอบรัดเล⁵⁰ เพราะตามต้นฉบับเองเลนคอน แอนนาสวคมนตรีบ้อยและมักจะอ้างถึงข้อความในพระคัมภีร์อยู่บ่อย ๆ เมื่อบรรยายภาพเหตุการณ์หรือวิพากษ์วิจารณ์ชีวิตในเมืองสยาม ยกตัวอย่างเช่น การที่แอนนาเปรียบตัวเองเหมือนพระนางเอสเธอร์ (Queen Esther) ในพระคัมภีร์ไบเบิล และกล่าวว่าการที่นางมาอยู่เมืองสยามในเวลาที่เหมาะสมเช่นนี้ จึงทำให้มีโอกาสปลู๊กฝังความคิดที่สำคัญ ๆ ให้องค์รัชทายาท ซึ่งก่อให้เกิดผลดีอย่างยิ่งต่ออนาคตของประเทศชาติ⁵¹

แต่ทว่าการเปรียบเทียบของนางเลนคอนในกรณีนี้ไม่สมเหตุสมผล พระนางเอสเธอร์ตามพระคัมภีร์เป็นหญิงสาวิวซึ่งกลายเป็นพระสนมคนโปรดของพระเจ้าเซอร์ซัส (Xerxes) แห่งเมืองซูซา (Susa) วีรกรรมของนางคือการที่นางยืนหยัดต่อสู้ขุนนางโหดผู้ต้องการสังหารชาวิวทั้งหมดในเมืองนั้น เอสเธอร์จึงเสี่ยงชีวิตโดยสารภาพความจริงกับกษัตริย์ว่านางเป็นชาวิวเช่นกันและยังเปิดเผยความทุกข์ยากของชาวิวในเมืองนั้น การเสียสละของเอสเธอร์ทำให้ชาวิวทั้งเมืองรอดพ้นจากการถูกสังหารหมู่⁵² นางเลนคอนอาจจะเติมความเรื่องนี้เข้ามาเพื่อเปรียบเทียบว่าแอนนาเองก็สละชีวิตของนางเพื่อโอบอุ้มชาวสยาม แต่ทว่าสถานการณ์ทั้งสองกรณีนี้ไม่คล้ายคลึงกันเลย

อีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งเลนคอนใช้แสดงความเป็นคนเลื่อมใสเปี่ยมศรัทธาในศาสนาของแอนนาคือเหตุการณ์เมื่อแอนนาและหลุยส์ได้พบนักโทษบนถนนในระหว่างทางที่กลับบ้าน ในต้นฉบับของเลียวโนเวนส์นั้นนางกล่าวว่า แอนนาารู้สึก “งุนงงและวิงเวียนเพราะกลิ่นสาปอันสุดจะทนทานที่โชยมาจากร่างอันน่าขยะแขยงของพวกเขา” และโค้งอกที่กลับมาถึงบ้านได้อย่างปลอดภัย⁵³ แต่ในฉบับของนางเลนคอน แอนนาว่าว่านักโทษเหล่านั้นประดุจทาสชาวอิยิปต์ซึ่งถูกเกณฑ์มาสร้างปิรามิด และเมื่อกลับมาถึงบ้านแล้วโดยปลอดภัย นางและบุตรชาย “เปิดสมุดสวดมนตร์เล่มน้อยและอ่านบทเรียนสำหรับวันนั้นเช่นที่เคยทำเป็นประจำ” พร้อมทั้งขอบคุณพระเจ้าผู้เป็นเจ้าที่ช่วยให้นางและลูกรอดชีวิตมาที่บ้านอย่างปลอดภัยและที่ช่วยให้นางมีใจแข็งแรงอดทนต่อไป⁵⁴ ในต้นฉบับสำนวนของนางเลนคอน ผู้อ่านจึงจะเห็นภาพแอนนาซึ่งยึดหนังสือสวดมนตร์เป็นสรณะ สร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้แอนนาเป็นผู้มีศรัทธาในศาสนาดีกว่าแอนนาตามสำนวนของเลียวโนเวนส์

ในขณะเดียวกัน แอนนาตามสำนวนของนางเลนคอนเป็นกุลสตรีผู้บอบบางแต่มีใจคอเด็ดเดี่ยวเข้มแข็งทรงคุณธรรม กล้าหาญ และมีใจมุ่งมั่นไม่ยอมแพ้ง่าย ๆ ดังจะเห็นได้จากฉากการเผชิญหน้าระหว่างแอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม ในต้นฉบับสำนวนของนางเลียวโนเวนส์

แอนนาเรียกร้องให้พระองค์จัดหาบ้านพักส่วนตัวให้นางอยู่เป็นเอกเทศนอกกำแพงวัง โดยยืนยันว่านางจะไม่ยอมพักอยู่ภายในวัง แต่เลียวโนเวนส์มิได้เล้าชีวิตเชื่อว่ามี การโต้เถียงกันอย่างไรบ้างในเรื่องนี้ เพียงแต่กล่าวอย่างรวบรัดว่าในที่สุดเมื่อพระองค์มีพระสติเยือกเย็นลง ทรงเสวยพระทัยที่เลอะเลือนไปชั่วขณะ และยอมรับทำตามข้อเสนอของนาง

ส่วนแอนนา ในต้นฉบับสำนวนของนางแลนคอนเล่าเรื่องนี้อย่างพิสดาร เริ่มต้นจากการกล่าวถึงพระราชหัตถเลขาซึ่งทรงมีไปถึงกงสุลสยามประจำสิงคโปร์ สัญญาจะให้ค่าจ้างเดือนละ 100 ดอลลาร์ และ “บ้านตึกในบริเวณใกล้เคียง”⁵⁵ ซึ่งนางเลียวโนเวนส์มิได้อ้างถึงในต้นฉบับดั้งเดิมที่นางเขียนเอง แต่ในพระราชหัตถเลขาฉบับนี้ก็มิได้ทรงสัญญาว่าจะให้บ้านพักที่อยู่นอกกำแพงวัง ในพระราชหัตถเลขาส่วนพระองค์ที่ทรงมีไปถึงนางแอนนาโดยตรงมิได้กล่าวถึงเรื่องเงินเดือนหรือเรื่องบ้านเลย⁵⁶

ในฉากการต่อสู้เพื่อเรียกร้องบ้านพักส่วนตัวในต้นฉบับสำนวนของนางแลนคอนนี้ ผู้เขียนได้เปลี่ยนและเพิ่มประเด็นให้กลายเป็นการต่อสู้ระหว่างพระราชบัญญัติกบฏซึ่งกบฏฝ่ายหนึ่งกับฝ่ายผู้ใฝ่หาเสรีภาพและอิสรภาพอีกฝ่ายหนึ่ง

แอนนาถึงกับอึ้งไป อยู่ที่นี่นะหรือ นางจะอยู่ที่ที่กลิ่นอายของพระราชวัง
รุนแรงจนมุกตลกได้ได้อย่างไรกัน ในที่ที่เงาของความ เป็นทาสหนาแน่น
เสียงนกกลบแสงแดดให้หมองมัว อยู่ในที่ซึ่งนางจะไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง
ไม่มีโอกาสหลบหนีไปจากฮาเร็มและชีวิตที่ถูกจองจำ ไร้เสรีภาพที่จะไปจะมา
ได้ตามอำเภอใจ ในที่ที่ทุกประมุขมิทธารเผ่า ยาม และความเคลื่อนไหวของทุกคน
ที่อยู่ภายในถูกสายลับสอดส่อง ในที่ที่นางจะไม่มีบ้านของตัวเองเพื่อเลี้ยงดูอบรม
บอย (Boy) ตามประเพณีการเลี้ยงดูบุตรแบบอังกฤษซึ่งนางนิยม ไม่มีวัน! นาง
จะไม่ยินยอมติดกับอยู่ในที่ที่ทาสอังกฤษ และมิชชันนารีอเมริกัน ไม่อาจยื่นมือ
เข้ามาช่วยเหลือนางได้⁵⁷

เมื่อยังไม่อาจเอาชนะได้ในขณะนั้น นางจึงพักเรื่องนี้ไว้ก่อน และแสดงความไม่พอใจโดยถูกออกมาจากหน้าพระพักตร์โดยไม่ถวายบังคมลา “ในขณะที่น้ำตาคลอตา” แลนคอนให้ข้อแก้ตัวสำหรับกริยาที่ไร้มรรยาทของแอนนาในฉากนี้ว่า

และแล้วนางได้คิดว่า ตัวนางเป็นใครกัน เป็นเพียงผู้หญิงชาวอังกฤษ
ที่บอบบาง เหตุใดจะหาญมาต่อกรกับกษัตริย์ผู้นิยมการกบฏ และเหล่าสมุน
นางจะไม่ยอมอยู่ในวัง จะไม่ยอมนั่งอยู่และหลังน้ำตาอย่างน่าละอาย
เพราะนั่นจะแสดงให้เห็นความอ่อนแอของนาง ในสถานที่เช่นนี้นางจะ

อ่อนแอไม่ได้ นางไม่อาจทนรอให้พระองค์เป็นผู้ปิดฉากการสนทนา ขอม
เสียดรียาคึกกว่าจะขอมให้ใครเห็นความอ่อนแอ⁵⁸

บทบาทของแอนนาซึ่งต่อเติมขึ้นดังกล่าว เป็นการสร้างบุคลิกใหม่ให้แอนนาโดย
ปลายปากกาของนางแลนดอนซึ่งต้องการให้ผู้อ่านชาวอเมริกันประทับใจในความรักอิสระภาพ
ความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้เพื่อเสรีภาพ ความทรนงไม่อ่อนข้อให้ศัตรูที่แข็งแกร่งกว่าและมีพวกมากกว่า
แต่ยังพอจะทำให้มองเห็นความขัดแย้งในข้อเท็จจริงหลายประการคือ การที่แอนนาเป็นคนใน
บังคับอังกฤษ นางจึงมีอภิสิทธิ์เหนือกฎหมายสยามอยู่แล้ว ไม่ว่าจะอยู่นอกวังหรือในวัง กฎของ
วังหลวงอาจจะเข้มงวดก็เฉพาะแต่สำหรับชาววังเท่านั้น และจากการที่นางสามารถเดินเข้ามาใน
ห้องพระโรงขณะออกขุนนางได้ *โดยไม่ต้องแจ้งล่วงหน้า*⁵⁹ หรือส่งหลุยส์เข้ามาในขณะออกขุน
นางได้⁶⁰ แสดงให้เห็นความไม่เคร่งครัดในราชสำนักสยาม นอกจากนั้นการที่นางเดินไปใน
สถานที่ต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังด้วยตนเอง (ตามที่เลียวโนเวนส์และแลนดอนเล่าเอาไว้) จน
“หลงทาง” ไปพบเรื่องราวต่าง ๆ มากมายตามที่เล่าไว้ในหนังสือของนางเอง ขอมแสดงให้เห็นว่า
กฎของวังหลวงและราชสำนักสยาม มิได้เคร่งครัดหรือเข้มงวดจนกระดิกตัวไม่ได้ ดังภาพที่นาง
วาดไว้ (อย่างน้อยก็มิได้เข้มงวดกับนาง) ดังนั้นความกังวลของนางจึงเป็นเรื่องเกินกว่าเหตุ

บุคลิกที่น่าสนใจอีกลักษณะหนึ่งที่แลนดอนแต่งเติมให้แอนนาในฉบับของนางคือ
ลักษณะความเป็นแม่ที่ห่วงใยลูก ซึ่งต่างไปจากในฉบับของนางเลียวโนเวนส์ แอนนาในฉบับ
ของนางเลียวโนเวนส์นั้นแสดงออกว่าปฏิบัติการสอนความศิวีไลซ์และความเป็นคริสต์ให้ชาว
สยามนั้นสำคัญยิ่งสำหรับนาง จนทำให้นางยินดีเสี่ยงความปลอดภัยของตนเองเพื่อคนแปลกหน้า
เหล่านี้ โดยลูกขึ้นปะทะกับผู้มีอิทธิพลอย่างไม่เกรงกลัว⁶¹ และมิได้คำนึงถึงผลที่จะเกิดกับลูกๆ
ของนางหากว่านางถูกทำร้ายจริงๆ อีกทั้งนางไม่เคยเอ่ยถึงลูกสาวเลย นอกจากครั้งแรกที่มีผู้ถาม
ถึงเมื่ออยู่ที่บ้านของ “กลาโหม”⁶² แต่ทว่าในฉบับสำนวนของนางแลนดอน แอนนามีความเป็น
แม่ที่รักลูก อ่อนโยนและค่อนข้างจะใช้สำนวนหวานเจื้อย ดังจะเห็นได้จากจดหมายที่แอนนา
เขียนถึงเอวิส ซึ่งแลนดอนต่อเติมเข้ามาในหนังสือฉบับสำนวนของนาง แต่เลียวโนเวนส์ไม่เคย
พูดถึงเลย ในจดหมายดังกล่าวแอนนาแสดงความรักและห่วงใยลูกสาวอย่างยิ่ง

หมูนกร้องเพลงอย่างอ่อนหวาน ร่าเริง ดวงอาทิตย์สาดแสงจ้าในขณะที่
ที่แม่ได้อ่านจดหมายสั้น ๆ ของลูกสาวผู้เป็นที่รักอีกครั้ง จงเป็นเด็กดี
และกล้าหาญนะลูก อย่าร้องไห้ให้ผู้เป็นมิตรของเราเห็น เพราะนั่นจะ
ทำให้พวกเขาและตัวแม่เองเป็นกังวล จงเงยหน้าขึ้นมองฟากฟ้าสิครม

ทุก ๆ เวลาเย็น เพราะแม่ก็จะมองไปที่นั่นอยู่เช่นกัน และจงคิดถึงว่ามีอะไร
หลายอย่างที่มาจากฟ้านั้น แต่มีเพียงสิ่งเดียวที่พาผู้มาเยือนคนนั้นมาหาเรา คือ
ความรัก ความรักอันยิ่งใหญ่ของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งมีอยู่ในสิ่งเล็ก ๆ เช่น หยาด
น้ำค้าง และยิ่งใหญ่ไพศาลอยู่ในแสงของดวงอาทิตย์⁶³

เอวิส ซึ่งเกิดประมาณปีพ.ศ. 2397 คงจะมีอายุประมาณ 8 ขวบ เมื่อแอนนาเดินทางมา
ประเทศสยามในปีพ.ศ. 2405 จดหมายถึงเอวิสฉบับนี้เพิ่มเติมบุคลิกความเป็นแม่ให้ตัวละคร
แอนนา ทำให้ภาพรวมของตัวละครนี้ดูนุ่มนวลขึ้นกว่าลักษณะของแอนนาซึ่งเย่อหยิ่ง ถือตัว และ
กระด้างตามต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์

3) ฉากซึ่งถูกเพิ่มเติมเข้ามาเพื่อเสริมวีรกรรมของแอนนา

นอกจากจะนำฉากบางฉากจากหนังสือเล่มที่สองของเลียวโนเวนส์คือ Siamese
Harem Life มาผนวกเข้ากับเรื่องเดิมแล้ว แลนดอนยังเติมฉากบางฉากเพื่อให้ตัวละครแอนนา
ดูน่าเชื่อถือขึ้น และเพื่อเน้นความสำคัญของแอนนาในฐานะที่ปรึกษาคนสำคัญ ซึ่งพระเจ้ากรุง
สยามจะขาดเสียมิได้ เหตุการณ์ที่แทรกเข้ามานี้คือ ฉากงานเลี้ยงต้อนรับลอร์ดเฮย์ (Lord John
Hay) และฉากงานเลี้ยงฉลองวันพระราชสมภพ เพื่อเป็นเกียรติแก่เซอร์ ริชาร์ด แม็คคอสแลนด
(Sir Richard McCausland) และน้องสาวซึ่งเดินทางจากสิงคโปร์มาแวะที่กรุงเทพฯ ก่อนจะเดิน
ทางต่อไปประเทศอังกฤษ

สำหรับเหตุการณ์แรก พระเจ้ากรุงสยามขอให้แอนนาเป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียม
การต้อนรับผู้มาเยือนในเวลาเพียงหนึ่งวันครั้ง โดยเริ่มจากการคัดเลือกนางในรุ่นสาว “ซึ่งจงถูกฝึก
ปกติน้อยที่สุด”⁶⁴ เพื่อนำมาฝึกกริยามารยาทแบบยุโรป ในขณะที่เดียวกันนางยังต้องจัดเตรียมเสื้อ
ผ้าแบบยุโรปโดยมีช่างตัดเสื้อชาวอังกฤษคนหนึ่งมาเป็นผู้ช่วย⁶⁵ แต่ทว่างานต้อนรับครั้งนี้ประสบ
ความล้มเหลวอย่างไม่คาดคิด เนื่องจากลอร์ดเฮย์ ซึ่งใส่แว่นตาพยายามจะก้มลงไปพิจารณาสตรี
ชาววังอย่างใกล้ชิดจนทำให้พวกนางกลัวและวิ่งหนีกระเจิดกระเจิงไป และด้วยความรีบร้อนที่จะ
ปกปิดใบหน้าให้รอดพ้นจากสายตาของ “ผีหน้าแดง” ซึ่งใส่แว่นตาวาวก้มลงมามองดูพวกคน
สาวชาววังเหล่านั้นจึงยกกระโปรงขึ้นปิดหน้าไว้ โดยลืมนึกไปว่าแต่ละนางมิได้สวมใส่เครื่อง
แต่งกายชั้นในบดบังร่างกายท่อนล่างไว้⁶⁶

สำหรับอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แลนดอนเพิ่มเติมเข้ามา คือการจัดงานเลี้ยงใหญ่เพื่ออวด
แขกเมืองคนสำคัญชาวอังกฤษว่า พระเจ้ากรุงสยามยังทรงมีพลานามัยสมบูรณ์ มิใช่เป็นคน

“พอมบาง” (a spare man) ดังที่หนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ลงข่าว⁶⁷ แอนนาต้องรับภาระหนักอีกเช่นเคย เนื่องจาก (นางอ้างว่า) ไม่มีใครเลยในราชสำนักซึ่งรู้ระเบียบพิธีการแบบอังกฤษ และเพื่อสนองพระบรมราชโองการแอนนาจึงต้องจัดเตรียมรายชื่อแขกร่วมโต๊ะ ส่งบัตรเชิญ จัดโต๊ะอาหารสำหรับแขก 82 ที่ นอกจากนั้นยังต้องเป็นผู้คิดรายการอาหารและควบคุมการปรุงอาหาร “แม้ว่านางจะสามารถออกคำสั่งให้พวกทาสของพระเจ้ากรุงสยามเป็นผู้ปรุงอาหารเหล่านั้นได้”⁶⁸ งานเลี้ยงครั้งนี้ก็ล้มเหลวอีกเช่นเคยเนื่องจากพระองค์ทรงสนพระทัยน้องสาวของเซอร์แม็คคอสแลนค์จนเกินงาม⁶⁹

จะเห็นได้ชัดว่านางแลนคอนจงใจใช้เหตุการณ์ทั้งสองนี้เป็นเครื่องมือในการแสดงความเก่งกาจอันเหนือชาวสยามของนางแอนนาทั้งสองกรณี และความล้มเหลวทั้งสองกรณีเป็นผลมาจากความผิดหรือ “ความไร้ศิวีไลซ์” ของราชสำนักสยามอย่างชนิดที่นางแอนนาไม่อาจช่วยแก้ไขให้ได้

ทว่าเหตุการณ์ทั้งสองนี้มีได้มีบันทึกไว้ในพระราชพงศาวดารสมัยรัชกาลที่ 4 ซึ่งหากว่าเป็นงานที่มีความสำคัญต่อราชสำนักดังที่นางแลนคอนเล่าไว้ก็น่าจะมีบันทึกเอาไว้ด้วย นอกจากนั้นการที่นางแลนคอนเล่าว่าบรรดานางในกลัว “ฝรั่ง” ที่ใส่แว่นมาจ้องมองจนวิ่งหนีกระเจิงไปนั้น ออกจะเกินเลยความจริง เนื่องจากตามบันทึกทางประวัติศาสตร์แล้วราชสำนักสยามมี “ฝรั่ง” เข้าออกเป็นประจำ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ ทรงจัดงานเลี้ยงฉลองวันพระราชสมภพเป็นประจำทุกปีในวันที่ 18 ตุลาคม และทรงเชิญชาวต่างชาติทุกชนชั้นทุกอาชีพที่ทรงคุ้นเคยให้เข้ามาร่วมโต๊ะเสวย ดังนั้นจึงพอจะคาดเดาได้ว่าภาพของ “ฝรั่ง” ใส่แว่นตากงจะไม่ใช่วาทที่น่าตกใจจนต้องเสียบกริยาในท่ามกลางมหาสมาคมอย่างสิ้นความสง่างามเช่นนั้น

ส่วนข้อที่ว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงขอให้นางแอนนาเป็นผู้จัดเตรียมการทุกอย่างแม้แต่เรื่องอาหาร เนื่องจากทั้งราชสำนักไม่มีใครรู้เรื่องขนบธรรมเนียมแบบอังกฤษเลยนั้นเป็นการอวดวิเศษให้นางแอนนาจนเกินไป เนื่องจากราชสำนักสยามเคยมีชาวยุโรปเข้ามารับราชการก่อนหน้านี้ นางแอนนา ยิ่งไปกว่านั้นเคยรับแขกบ้านแขกเมืองมาก่อนที่นางแอนนาจะเข้ามาอยู่เสียอีก ซึ่งข้อนี้เป็นความจริงที่มีบันทึกของเซอร์ จอห์น บาวริง เป็นเครื่องยืนยันได้ว่านางแลนคอนผูกนิยายให้ตัวละครแอนนาเก่งกาจเกินจริงไปมากเพียงใด ในบันทึกดังกล่าว บาวริงเล่าว่าเมื่อเขาเข้ามาเจรจาเรื่องสนธิสัญญาการค้ากับไทยในปี พ.ศ. 2398 เขาขอให้ “น้องชายคนหนึ่งของพระเจ้ากรุงสยาม” (เข้าใจว่าคงเป็นกรมหลวงวงศาธิราชสนิท) จัดสำรับให้ดู เนื่องจากเขาอยากให้เห็นสำรับกับข้าว “แบบสยามแท้ ๆ” สักครั้ง ซึ่งเจ้านายพระองค์นั้นทรงยินดีจะจัดให้ตามขอ บาวริงจึงได้รับเชิญให้มาที่วังในเวลาอาหารเย็น เขาบรรยายโต๊ะอาหารที่จัดเตรียมไว้ว่า

เมื่อมาถึง เราเห็นโต๊ะจัดไว้อย่างเรียบร้อยงดงามตามสไตล์ยุโรปผสมแบบตะวันตกเช่นที่นิยมจัดกัน มีอุปกรณ์บนโต๊ะมากมายทั้งจาน ชาม แก้วน้ำ แก้วไวน์ ชูปต่าง ๆ ปลา เนื้อสัตว์ทั้งย่างทั้งต้ม มีอาหารเรียกน้ำย่อย มีขนมประเภทแป้งหลากหลายชนิด มีวันชนิดต่าง ๆ ฯลฯ แต่ทว่าเจ้าชายทรงบอกพวกเราว่าทั้งหมดที่จัดมานี้เป็นชุดอาหารเย็นแบบสยามสำหรับแขกเพียงคนเดียวเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่มีจำนวนอาหารเท่าที่ฉันลองนับดูได้ไม่น้อยกว่า 60-70 ชนิด ท่านกล่าวว่าท่านอยากจะสนองความอยากรู้ อยากเห็นของฉัน แต่ตามธรรมเนียมแล้วท่านจำเป็นต้องให้ความสำคัญแก่ฉันตามธรรมเนียมปฏิบัติของบ้านเมืองฉัน มิใช่ตามธรรมเนียมเมืองสยาม⁷⁰

จากบันทึกของบาวริง เห็นได้ชัดว่าประเทศสยามรับเอาวัฒนธรรมการจัดโต๊ะ “แบบฝรั่ง” มาตั้งแต่ก่อนที่นางแอนนาจะเข้ามาอยู่ในราชสำนักเสียอีก จึงเป็นเรื่องเหลือเชื่อที่ว่าพระเจ้ากรุงสยามจะไม่อาจหาใครมาจัดโต๊ะฝรั่งรับแขกได้นอกจากแอนนา ประเด็นที่น่าสงสัยอย่างแท้จริงอีกข้อหนึ่งก็คือ ด้วยชาติกำเนิดและภูมิหลังทางครอบครัวและสังคมของนางแอนนา นางจะรู้จักวิธีการจัดโต๊ะแบบพิธีการและการจัดงานรับรองแขกเมืองได้จริงหรือ และนางจะมีโอกาสเรียนรู้มาจากที่ใด

กระบวนการปรับโครงสร้าง และบุคลิกของแอนนาให้เป็นอเมริกัน

อาจกล่าวได้ว่ากระบวนการแปลงโฉมแอนนาและเรื่องราวของนางให้มีบุคลิกลักษณะและอุดมคติเป็นอเมริกันนิยม เริ่มต้นด้วยการที่นางแลนดอนผู้เขียน *Anna and the King of Siam* เพิ่มเติมชีวประวัติของนางแอนนาและความเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้อ่านจึงมีภาพของแอนนาในฐานะกุลสตรีผู้ศรัทธาเพราะบุญเสียสละ ถูกกดโกงจนหมดตัวและต้องอดทนมาทำงานในดินแดนป่าเถื่อนเพื่อเลี้ยงตัวและลูก ทว่ายังคงความมีคุณธรรมและเข้มแข็งในฐานะผู้มาจากชาติพันธุ์ที่ดี เคร่งศาสนา และบูชาคุณธรรม ในหนังสือต้นฉบับของนางเลิวนโนเวนส์นั้นแม้ว่านางจะพยายามเอาใจผู้อ่านและผู้พิมพ์ชาวอเมริกันในยุควิกตอเรียด้วยการพาดพิงถึงประเด็นที่อยู่ในความสนใจของคนอเมริกันและความคิดที่เป็นอุดมคติของคนอเมริกันก็ตามที ความไว้วางใจว่านางเป็นคนอังกฤษยังมีปรากฏอยู่ให้เห็น แต่นางแลนดอนนั้นได้แปลง

แอนนาให้กลายเป็นผู้มีอุดมคติแบบอเมริกันเต็มตัว หลังจากที่หนังสือนี้พิมพ์ออกจำหน่าย บุคลิกของนางแอนนาตามภาพลักษณ์ที่แล่นคอนวาดไว้ให้ก็ยังคงประทับอยู่ในความคิดคำนึงและจินตนาการของผู้อ่านและผู้ชม แล้วยังถูกนำมาเสริมความเป็นอมตะบนจอภาพยนตร์และบนเวทีละคร ด้วยการเน้นย้ำอุดมคติแบบอเมริกันนิยมในตัวละครแอนนาให้เด่น และกลายเป็นประเด็นหลักของเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 3 ประเด็นต่อไปนี้

ก) ความรู้สึกต่อต้านการมีทาส

นางแล่นคอนเพิ่มความเด่นให้แนวคิดต่อต้านการมีทาสโดยการเพิ่มเติมจากบางฉากซึ่งไม่มีในต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์ เช่น การเพิ่มเติมรายละเอียดเกี่ยวกับชาวบอสตันผู้สนับสนุนนโยบายเลิกทาส คือ ดร.ฟรานซิส คอบบ์ (Dr. Francis Cobb) แล่นคอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของ ดร.คอบบ์ และสองสามีภรรยาเลียวโนเวนส์ โดยเล่าถึงการใช้เวลาเป็นเพื่อนบ้านกันในสิงคโปร์ตั้งแต่ธอมัสยังมีชีวิตอยู่ แล่นคอนเล่าว่า ดร.คอบบ์เป็นผู้แนะนำแอนนาให้รู้จักนักเขียนอเมริกันที่สนับสนุนนโยบายเลิกทาสเช่น อีเมอร์สัน (Ralph Waldo Emerson) วิททีเออร์ (Whittier) ลองเฟลโลว์ (W. Long Fellow) ฮอว์ธอร์น (Nathaniel Hawthorne) และแฮเรียต บีเชอร์ สโตว์ (Harriet Beecher Stowe)

เมื่อลีออนยังมีชีวิตอยู่ ดร. คอบบ์ได้มาผูกมิตรกับสองสามีภรรยาหนุ่มสาวและได้ให้ยืมหนังสือรวมบทความของอีเมอร์สัน ในเวลาหลายเดือนภายหลังการตายของสามี แอนนายังได้ฟังพาเขา ดร. คอบบ์มักจะมาเยือนในคอนคำ ๆ พร้อมด้วยหนังสือใหม่ ๆ จากประเทศสหรัฐ⁷¹

ดังนั้นแอนนาจึงถือว่าความรู้สึกต่อต้านการใช้แรงงานทาสของนางนั้นพัฒนามาจากความสัมพันธ์กับ ดร. คอบบ์ซึ่งแนะนำให้นางได้รู้จักความคิดและงานเขียนของวิลเลียม ลอยด์ แกริสัน (William Lloyd Garrison) และ “พาความรู้สึต่อต้านการมีทาส ซึ่งกำลังก่อตัวขึ้น” นอกจากนั้นคอบบ์ยังกล่าวขยอ “ชายร่างสูง ท่าทางแปลก ๆ จากฮิลลินอยส์ ที่ชื่อ เฮบราฮัม ลินคอล์น” ด้วยอิทธิพลทางความคิดของคอบบ์ แอนนาจึงหันมาเข้าพวกกับกลุ่มต่อต้านการมีทาสอย่างชัดเจนขึ้น

เพื่อจะเน้นประเด็นการมีแนวคิดต่อต้านการมีทาสของแอนนาให้เด่นยิ่งขึ้นเพื่อเป็นการปูทางไปสู่การแสดงออกของแอนนาในด้านนี้เมื่อมาอยู่ในราชสำนักสยาม แล่นคอนจึงแต่ง

เดิมจากซึ่งนางและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ได้ตอบกันเรื่องการมีทาสและการเลิกทาส นางอ้างว่าพระองค์กล่าวกับนางว่า ทรงรังเกียจ “การกคขี่เพื่อนมนุษย์”⁷² แลนคอนยังได้กล่าวถึงการที่นางแอนนาสอนบรรดาเจ้านายรุ่นใหญ่ให้อ่านคำประกาศเลิกทาสของอเมริกา (Emancipation Proclamation, 1863) การอภิปรายในชั้นเรียนของนางเกี่ยวกับผลงานของเอบราฮัม ลินคอล์น และการติดตามข่าวของสงครามกลางเมืองอเมริกันจนสงครามเลิก⁷³ แลนคอนยังสรุปว่าผลกระทบจากการอบรมสั่งสอนของนางแอนนาจะทำให้เจ้าฟ้าพระองค์นี้เริ่มกระบวนการเลิกทาสในสยามในปีพ.ศ. 2416⁷⁴ เมื่อนางเลียวโนเวนส์เล่าถึงเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ในหนังสือต้นฉบับของนาง นางมิได้เล่าถึงกิจกรรมเหล่านี้อย่างละเอียดและอวดอ้างขนาดนี้ สิ่งที่นางเลียวโนเวนส์เล่าไว้โดยละเอียดที่สุดเกี่ยวกับเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ก็คือพระราชพิธีโสกันต์สำหรับพระองค์⁷⁵

อีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งแลนคอนใช้เพื่อแสดงให้เห็นอิทธิพลของแอนนาต่อความคิดในเรื่องการเลิกทาสของชาวสยามคือการปลดปล่อยทาสของเจ้าจอมช่อนกลิ่น ซึ่งนางแลนคอนเล่าว่าเป็นลูกศิษย์ของแอนนาซึ่งสนใจหลักการเลิกทาสที่สุด เพราะเจ้าจอมช่อนกลิ่นมิได้เพียงชื่นชมความคิดและหลักการเลิกทาสเท่านั้น แต่ยังยอมรับเอาชื่อของแฮเรียต บิชเชอร์ สโตว์ มาเป็นชื่อนางด้วย ในจดหมายที่ช่อนกลิ่นเขียนถึงแอนนานั้นแลนคอนอ้างว่าเจ้าจอมช่อนกลิ่นลงชื่อว่า “ช่อนกลิ่น แฮเรียต บิชเชอร์ สโตว์”⁷⁶ แลนคอนเล่าว่าช่อนกลิ่นเชิญแอนนาไปในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ. 2416 เพื่อมาเป็นพยานในพิธีปลดปล่อยทาส 132 คน⁷⁷ ในความครอบครองของนาง การกระทำของช่อนกลิ่นและคำปฏิญาณของนางเป็นภาพสะท้อนผลสำเร็จของอุดมคติแบบอเมริกันที่มีอยู่ในตัวนางแอนนา

ข้าพเจ้าปรารถนาจะเป็นคังแฮเรียต บิชเชอร์ สโตว์ ข้าพเจ้าจะไม่ซื้อร่างกายมนุษย์ด้วยกันอีก แต่จะพยายามปลดปล่อย (เพื่อนมนุษย์) ทุกคน ดังนั้นนับตั้งแต่บัดนี้ ข้าพเจ้าไม่มีทาสอีกต่อไป มีแต่เพียงคนรับใช้ที่ได้ค่าจ้างเท่านั้น⁷⁸

น่าแปลกที่ว่าเลียวโนเวนส์ไม่เคยเอ่ยถึงเหตุการณ์นี้ เมื่อกล่าวถึงเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น (ซึ่งนางเลียวโนเวนส์เรียกว่า Hidden-Perfume ซึ่งเป็นคำแปลตรงตัวของ “ช่อนกลิ่น”) ทั้ง ๆ ที่เหตุการณ์นี้จะช่วยเพิ่ม “ภาว” ให้แก่การทำงานปลดปล่อยและสอนความรู้ให้ชาวสยามของนางได้อย่างดียิ่ง ในต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์กล่าวถึงช่อนกลิ่นเมื่อนางกล่าวถึงวีรกรรมของนางในการผดุงความยุติธรรมในวัง เมื่อเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นถูกลงโทษเนื่องจากนางถวายฎีกาขอให้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้พี่ชายของนางได้ครองตำแหน่งสืบแทนลุงซึ่งถึงแก่กรรมไป ช่อนกลิ่นนั้นเป็นชาวพะโค⁷⁹ (Peguan) ชนชาติหนึ่งในประเทศพม่า ซึ่งเป็นคู่ศึกกับไทยมาแต่โบราณกาลตามประสาประเทศที่มีพรมแดนติดกันอยู่ การถวายฎีกาของช่อนกลิ่นจึงมิใช่การร้อง

ทุกซ์ส่วนตัว แต่เป็นเรื่องที่มีผลกระทบทางการเมือง พระเจ้ากรุงสยามจึงทรงพระพิโรธว่า ช่อนกลีนพยายามจะก้าวก่ายทางการเมือง และมีจุดประสงค์จะริดรอนพระราชอำนาจโดยวางแผนจะให้พวกห้องของคนเข้ามาสวมตำแหน่งสำคัญทางการเมือง แอนนาเล่าว่าช่อนกลีนถูกจำขังอยู่ในคุกได้ดินและถูกล่ามโซ่ นางถูกบีบให้สารภาพความจริงและให้บอกแผนการที่วางไว้ แต่นางยืนยันเพียงว่านางจงรักภักดีต่อพระองค์ไม่เคยคิดร้าย ทำให้พระเจ้ากรุงสยามทรงพระพิโรธยิ่งขึ้นว่านางกราบทูลความเท็จ จึงสั่งให้ลงอาญาโดยการเอารองเท้าตบปาก เมื่อแอนนาทราบข่าวนางยื่นมือเข้ามาช่วยโดยไปพบ “กลาโหม” เพื่อขอให้ท่านกราบบังคมทูลฯขอพระราชทานอภัยโทษให้ช่อนกลีน หลังจากได้รับอิสระ ช่อนกลีนให้แหวนมรกตนางแอนนาวงหนึ่งเพื่อตอบแทนบุญคุณ นางเลียวโนเวนส์พรรณนามากนั้นไว้ดังนี้

นางผู้นำสงสารกอดฉันไว้แน่น และพรั่นกยอฉันอย่างมากมายด้วยถ้อยคำ แสดงความสำนึกในบุญคุณ ตามลักษณะภาษาอันฟุ่มเฟือยของชาติหล่อน และนางถอดแหวนมรกตวงหนึ่งออกจากรั้ว สวมแหวนนั้นให้ฉัน พลางกล่าวว่า “ขอให้แหวนนี้เตือนให้ท่านนึกถึงเพื่อนผู้เป็นหนี้บุญคุณท่าน”⁸⁰

แหวนมรกตวงนี้จะปรากฏขึ้นอีกครั้งในละครเพลงบรอดเวย์ในค.ศ. 1951 และในภาพยนตร์เพลงฉบับ ค.ศ. 1956 ในฐานะของขวัญที่พระเจ้ากรุงสยามพระราชทานแก่นางแอนนา เป็นรางวัลที่นางช่วยเหลือพระองค์ในกิจการต่าง ๆ

ข) แอนนาและ “ภาระกิจที่สวรรค์กำหนดมาให้” (Manifest Destiny)

ในตอนปลายศตวรรษที่ 19 ความคิดในเรื่องการส่งคณะทูตศาสนา (mission) เข้าไปในดินแดนที่ยังไม่เจริญเพื่อเผยแพร่ “พระวจนะ” ของพระเจ้าเป็นเจ้าเป็นกิจกรรมที่คนผิวขาวถือว่าเป็น “ภาระของคนผิวขาว” (white man's burden) และเป็นภาระที่คนผิวขาวกำหนดไว้ให้ตนเอง สังคมยุควิคตอเรียนในอเมริกา เกิดคลื่นความรู้สึก “คลังไคล์การทำประโยชน์” ขึ้นทั่วไป⁸¹ ชาวอเมริกันต่างเห็นพ้องกันว่า การจะยื่นมือเข้าไป “เอื้อเฟื้อ” อุดมคติแบบอเมริกันคือแนวคิดแบบประชาธิปไตยและความรักอิสรภาพให้แก่ชนชาติ “ที่โชคคือน้อยกว่า” เป็น “ภาระที่สวรรค์กำหนดมาให้”⁸² ผู้ที่ออกมาสนับสนุนความคิดนี้ไม่มีใครเลยที่ยอมรับว่าอุดมคตินี้แท้ที่จริงแล้วคือรูปแบบหนึ่งของการขยายอำนาจแบบจักรวรรดินิยมที่อำพรางไว้ภายใต้ชื่อปฏิบัติการที่แอบอ้างว่าเป็นความหวังดี และเป็นการทำงานเพื่อพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้า

ความคิดค้นกำเนิดของ “ภาระกิจที่สวรรค์กำหนดมาให้” (Manifest Destiny) มิได้มีจุดมุ่งหมายในการขยายดินแดนโดยใช้กำลังทหาร ผู้ที่เริ่มใช้คำ ๆ นี้คือ จอห์น โอ ซัลลิแวน (John

O'Sullivan) นักหนังสือพิมพ์อเมริกันเชื้อสายไอริชในนิวยอร์ก โอ ซัลลิแวน ใช้คำนี้ในบทความ ซึ่งเขาเขียนขึ้นในปีค.ศ. 1845 เกี่ยวกับการผนวกดินแดนเท็กซัสเข้ากับประเทศอเมริกา แต่ในขณะนั้นยังไม่ค่อยมีใครสนใจคำ ๆ นี้เท่าไรนัก ต่อมาเขาใช้คำนี้อีกในบทบรรณาธิการ ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ *The New York Morning News* ฉบับวันที่ 27 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1845 ซึ่งเป็นบทความที่เกี่ยวกับการโต้เถียงกันเรื่องเขตแดนของโอเรกอน (Oregon) เป็นเรื่องที่ประชาชนให้ความสนใจมาก คำ ๆ นี้จึงกลายเป็นคำที่ “ติดตลาด” สำหรับชาวอเมริกันทั่วไป โอ ซัลลิแวน ได้ว่าดินแดนโอเรกอนทั้งหมดเป็นของอเมริกาโดยชอบธรรมและอังกฤษไม่ควรเข้ามาอ้างสิทธิใดใด

หากจะพูดกันอย่างง่าย ๆ ตรงไปตรงมาแล้วละก็....ขอให้เราจะยังคงเป็นเมืองอาณานิคมของอังกฤษอยู่ เราก็ยังมีสิทธิอย่างสมบูรณ์เต็มที่ในดินแดนโอเรกอน เป็นสิทธิที่เกิดจาก *ภาระที่สวรรค์กำหนดมาให้* ให้เรามีหน้าที่แพร่กระจายเข้ายึดครองทวีปนี้ทั้งทวีปซึ่งสวรรค์ประทานมาให้เราเป็นผู้พัฒนา ให้เราเป็นผู้มอบเสรีภาพและการปกครองตนเองแบบสาธารณรัฐ ตามแบบที่เราได้รับมอมมา³³

การที่โอ ซัลลิแวน กล่าวว่า “สวรรค์ประทานดินแดนนี้มาให้” และมอบไว้ให้เป็นภาระของชาวอเมริกันเป็นการประกาศปรัชญาการเมืองและศาสนาแนวใหม่ซึ่งใช้เป็นข้ออ้างเพื่อสนับสนุนและเสริมเหตุผลให้กับปฏิบัติการขยายดินแดนของอเมริกาให้กลายเป็นปฏิบัติการที่ชอบธรรม เพราะถูกกำหนดและส่งเสริมโดยสวรรค์³⁴ วิหิตของโอซัลลิแวนประดุจมีสำเนียงแฝงอยู่ว่าเป็นเรื่องที่ต้องทำโดยไม่อาจบิดพลิ้วได้

แนวคิดและ “น้ำเสียง” ที่คล้ายคลึงกันนี้มีแฝงอยู่ใน “ปฏิบัติการ” ของแอนนาในราชสำนักสยามเช่นกัน แม้จะมีหน้าที่เป็นครู แต่แอนนาทำตัวประดุจเป็นมิชชันนารี ทั้งๆที่พระเจ้ากรุงสยาม ได้มีลายพระราชหัตถเลขาามาแจ้งล่วงหน้าแล้วว่านางมีหน้าที่สอนหนังสือ มิใช่ให้มาชักชวนเจ้านายเหล่านั้นให้เข้ารีตถือศาสนาอื่น แอนนาก็อ้างว่านางต้องใช้ข้อความที่เกี่ยวกับคริสตศาสนาในการสอนภาษาอังกฤษ เนื่องจากการจะสอนภาษาอังกฤษโดยไม่พาดพิงไปถึงคำสอนในคริสตศาสนาด้วยนั้นเป็นไปได้³⁵

ยิ่งไปกว่านั้น นางแลนดอนวางโครงเรื่องให้แอนนารู้สึกว่าการมาอยู่ในราชสำนักสยามของนางเป็น “ชะตาฟ้ากำหนด” มิใช่นางต้องมาเพื่อทำงานหาเลี้ยงชีพเท่านั้น เมื่อนายโรเบิร์ต ฮันเตอร์ (Robert Hunter หรือที่คนไทยในสมัยนั้นเรียกว่า “หันแดรบาร์นิ”) ล่ามชาวอังกฤษบอกนางว่า เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ “ว่าที่รัชทายาท” จะมาเป็นนักเรียนของนางด้วย แอนนารู้สึกยินดีเพราะจะทำให้นางมีโอกาสปลูกฝังให้ลูกศิษย์ของนางมีความรู้ลึกซึ้งเกี่ยวกับจิตวิญญาณของมนุษย์ และความชั่วร้ายของระบบที่ทำร้ายจิตวิญญาณของมนุษย์โดยการยอมให้

มนุษย์คนหนึ่งเป็นเจ้าของอีกคนหนึ่งได้”^{๖๖} นางจึงเริ่มปฏิบัติการให้การศึกษาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ และปลูกฝังความคิดและอุดมคติด้านมนุษยธรรมให้พระองค์เพื่อ “ความหวังสำหรับอนาคตที่ดีกว่านี้” สำหรับประเทศสยาม นางอ้างว่านี่เป็นสิ่งที่หล่อเลี้ยงใจนางแม้ว่าจะต้องอดทนต่อความยากลำบากและเกรงเหยียดหยามต่าง ๆ นานา

หล่อนคงจะจากไปเสียนานแล้วหากว่านางมิได้ผูกพันกับงานที่ทำอยู่อย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กับการอบรมให้การศึกษาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ นางจำต้องอยู่ เพราะนางรู้ว่านางมีอิทธิพลต่อพระองค์เพียงใด...บางทีอาจจะเป็นการดีกว่าหากนางจะไปประเทศอังกฤษกับหลุยส์ ในทันทีที่จัดการเรื่องต่าง ๆ ได้ และลืมเลิกการสู้รบคบมือ [ซึ่งนางเป็นฝ่ายเสียเปรียบ] กับพระเจ้ากรุงสยามเสียที^{๖๗}

แอนนาเล่าว่าการะกิจของนางเรียกร้องจากนางมาก นางต้องเสียสละหลายอย่าง ไม่ใช่เพียงเวลาและสุขภาพเท่านั้น แต่รวมทั้งทรัพย์สินที่นางมีอยู่จำกัดอีกด้วย เพราะนาง “ต้องให้” ต้องจ่ายจากเงินเดือนจำนวนเล็กน้อยที่ได้รับ และบางครั้งต้องถอนเงินเก็บของตนเองเพื่อนำมาช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ให้บรรดาผู้คนที่ยากแค้นมาขอความช่วยเหลือจากนางไม่เว้นแต่ละวัน” นางแลนดอนอ้างว่าปฏิบัติการสร้างความดีของนางทำให้ชาวสยามตั้งฉายาให้นางว่า “นางฟ้าสีขาว” (The White Angel)^{๖๘} นอกจากนั้นนางอ้างว่านางยังได้ช่วยชักชวนชาวสยามหลายคนให้เข้ารับศาสนา เช่น พระราชธิดาคนโปรดของพระเจ้ากรุงสยาม พระมาตุจฉาของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ และเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น ซึ่งต่างก็ซาบซึ้งในคุณความดีของแอนนาจนมองเห็นความยิ่งใหญ่ของคริสตศาสนาผ่านบุคลิกของนางแอนนาและยอมรับมาเป็นศาสนาของตน

นอกจากจะอวดอ้างถึง “การะกิจที่สวรรค์กำหนดมาให้” แล้ว แลนดอนยังพยายามแสดงให้เห็นความสัมพันธ์อันใกล้ชิดระหว่างแอนนาและมิชชันนารีชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นผู้สืบทอดอุดมการณ์และเป็นผู้มาปฏิบัติภารกิจของพระผู้เป็นเจ้าโดยตรง ในต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์กล่าวไว้เล็กน้อยว่า นางรู้จักกับมิชชันนารีอเมริกันคือ ดร.แซมมวล เฮาส์ (Dr. Sammual House หรือที่คนไทยในสมัยนั้นเรียกว่า หมอเหา) และนางมัททูน (Mrs. Mattoon) ซึ่งเลียวโนเวนส์ยกย่องว่าเป็นผู้ช่วยกันกับภรรยาของ ดร. เฮาส์ ในการก่อตั้งโรงเรียนสำหรับนักเรียนชาวไทยเพิ่มเติมจากการสอนหนังสือในวัง” อย่างไรก็ตามเลียวโนเวนส์เพียงแต่กล่าวถึงมิชชันนารีทั้งสองอย่างย่นย่อเท่านั้น ในขณะที่นางแลนดอนจะสาธยายความสัมพันธ์นั้นโดยละเอียดเป็นความยาวถึง 1 บทในหนังสือของนางโดยเริ่มจากการที่นายและนางมัททูนมาเยี่ยมแอนนาที่บ้าน (ซึ่งเลียวโนเวนส์ไม่ได้เอ่ยถึง) และบรรยายถึงสิ่งที่ทั้งสามพูดคุยกัน ซึ่งเกี่ยวกับความเป็นไปในราชสำนัก พระราชจริยาวัตรของพระเจ้ากรุงสยามและอื่น ๆ ก่อนจะลากลับทั้ง

สองยังบอกแอนนาให้มาเขียนเขียนได้และมาพบทั้งสองได้ทุกเมื่อ โดยเฉพาะเมื่อต้องการความช่วยเหลือ⁹⁰

สิ่งที่น่าสนใจในฉากนี้คือ คำพูดที่นางแลนคอนยกมาอ้างว่าเป็นคำพูดของนางมัททูน ซึ่งกล่าวถึงการมาสอนหนังสือในราชสำนัก

เราได้รับเชิญจากพระเจ้าอยู่หัวด้วยพระองค์เอง ให้เริ่มมาสอนหนังสือพวกสาวชาววัง....คุณก็คงจะได้รู้เหมือนกับที่เรารู้ๆกันอยู่แล้วว่า เป็นการยากเพียงไรที่จะทำให้พวกเขาสนใจบทเรียนครั้งละนาน ๆ เกินกว่า 2-3 นาที นี่ก็เพราะพวกนางส่วนใหญ่ไม่เคยถูกฝึกมาให้ใช้สมองกันเลย แม้ว่าหลายคนจะมีพื้นฐานดีโดยธรรมชาติ พอที่จะปลูกฝังอะไรได้บ้าง⁹¹

คำพูดที่นางแลนคอนนำมาอ้างว่าเป็นคำพูดที่นางมัททูนพูดกับแอนนานั้นมีสำเนียงคล้ายกันกับคำพูดของนางมัททูนเองตามที่เขียนไว้ในบทความชื่อ “มิชชันนารีในวังหลวง” (Missionaries in the Palace) ซึ่งกล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

เมื่อพระเจ้ากรุงสยามได้เข้าพิธีบรมราชาภิเษกและมีอำนาจสิทธิขาดแล้ว พระองค์ทรงส่งคำเชิญมา ซึ่งทำให้พวกเราแปลกใจมาก คือทรงเชิญให้มิชชันนารีผู้หนึ่งเข้าไปสอนภาษาอังกฤษพวกผู้หญิงในวังหลวง เราพิจารณาแล้วว่าเป็นโอกาสอันดีที่ไม่ควรปล่อยไป แม้เราจะรู้ดีว่าไม่อาจคาดหวังให้พวกชาววังเหล่านี้ซึ่งเคยแต่ชีวิตสุขสบายอยู่ไปเปล่า ๆ จะสามารถเรียนรู้ภาษาที่ยากเย็นอย่างภาษาอังกฤษ ให้ก้าวหน้าไปได้⁹²

นอกจากนั้น ในบทความดังกล่าวนางมัททูนยังได้กล่าวถึงผู้ที่มาสอนภาษาอังกฤษคนอื่น ๆ คือ นายเจสตี แคสเวลล์ ซึ่งเคยถวายพระอักษรเจ้าฟ้ามงกุฎฯ ขณะทรงผนวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศน์ฯ และกล่าวถึง “ครูชาวอังกฤษ” อีกผู้หนึ่ง ซึ่งพระเจ้ากรุงสยามทรงว่าจ้างให้มาถวายพระอักษรเจ้านายเล็ก ๆ ในวังหลวง” ที่น่าแปลกใจก็คือ นางมัททูนมิได้เอ่ยชื่อนางแอนนา เลียวโนเวนส์เลยทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นนางได้กลายเป็น “คนดัง” ในวงวรรณกรรมไปแล้ว ซึ่งขัดกันกับคำอวดอ้างของแอนนา (ตามต้นฉบับสำนวนของนางแลนคอน) ซึ่งอ้างว่ามีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับนางมัททูนเป็นอย่างยิ่ง

จากตัวอย่างและข้อมูลต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่านางแลนคอนพยายามสร้างภาพลักษณ์ของนางแอนนาและ “ภาระกิจที่สวรรค์กำหนดมาให้” ด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน รวม

ทั้งการสร้างภาพความสัมพันธ์ระหว่างแอนนา กับมิชชันนารี คณะเพรสไบทีเรียน ซึ่งเปิดโอกาสให้นางแลนคอนสามารถแต่งเติมรายละเอียดจากประสบการณ์ส่วนตัวของนางให้ตัวละครแอนนาทำให้ “ปฏิบัติการ” ของนางดูน่าเชื่อถือและมีสาระที่เป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เพิ่มขึ้นจากต้นฉบับเดิมของนางเลียวโนเวนส์ แนวคิดลักษณะนี้จะถูกนำไปขยายให้เด่นชัดขึ้นในฉบับต่อ ๆ ไป

ค) การต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี

แนวคิดอีกอย่างหนึ่งที่สอดคล้องประสานอยู่กับโครงเรื่องและแนวคิดอื่น ๆ ในต้นฉบับสำนวนของนางแลนคอนคือ การต่อสู้เพื่อชีวิตที่ดีกว่าของผู้หญิงในราชสำนักเพื่อให้หลุดพ้นจากชะตากรรมและพันธนาการของวังหลวงและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความคิดเห็นของนางเลียวโนเวนส์และนางแลนคอน ซึ่งกล่าวถึงความทุกข์ระทมและความไร้เสรีภาพที่เหล่านางในต้องกล้ำกลืนฝืนทน แอนนาในต้นฉบับสำนวนของนางแลนคอนมีภาพลักษณ์การเป็นนักต่อสู้เพื่อสิทธิและอิสรภาพของสตรีเหล่านี้ชัดเจนกว่าแอนนาในต้นฉบับดั้งเดิมของนางเลียวโนเวนส์ ซึ่งแลนคอนทำได้โดยการสร้างภาพให้แอนนาเป็นผู้หญิงที่มีลักษณะนุ่มนวล มีกริยามารยาท มีความเป็นแม่และมีอุดมคติอย่างมุ่งมั่น ต่างจากแอนนา เลียวโนเวนส์ในฉบับดั้งเดิม ซึ่งมีลักษณะไว้ตัว เย่อหยิ่ง และกระด้าง ทำให้การต่อสู้ระหว่างแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามกลายเป็นข้อพิพาทหลากหลายประเด็น และแอนนากลายเป็นตัวแทนของหญิงผู้บอบบาง และไร้อำนาจ ซึ่งต้องพบกับคู่ต่อสู้ที่มีความแข็งแกร่งกว่า มีลักษณะป่าเถื่อนและชอบแสดงอำนาจบาปใหญ่กับนางอย่างไม่เป็นธรรม

วิธีการนำเสนอประเด็นนี้และภาพลักษณ์มุมมองนี้อีกวิธีหนึ่งของนางแลนคอนคือการเพิ่มเติมเรื่องราวที่บรรยายความป่าเถื่อน ความไม่ยุติธรรม และการปฏิบัติต่อบรรดานางในอย่างทารุณโหดร้าย ซึ่ง (แลนคอนอ้างว่า) แอนนาประสบมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับการกระทำที่ “ไร้อารยะ” เช่น การมีสนมมากมายและการมีทาสในประเทศสยาม แลนคอนอ้างถึงเหตุการณ์หลายอย่างในวังหลวงซึ่งแอนนาต้องยื่นมือเข้าไปช่วยแก้ไข ยกตัวอย่างเช่น

1. การคุมขังเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่น โดยไม่มีการไต่สวนเมื่อนางถวายฎีกาให้ทรงแต่งตั้งพี่ชายของนางเป็นผู้นำชนเผ่าสืบแทนผู้เป็นลุงซึ่งถึงแก่กรรมลง^{๙๔}
2. เมื่อเจ้าจอมองค์หนึ่งในพระเจ้ากรุงสยามซึ่งเป็นเจ้านายของนางทาสละออปฏิสระ ไม่ยอมให้นางทาสไต่ตัวเองตามกฎหมาย^{๙๕}
3. การเขียนติเจ้าจอมมารดาแก้ว พระมารดาของพระองค์เจ้าหญิงวชิรชนกัญญา ซึ่งเล่นการพนันจนหมดตัวต้องขายสมบัติทุกอย่างรวมทั้งทาสของลูกสาว^{๙๖}

อย่างไรก็ตามเรื่องราวที่สะเทือนใจที่สุดในเรื่องเล่าตามสำนวนของนางแลนคอนคือ เรื่องของเจ้าจอมทับทิม และการลงทัณฑ์ซึ่งแอนนาอ้างว่าทรงกระทำไปเพื่อเยี่ยงนางแอนนา⁷ นางแลนคอนทำให้พระเจ้ากรุงสยามกลายเป็นคนป่าเถื่อนยิ่งขึ้น โดยการแต่งให้พระองค์ยอมยกโทษให้เจ้าจอมทับทิมตามคำขอของแอนนา แล้วกลับเปลี่ยนพระทัยและลงโทษเจ้าจอมทับทิมโดยการเผาทั้งเป็นภายนอกหน้าต๋างบ้านนางแอนนา⁸ โดยในเรื่องไม่ได้ให้เหตุผลว่าทำไมจึงทรงทำเช่นนั้น

อีกเหตุการณ์หนึ่งซึ่งแลนคอนใช้แสดงนิสัยชอบรังแกแอนนาของพระเจ้ากรุงสยาม คือการผนวกข้อบาดหมางกับกงสุลฝรั่งเศส (นายโอบาเรต์) เข้ากับการแต่งตั้งคณะราชทูตจากสยามไปราชสำนักฝรั่งเศส นางแลนคอนเล่าว่าฝรั่งเศสต้องการจะแก้ไขสนธิสัญญาที่ทำไว้กับสยามเกี่ยวกับกรรมสิทธิในเมืองเขมร ซึ่งพระเจ้ากรุงสยามทรงไม่พอพระทัยจะประทานให้ แต่ทรงสัญญาว่าจะส่งคณะราชทูตจากสยามไปเจรจากลกับราชสำนักฝรั่งเศสในกรุงปารีส จึงทรงสั่งให้นางแอนนาเขียนจดหมายไปถึงเซอร์จอห์น บาวริง เพื่อขอให้เป็นตัวแทนไปเจรจากับฝรั่งเศส ครั้นเมื่อนางส่งจดหมายไปแล้วทรงเปลี่ยนพระทัยอย่างกะทันหันว่าจะส่งราชทูตชาวไทยไป แต่ไม่ทรงกล้าพอที่จะบอกบาวริงโดยตรงจึงทรงสั่งให้แอนนาเขียนไปบอกบาวริงว่าทรงเปลี่ยนพระทัยตามคำแนะนำของกงสุลอังกฤษ นายธอมัส นอกซ์⁹ แลนคอนบรรยายว่าเมื่อนางแอนนาไม่ยอมทำตามพระราชประสงค์ ทรงโกรธนางแอนนามาก ทรงตรัสปรึกษานาง และถึงกับขู่เชิญอย่างมั่งร้ายและใส่โคล้านางต่าง ๆ นานาเพื่อมิให้นางอยู่เป็นสุขได้อีกต่อไป

แลนคอนทำให้การประจันหน้ากันระหว่างตัวละคร 2 ตัวนี้เปรียบได้กับการต่อสู้ของบุคคลสำคัญ 2 คนในประวัติศาสตร์อังกฤษ คือกรณีความขัดแย้งระหว่างพระเจ้าเฮนรีที่ 2 ของอังกฤษ (King Henry II, 1154-1189) และ ธอมัส เบ็คเก็ต (St. Thomas a Becket, 1118-1170) ซึ่งเป็นอาร์คบิชอปแห่งเมืองแคนเทอร์เบอรี (Archbishop of Canterbury) ซึ่งถือเป็นตำแหน่งผู้นำทางศาสนาในอังกฤษเทียบเท่าพระสังฆราช กล่าวคือนอกจากคำข่มขู่ และคำกล่าวหาต่าง ๆ แล้ว แอนนายังได้รับจดหมายลึกลับจากวังหลวงแจ้งว่าพระเจ้ากรุงสยามพิโรธนางมากที่คือคิดไม่ยอมทำตามพระราชประสงค์

ความกลัวห้อมล้อมอยู่รอบ ๆ ตัวนาง และยิ่งเพิ่มมากขึ้นเมื่อนางได้รับจดหมายลึกลับฉบับหนึ่งจากในวังหลวงเล่าให้นางฟังว่าพระองค์ทรงโกรธเป็นฟืนเป็นไฟที่นางไม่ยอมลงชื่อในหนังสือ ที่ทรงสั่งให้พระอาลักษณ์นำมาให้ ถึงกับทรงควาคว่ำหน้าบรรดาข้าราชการที่หมอบกราบเฝ้าแทนอยู่ว่า “นี่จะไม่มีการกำจัดนางผู้นี้ให้พ้นทางข้าได้โดยรี” แอนนารีบเรียกคนใช้มาสั่งให้ปิดประตูถันกลอนลงदानให้

แน่นหนา หล่อนสั่งไว้ด้วยว่าห้ามเปิดประตูรับชาวสยามไม่ว่าใครทั้งสิ้น
แม้ว่าจะมาจากในวังหลวง นอกเสียจากจะได้รับคำสั่งจากนางก่อน¹⁰⁰

จะเห็นได้ว่า นางแลนคอนลอกเลียนเหตุการณ์ประวัติศาสตร์อันนำไปสู่การบุกเข้า
สังหารธอมัส เบ็คเก็ต ถึงในเขตอภัยทานกลางมหาวิหารแห่งแคนเทอร์เบอรี เมื่อปี ค.ศ. 1170
ขณะที่กำลังอยู่ในเทศกาลฉลองวันคริสตสมภพ แม้แต่ถ้อยคำอมตะของเฮนรีที่ 2 นางแลนคอนก็
ลอกเลียนมาให้เป็นคำพูดของพระเจ้ากรุงสยามด้วย

เฮนรี : ในบรรดาข้าราชการสำนักที่ข้าเลี้ยงดูไว้

จะไม่มีอิศวิน หรือสุภาพบุรุษ ผู้จงรักแม้แต่คนเดียวจะเชื่อหรือ
ที่จะช่วยกำจัดเจ้าพระที่ไร้สำนึกคนนี้ให้พ้นทางข้าเสียที¹⁰¹

นับเป็นกลวิธีการเขียนอันชาญฉลาดของนางแลนคอนที่เลือกใช้เหตุการณ์นี้มาแทรก
ไว้ ทำให้ผู้อ่านเชื่อมโยงแอนนา กับ เซนต์ ธอมัส ผู้ได้รับการสถาปนาเป็นนักบุญหลังจากถูก
สังหาร ต่างกันเพียงว่าในกรณีของแอนนา “นักบุญ” เป็นสตรีผู้บอบบาง ไร้อำนาจและยศศักดิ์
ทว่ากล้าหาญที่จะต่อสู้กับฝ่ายธรรมซึ่งมีพลังกว่า และเมื่อผู้อ่านจัดแอนนาไว้ในฝ่าย “นักบุญ”
พระเจ้ากรุงสยามจึงถูกมองว่าเป็น “ฝ่ายธรรม” ที่ชั่วร้ายเช่นเดียวกับพระเจ้าเฮนรีที่ 2 อย่างไม่มี
ทางเลือก แต่การที่แอนนาเป็นผู้หญิง การประจันหน้ากันและความขัดแย้งระหว่างนางกับพระเจ้า
กรุงสยามจึงกลายเป็นการต่อสู้ของผู้หญิงที่ถูกข่มเหงโดยฝ่ายชายที่มีอำนาจเหนือกว่าด้วยอีก
ประเด็นหนึ่ง

งานเขียนของนางแลนคอนเรื่องนี้เป็นที่ชื่นชอบของผู้อ่านชาวอเมริกันในสมัยปลาย
สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นอย่างมาก จนกลายเป็นหนังสือขายดีติดอันดับ ภาพลักษณ์ของครูที่เลี้ยง
ชาวอังกฤษที่เย่อหยิ่ง ไว้ตัวว่าเหนือกว่าชาวสยามและเล่าเรื่องราวที่ขัดแย้งกันเองได้ถูกแปลงโฉม
เสียใหม่ให้มีอุดมคติแบบอเมริกันมากขึ้น ผู้อ่านชาวอเมริกันจึงเต็มใจยอมรับนางเอกผู้เป็นศูนย์
รวมของอุดมคติและคุณธรรมที่คนอเมริกันเชื่อว่าเป็นลักษณะของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ
อุทิศตนต่อสู้เพื่อเสรีภาพของชนชาติที่ยังล้าหลัง ป่าเถื่อน และตกเป็นทาสให้พ้นจากเงื้อมมือ
ของทรราชย์ที่กดขี่ข่มเหง

ในฉบับต่อไปคือ ภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* (ค.ศ. 1946) โดย
บริษัท ฟอกซ์ (Fox Studio) การปรับเปลี่ยนโครงเรื่องและลักษณะของตัวละครจะยิ่งทำให้เรื่อง

ราวของแอนนาพิศดารขึ้นยิ่งกว่าเรื่องที่แต่งขึ้นจากปลายปากกาของเลียวโนเวนส์และแลนดอน เสียอีก

ภาพยนตร์เรื่อง Anna and the King of Siam

ในปี พ.ศ. 2489 บริษัทภาพยนตร์ชื่อดังคือ ทเวนตี้เอิร์ เซ็นจูรี ฟอกซ์ ซึ่งมีดาร์ริล ชานุค (Darryl F. Zanuck) เป็นผู้อำนวยการ ตัดสินใจจะสร้างภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* โดยดัดแปลงจากหนังสือของแลนดอน โดยมีเร็กซ์ แฮริสัน (Rex Harrison) ดาราชาว อังกฤษแสดงเป็นพระเจ้ากรุงสยาม และไอรีน ดันน์ (Irene Dunne) รับบทเป็นแอนนา ภาพยนตร์เรื่องนี้ นับเป็นภาพยนตร์ฮอลลีวูดเรื่องแรกของแฮริสัน และเป็นบทบาทที่ดีที่สุดเท่าที่ไอรีน ดันน์ เคยแสดงมา แต่ทว่ารางวัลออสการ์ 3 รางวัลที่ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับนั้น ได้มาจากรางวัลยอดเยี่ยมด้านการถ่ายทำ กำกับศิลป์ และการออกแบบตกแต่งฉาก¹⁰²

นักวิจารณ์ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ต่างชื่นชมผลงานการสร้างและการแสดงของ ภาพยนตร์เรื่องนี้ โดยเฉพาะดาราผู้แสดงนำทั้งสองคน ไม่มีใครใส่ใจว่าเนื้อเรื่องจะมีความเที่ยงตรงตามประวัติศาสตร์หรือไม่ แม้แต่นักวิจารณ์ของหนังสืออ้างอิงด้านภาพยนตร์ที่มีชื่ออย่าง เดอวิตต์ โบคีน (DeWitt Bodeen) ของ *The Magill's Survey of Cinema* (ค.ศ. 1980) ยังยกย่องว่าเป็นภาพยนตร์แนวหนีความจริงที่ราคาแพงแต่ระการตา “และเป็นเรื่องที่มีความเป็นนิยายเพียงเล็กน้อยเท่านั้น” ความจริงแล้ว (ไม่ว่าจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม) ผู้เขียนบทภาพยนตร์ได้สอดแทรกความจริงเกี่ยวกับนางเลียวโนเวนส์ไว้โดยการเรียกชื่อนางว่า แอนนา แฮเรียต โอเวนส์ ทั้งในบทสนทนา และในเครื่องประกอบฉาก (props) เช่นใช้ชื่อขอบนกระเป๋าดินทางว่า AHO ซึ่งย่อมาจาก Anna Harriet Owens นับเป็นการเปิดเผยชื่อจริงของนางเลียวโนเวนส์เป็นครั้งแรกซึ่งแม้แต่นางแลนดอนก็ไม่เคยทำมาก่อน ทว่าเดอวิตต์ โบคีน กลับให้ทรรศนะที่ผิดไปจากความ เป็นจริงว่า “ชื่อจริงของเธอคือแอนนา เลียวโนเวนส์ แต่เพื่อย่อให้ง่ายขึ้นในบทภาพยนตร์จึงใช้ว่า แอนนา โอเวนส์”¹⁰³ ยิ่งไปกว่านั้นโบคีนยังอ้างว่าเรื่องราวต่าง ๆ ในภาพยนตร์เป็นเรื่องจริง

หากว่าไม่มีแอนนาและคำแนะนำอันชาญฉลาดของหล่อนแล้ว

ประเทศสยามก็อาจจะยังคงเป็นประเทศที่ล้าหลัง ไม่อาจจะพัฒนา

มาเป็นดินแดนของเสรีชนได้อย่างทุกวันนี้¹⁰⁴

แม้คำวิจารณ์เบื้องต้นจะเป็นข้อความที่แสดงความอคติและความเขลาของผู้วิจารณ์ ทว่าในขณะที่เดียวกันก็แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวในภาพยนตร์นี้มีอำนาจในการจูงใจสูงมาก จนแม้แต่นักวิจารณ์ของหนังสือที่ถือเป็น “สถาบัน” ที่ใช้อ้างอิงกันทั่วไปยังถูกชักจูงให้คล้อยตามได้

ความผิดพลาดและไม่น่าเชื่อถือของโบดินยังจะเห็นได้จากเรื่องย่อที่ผิดไปจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในภาพยนตร์ เช่น เขาเล่าว่าทับทิมหนีไปกับข้าราชการสำนัก (ซึ่งในเนื้อเรื่องฉบับนี้ทับทิมหนีไปหาพระปลัด) และเล่าว่าหลุยส์เป็นไข้และเสียชีวิต (ตามเนื้อเรื่องในภาพยนตร์นี้ หลุยส์ตกลงมาจากหลังม้าในวันที่จะออกเดินทางจากสยาม) เป็นต้น

บทวิจารณ์ที่ผิดพลาดและแสดงความอคติเหล่านี้ทำให้มองเห็นความจำเป็นอันเร่งด่วนที่จะต้องทำการศึกษาวិเคราะห์ภาพยนตร์เรื่องนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาเปรียบเทียบเนื้อหาของบทกับความเป็นจริงตามประวัติศาสตร์ เพื่อพิจารณาว่าเนื้อเรื่องได้ถูกเบี่ยงเบนไปจากความจริงต่อไปอีกอย่างไร และกระบวนการสร้างความเป็นอเมริกันของเรื่องนี้ก้าวหน้าไปอีกเพียงใด

เรื่องย่อและบทวิพากษ์เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ Anna and the King of Siam

แม้ว่าภาพยนตร์เรื่องนี้จะดำเนินเรื่องตามเนื้อความในหนังสือของนางแลนคอนเป็นส่วนใหญ่ แต่ทว่าก็มีการแก้ไขดัดแปลงทั้งเนื้อเรื่อง แนวคิดหลักของเรื่อง และตัวละคร การเปลี่ยนแปลงแก้ไขเหล่านี้บางอย่างอาจจะดูเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ทว่าผลกระทบที่เกิดตามมากลับเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงภาพรวมของภาพยนตร์เรื่องนี้อย่างที่ไม่ถึง ในการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์ภาพยนตร์เรื่องนี้จึงจะขอเล่าเรื่องย่อเสียก่อนเพื่อจะได้กล่าวถึงรายละเอียดด้านต่าง ๆ ต่อไปให้เป็นที่เข้าใจตรงกันได้ง่ายขึ้น โดยจะให้รายละเอียดเฉพาะฉากที่จะวิเคราะห์ต่อไป

อนึ่ง เนื่องจากตามความเห็นของผู้วิจัย ภาพยนตร์เรื่องนี้มีการปรับแต่งเรื่องราวรายละเอียดอย่างมากมาจนแตกต่างไปจากบทความต้นฉบับของนางเลียวโนเวนส์มาก และไม่ได้คำนึงถึงความเที่ยงตรงทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นในการวิจารณ์และวิเคราะห์ต่อไปนี้จะกล่าวถึงบุคคลทุกคนที่นางเลียวโนเวนส์และนางแอนนากล่าวถึงไว้ในเรื่อง (โดยเฉพาะพระเจ้ากรุงสยาม) ในฐานะตัวละครตัวหนึ่งในภาพยนตร์นี้เท่านั้น การวิจารณ์และวิเคราะห์ดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นการวิจารณ์ตัวละครในวรรณกรรม อย่างไรก็ตามในบางโอกาสจะแสดงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เทียบเคียงไว้กับเรื่องที่ปรุงแต่งขึ้นเพื่อให้ข้อมูลเพิ่มเติมแก่ผู้อ่านด้วย

ภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* (1946) เป็นภาพยนตร์ขาวดำเปิดฉากโดยมีการแนะนำตัวละครในเรื่องและสถานการณ์ของเรื่องล่วงหน้าด้วยบทนำดังต่อไปนี้

ในสมัยวิกตอเรียนตอนต้นทศวรรษ 1860 สุภาพสตรีสาวชาวอังกฤษ
 ผู้หนึ่งประสบความสำเร็จในการหาเลี้ยงชีพ จึงจำเป็นต้องยอมรับตำแหน่ง
 เป็นครูสอนหนังสือภาษาอังกฤษให้บรรดาลูกๆของพระเจ้ากรุงสยาม การ
 เดินทางมาถึงกรุงเทพฯของนางนับเป็นจุดเริ่มต้นของการผจญภัยที่จำเป็น
 ทว่าน่าหวาดหวั่นในดินแดนอันแปลกประหลาดและกึ่งป่าเถื่อนนั้น¹⁰⁵

การเปิดฉากด้วย “บทนำ” ที่อคติเช่นนี้เป็นการส่งคำเตือนไปถึงผู้ชมและเป็นการตั้ง
 เงื่อนไขล่วงหน้าให้ผู้ชมติดตามในแนวทางที่ผู้สร้างและผู้กำกับภาพยนตร์ต้องการ ผู้ชมจึงพึง
 ความสนใจไปที่ประเด็นเอกของเรื่องคือการติดตามดูว่า “สุภาพสตรีสาวชาวอังกฤษ” ผู้นำเห็นใจ
 ผู้นี้จะเอาตัวรอดได้อย่างไรในดินแดนอันป่าเถื่อนอย่างนั้น การใช้บทนำข้างต้นจึงเป็นการปูพื้น
 ฐานความเห็นใจให้กับตัวละครตัวนี้ เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมและตัวละครไว้ก่อน
 ในขณะที่เดียวกันความเห็นใจนั้นย่อมก่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตัวละครพระเจ้ากรุง
 สยาม ซึ่งผู้สร้างภาพยนตร์ได้กำหนด “คำพิพากษา” ไว้แล้วในบทนำเรื่องว่าเป็นฝ่ายที่ “แปลก
 ประหลาดและกึ่งป่าเถื่อน”

แอนนามาถึงกรุงเทพฯโดยเรือเมล์ชื่อ “เจ้าพระยา” ซึ่งเดินระหว่างกรุงเทพ-สิงคโปร์
 เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) พร้อมด้วยหลยส์บุตรชายและคนรับใช้มุสลิม 2 คน พระ
 เจ้ากรุงสยามส่ง “กลาโหม” ไปต้อนรับถึงเรือ กับต้นเรือคือ ออร์ตัน (Orton) ได้เตือนนางล่วงหน้า
 แล้วว่ากลาโหมเป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลในเมืองสยาม แต่แอนนาถูกกลาโหมโดยปฏิเสธไม่
 ยอมตอบคำถามที่กลาโหมถามผ่านล่าม โดยตอบว่าเป็นเรื่องส่วนตัวของนางที่กลาโหมไม่ควร
 ถาม โดยไม่รู้ว่ากลาโหมรู้ภาษาอังกฤษดี กลาโหมจึงกลับไปโดยไม่ช่วยเหลืออะไร โดยเฉพาะเมื่อ
 นางปฏิเสธ ไม่ยอมเข้าไปพำนักในวัง กับต้นออร์ตันเองยังรู้สึกรำคาญความไม่รู้กาลเทศะของนาง
 และต่อว่า ว่านางควรจะแสดงกิริยาดีกว่านี้ในเมื่อกลาโหมให้เกียรติออกมาต้อนรับนางถึงที่ ในวันรุ่ง
 ขึ้นแอนนาจึงขึ้นจากเรือไปขอพบกลาโหมเพื่อขอร้อง และขอร้องให้กลาโหมนำนางเข้าเฝ้า ซึ่ง
 กลาโหมบอกให้นางคอยจนกว่าจะถึงเวลาอันควร ในระหว่างนั้นนางจะพักอยู่ในวังของกลาโหม

ในเดือนมิถุนายน กลาโหมส่งคนมาตามนางไปเข้าเฝ้า แต่เขากลับให้นางและบุตร
 ชายคอยอยู่จนหมดเวลาว่าราชการและพระเจ้ากรุงสยามจะเสด็จขึ้นที่ประทับ แอนนาจึงไม่ฟัง
 เสียงทัดทานของกลาโหม จึงมีบุตรชายเข้าไปในท้องพระโรงโดยไม่ได้รับอนุญาตจากใครเลย

พระเจ้ากรุงสยามทรงถามคำถามเกี่ยวกับอายุและสถานภาพการสมรสของนาง ซึ่งนางไม่ยอมตอบตามความจริงอีกเช่นเคย แต่พระองค์ไม่โกรธ กลับจูมือนางและหลุยส์เข้าไปยังพระราชฐานฝ่ายในและทรงแนะนำนางให้รู้จักพระสนมและพระราชโอรสพระราชธิดาทั้งหลาย โดยเฉพาะเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์และ “เจ้าฟ้าหญิง” พระเจ้ากรุงสยามมีมติทำว่าทรงโปรดนาง ถึงกับทรงตรัสถามกลาโหมว่า “ทำไมไม่นำนางมาเข้าเฝ้าก่อนหน้านี” ทำให้นางแอนนาได้ใจมองดูกลาโหมอย่างมีชัย

ฉากต่อมาเป็นฉากพลับพลาซึ่งเป็นห้องเรียน แต่ยังไม่มีย่านักเรียนมาเลย พระเจ้ากรุงสยามทรงเดินปึงปึงเข้ามา พร้อมหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในพระหัตถ์และทรงบ่นว่าหนังสือพิมพ์ที่กล่าวประหนึ่งว่าพระองค์ไม่มีความสำคัญต่อประเทศสยาม เพราะหนังสือพิมพ์ดังกล่าวใช้คำเรียกพระองค์ว่า “a spare man” แอนนาต้องอธิบายว่าคำว่า spare มีความหมายได้หลายอย่าง ในเนื้อความของหนังสือพิมพ์นี้ผู้เขียนหมายความว่าทรงมีพระวรกายแบบบาง ต่อจากนั้นนางทวงถามเรื่องที่อยู่ของนาง ซึ่งทรงสัญญาไว้ในลายพระราชหัตถเลขาก่อนหน้านี้ว่าจะทรงจัดให้นางได้อยู่โดยเอกเทศ แต่พระองค์ไม่ทรงโปรดจะพระราชทานตามคำขอ และทรงสั่งให้นางอยู่ในวังต่อไป นางแอนนาจึงโกรธปึงปึงออกไปจากที่นั่น ต่อมาวันหนึ่งล่านมาพานางไปดูบ้านใกล้ ๆ ตลาดปลา ซึ่งมีสภาพซ่อมซ่อมมากจนนางทนไม่ได้และโกรธที่พระองค์จงใจกลั่นแกล้งนางเพื่อให้รู้จัก “ที่สูงที่ต่ำ” นางจึงประกาศว่าถ้านางไม่ได้ที่อยู่ที่น่าพอใจนางจะลาออกและจากไปเนื่องจากนางไม่อาจทนอยู่ “ในที่ที่คำมั่นสัญญาไร้ความหมายใดใด”

ในการเปิดโรงเรียนภาษาอังกฤษ พระเจ้ากรุงสยามทรงสั่งให้นักเรียนทุกคนตั้งใจและดัดดวงความรู้เมื่อมีโอกาสที่จะได้เรียนกับครูชาวอังกฤษโดยตรง เมื่อเสร็จสิ้นพิธีเปิดและพระองค์ออกจากห้องเรียนไป ทุกคนซึ่งนั่งกันหน้าห้องอยู่เงียบ ๆ ก็ลุกขึ้นชุกชน ส่งเสียงเจี๊ยวจ๊าวเที่ยวสำรวจดูเนื้อตัว เสื้อผ้าของนางแอนนายกเว้นเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ซึ่งนั่งอ่านหนังสืออยู่เงียบ ๆ ในกลุ่มนักเรียนของนางนั่นเอง แอนนาได้พบกับเจ้าจอมมารดาเที่ยง หัวหน้าพระสนมซึ่งเคยเรียนภาษาอังกฤษมาแล้วกับพวกภรรยามีชชั้นนารีที่เคยเข้ามาสอนหนังสือในวังหลวง แอนนาจึงเริ่มบทเรียนของนางโดยสอนให้ท่องคำสุภาษิตอังกฤษเกี่ยวกับการรักษาคำมั่นสัญญาและสอนให้ร้องเพลงอเมริกันเพลงหนึ่ง ชื่อเพลง “Home, Sweet Home” และสอนให้นักเรียนท่องประโยคที่เกี่ยวกับคำว่า “บ้าน” นางยังได้ส่งบ้านที่ทำด้วยกระเบื้องจากประเทศอังกฤษเข้าไปถวายเป็นการเตือนใจอีกด้วย

ในขณะที่นางแอนนากำลังสอนนักเรียนให้ร้องเพลงอยู่นั้น พระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่ในห้องสมุด กลาโหมมาเข้าเฝ้าและกราบทูลขอให้ทรงทราบว่าได้เสด็จแปรให้ฝรั่งเศสไปแล้ว กลาโหมยังได้ทูลถามว่าทรงมีความสุขในตำแหน่งกษัตริย์หรือไม่ หลังจากที่ทรงคุ้นเคยกับชีวิต

อันสงบในวัดมาก่อนจะขึ้นครองบัลลังก์ ทรงมีรับสั่งตอบว่าพระองค์ทรงเกิดมาเพื่องานนี้ เพราะทรงเกิดมาเป็นกษัตริย์ก่อนจะบวชเป็นพระ ในที่สุดทรงสั่งให้กลาโหมหาบ้านให้นางแอนนา โดยตรัสว่า “ขอให้คุณนางเป็นตัวอย่าง ไม่ว่าจะทำอะไร อย่าเลิกล้มกลางคันเสียโดยง่าย” กลาโหมจึงพานางไปดูบ้านอีกหลังซึ่งเป็นที่พอใจของนาง แต่นางยังเตรียมตัวจะออกจากสยาม (โดยในเนื้อเรื่องไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเพราะเหตุใด) กลาโหมจึงส่งคนมาพาตัวนางไปพบ และขอร้องให้นางอยู่ต่อไปเพื่อช่วยเหลือพระเจ้ากรุงสยามให้ดำเนินแผนการปฏิรูปประเทศสยามให้ก้าวหน้าทัดเทียมประเทศอื่น พร้อมทั้งกล่าวว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงโคดเคี้ยว ไร้คู่คิด ทั้ง ๆ ที่มีพระสนมมากมาย แต่ไม่มีใครสามารถช่วยเหลือพระองค์ได้เลย แอนนาจึงตัดสินใจอยู่ต่อไป

วันหนึ่งทัตทิม ซึ่งเป็นนางสนมคนโปรดคนล่าสุดมาปรากฏตัวที่ห้องเรียน พร้อมด้วยเจ้าลิงน้อยสัตว์เลี้ยงของนางซึ่งได้รับพระราชทานมา เด็ก ๆ สนใจอยากเล่นกับลิงมากกว่าบทเรียน แอนนาจึงบอกทัตทิมให้พาลิงออกไปข้างนอกก่อนจะมาเรียนหนังสือ ทัตทิมโกรธที่ถูกแอนนาตำหนิต่อหน้าคนอื่น ๆ จึงปิดกระดานชนวนตกแตกและสะบัดออกไปจากห้องเรียน เจ้าจอมมารดาเที่ยงเตือนแอนนาว่าไม่ควรมัวเรื่องกับพระสนมคนโปรด และยังขอร้องให้แอนนาสั่งสอนเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ (ซึ่งในเรื่องนี้เล่าว่าเป็นลูกชายของนางเอง) ได้ทุกอย่าง ดังนั้นเมื่อเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กับหลุยส์ได้เถียงกันเรื่องบทบาทหน้าที่ของพ่อและแม่จนถึงชกต่อยกัน แอนนาจึงสอนจุฬาลงกรณ์ว่าในประเทศของนางแม่อีกมีอำนาจเท่า ๆ กับพ่อและสามารถออกคำสั่งให้ลูกชายต้องปฏิบัติตามได้เช่นกัน

จากต่อมาเสนอภาพพระเจ้ากรุงสยามผู้ไม่รู้จักเกรงใจใคร แอนนาถูกปลุกขึ้นกลางดึกและถูกนำตัวเข้าไปวังหลวง เพราะว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงพระอักษรอยู่และทรงมีพระประสงค์จะถกปัญหาเรื่องโมเสส (Moses) กับนางแอนนา เมื่อพบนางทรงตรัสว่า “โมเสสของท่านนี้คงจะโง่มาก ช่างพูดออกมาได้ว่าโลกนี้สร้างเสร็จภายใน 6 วัน” แอนนาจึงต้องอธิบายว่าพระคัมภีร์ไบเบิลเป็นหนังสือที่เขียนโดย “ผู้มีศรัทธา” (a man of faith) มิใช่เขียนโดยนักวิทยาศาสตร์ ทั้งยังกล่าวอีกว่าวิทยาศาสตร์มิได้ขัดแย้งกับศรัทธาความเชื่อ ทว่าทำให้ปฎิหาริย์ต่าง ๆ ดูมหัศจรรย์ยิ่งขึ้น พระเจ้ากรุงสยามทรงปรารภว่าการจะทำความเข้าใจโลกสมัยใหม่ช่างยากเสียจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมื่อหนังสือที่มีตีพิมพ์อยู่นั้นต่างขัดแย้งกันเอง

คืนนั้นเอง ในขณะที่เดินทางกลับจากเข้าเฝ้า นางแอนนาได้พบละอองนางทาสของทัตทิม ซึ่งถูกกล้ำโง่ไว้เพราะทัตทิมไม่ยอมให้ละอองไถ่ตัว เมื่อแอนนาไปพบและบอกว่าทัตทิมที่ทำผิดกฎหมายไม่ยอมให้ทาสไถ่ตัว ทัตทิมกลับตอบว่า “ท่านมีกฎหมายแต่ข้ามีพระเจ้าอยู่หัว” แอนนาจึงไปเข้าเฝ้าเพื่อขอให้ทรงเป็นธุระให้พร้อมทั้ง “อบรม” พระองค์ว่า “คนทุกคนไม่ว่าจะเป็นกษัตริย์หรือทาสควรจะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน” เหมือนดังที่ลินคอล์นกำลังต่อสู้อยู่ใน

ประเทศอเมริกาเพื่อล้มเลิกการมีทาส พระเจ้ากรุงสยามทรงนั่งฟังแอนนาอย่างสนพระทัย โดยเฉพาะเรื่องของลินคอล์น และทรงสั่งให้นางเขียนจดหมายถึงลินคอล์นเพื่อแจ้งให้ทราบว่า พระองค์จะส่งช้างโขลงหนึ่งมาช่วยรัฐบาลอเมริกาในการทำสงครามเลิกทาส แต่ทว่าไม่มีพระประสงค์จะตัดสินเรื่องของทัตทิมและนางทาสละออ

เมื่อแอนนาพบทัตทิมอีกครั้ง ทัตทิมอวดของเล่นชิ้นใหม่ เป็นผอบทองคำทำเป็นรูปผลทัตทิม ฝักพลอยทัตทิม มีฝาเปิดได้ ซึ่งทรงพระราชทานให้นางแลกกับนางทาสละออ แต่เมื่อรู้ว่าแอนนาเป็นผู้เข้าไปกราบทูลเรื่องละออ จึงพระราชทานของแลกกับนางทาส ทัตทิมก็ทำลายของพระราชทานนั้นเสียด้วยความโกรธ

วันหนึ่งในขณะที่แอนนากำลังจะกินอาหารเย็น ทรงโปรดให้มาตามนางไปเฝ้าเพราะทรงต้องการคำแนะนำจากนาง ทรงปรารถนาว่าประเทศสยามกำลังอยู่ในสถานการณ์ที่หมิ่นเหม่ต่ออันตราย เพราะทรงได้ยินมาว่ามีผู้วางแผนการจะทำให้อังกฤษเห็นว่าสยามเป็นประเทศป่าเถื่อน เพื่ออังกฤษจะได้ถือโอกาสยึดครองเป็น “รัฐในความปกครอง” เหมือนพม่าและมาลายา แอนนาจึงช่วยออกความคิดวางแผนการต้อนรับเซอร์เฮ็ดเวิร์ด ผู้แทนพระองค์ของสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย ซึ่งจะเดินทางผ่านมาสยามก่อนเดินทางต่อไปอังกฤษ แอนนาจะเป็นผู้รับผิดชอบในการเตรียมการต้อนรับทั้งหมดและออกมารับแขกในฐานะเจ้าภาพฝ่ายหญิงคู่กับพระองค์ด้วย ในงานเลี้ยงนางยังหาวิธีแยบยล “สอน” มรรยาทการใช้ช้อนส้อมให้พระองค์อีกด้วย และต้องนำประเด็นการพูดคุยที่โต๊ะอาหารให้เป็นไปตามหัวเรื่องที่จะทรงคุยกับแขกเมืองได้ตามที่ทรงเตรียมไว้ล่วงหน้า ในขณะที่การรับประทานอาหารใกล้จะเสร็จสิ้น ฝ่าเช็ดปากที่สั่งทำไว้เพิ่งจะมาส่ง จึงทรงแจกผ้าให้แขกเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง หลังจากงานเลี้ยงเลิกแล้ว แอนนามาพบพระองค์ในขณะที่กำลังจะเสวยพระกระยาหาร จึงได้รับพระราชทานแหวนเป็นรางวัลที่ทำงานครั้งนี้ได้ผลดี และทรงชวนให้นางร่วมสำรับเสวย

ในวันต่อมาแอนนามาถึงห้องเรียนแต่ไม่พบใคร มีแต่เจ้าจอมมารดาเที่ยง ซึ่งเล่าให้แอนนาฟังว่าทัตทิมซึ่งหายไปจากวังนั้นถูกตามตัวพบที่วัดและถูกจับกลับมากับพระหนุ่มรูปหนึ่ง แอนนารีบไปที่ศาลซึ่งมีผู้พิพากษาผู้ชาย 3 คน ทัตทิมถูกเปลื้องผ้าและโบยหลัง แอนนาจึงไปขอร้องพระเจ้ากรุงสยามให้ทรงสอบสวนก่อนจะตัดสินโทษ และขอให้นึกถึงสิ่งที่ทรงกำลังพยายามทำเพื่อประเทศชาติ อย่าให้การกระทำอันป่าเถื่อนทำลายความดีที่ทำมาแล้ว นางขอให้ปล่อยทัตทิมไปเพราะทัตทิมไม่ได้ทำร้ายพระองค์ เพราะพระองค์ “ไม่เคยมีหัวใจรัก” เมื่อพระองค์ปฏิเสธคำขอของนาง แอนนาจึงเรียกพระองค์ว่า “คนป่าเถื่อน” และจากไป

ทับทิมถูกเผาทั้งเป็นพร้อมพระปลัดแม่นางจะขึ้นชันจนหมดลมว่าทั้งคู่บริสุทธิ์ ด้วยความไม่พอใจ แอนนาจึงเตรียมตัวจะจากไป พวกเด็ก ๆ และสาว ๆ ชาววังต่างพากันเศร้าโศกและขอร้องนางให้อยู่ต่อไปเพื่อ “นำทางพวกเขาให้ออกจากความมืดมน” เจ้าจอมมารดาเที่ยงพาแอนนาเข้าไปในห้องของนางและให้นางแอนนาดูภาพวาดที่นางวาดขึ้นเองพร้อมทั้งอธิบายความหมายของภาพเหล่านั้น และกล่าวว่าแอนนาไม่ยอมทำตามที่รับปากไว้ว่าจะอยู่เพื่ออบรมเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์

ก่อนจากกันหลุยส์อยากออกไปขี่ม้าเล่นกับเจ้าฟ้าเป็นครั้งสุดท้าย ในระหว่างนั้นหลุยส์ตกจากหลังม้าลงมาและสิ้นใจตาย แอนนาจึงตัดสินใจจะอยู่เมืองสยามต่อไปจนได้เห็นพัฒนาการหลายอย่างในสยาม เช่น การก่อตั้งสถานกงสุลต่าง ๆ ได้แก่ กงสุลอังกฤษในปีพ.ศ. 2408 กงสุลฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2410 และกงสุลอเมริกันในปี พ.ศ. 2413

และแล้ววันหนึ่งแอนนาก็ถูกตามตัวมาที่วังหลวง พระเจ้ากรุงสยามประจวบหนักไกล้จะสิ้นพระชนม์และต้องการพบนางและกลาโหม ก่อนเสด็จสวรรคตทรงบอกกับนางแอนนาว่า นางเป็นผู้ที่กล้าพูดความจริงต่อพระองค์แม้ในเวลาที่ไม่ทรงต้องการฟัง กลาโหมขอร้องแอนนาให้อยู่ต่อเพื่อช่วยเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์สร้างประเทศสยามยุคใหม่ ภาพยนตร์ปิดฉากลงด้วยฉากท้องพระโรงหลังพระราชพิธีราชาภิเษกในขณะที่พระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่กำลังประกาศเลิกประเพณีหมอบกราบและให้ราชสำนักถวายค่านับแบบตะวันตกแทน โดยมีแอนนาขึ้นมองอยู่อย่างภาคภูมิใจ

บทวิเคราะห์เปรียบเทียบหนังสือกับภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam*

แม้นิตยสาร *วไรตี้ส์ (Variety's)* ซึ่งเป็นนิตยสารสำคัญของวงการธุรกิจบันเทิงจะให้ความเห็นว่าภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* เป็นการ “ปรับบทภาพยนตร์ที่ค่อนข้างจะซื่อตรงต่อต้านฉบับซึ่งเป็นชีวประวัติตำนานของมาร์กาเร็ต แลงดอน”¹⁰⁶ ผู้วิจารณ์ภาพยนตร์ต่างมองข้ามความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายว่าเป็นเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ในบทภาพยนตร์ ซึ่งแท้จริงแล้วมีผลกระทบต่อการนำเสนอภาพโดยส่วนรวมเป็นอย่างยิ่งเพราะว่าเป็นการสื่อความหมายที่ต่างไปจากต้นฉบับของนางแลงดอน บุคลิกของตัวละครแอนนาถูกปรับให้เด่นขึ้นจนกลายเป็นคนสำคัญที่ขาดไม่ได้สำหรับการพัฒนาประเทศสยาม โดยผู้เขียนบทยอมตัดรองความจริงทางประวัติศาสตร์ลงไปอีก และในขณะเดียวกันบุคลิกของแอนนาก็มีลักษณะความเป็นอเมริกันมากขึ้น

เพื่อให้การวิเคราะห์และวิจารณ์เป็นที่เข้าใจและติดตามได้ง่ายขึ้น จึงจะแบ่งประเด็นที่จะศึกษาออกเป็น 3 ประเด็นหลักคือ โครงเรื่อง การสร้างตัวละคร และแนวคิดหลักของเรื่อง โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดที่ควรนำมาเปรียบเทียบกับประเด็นดังต่อไปนี้

โครงเรื่อง

สิ่งแรกที่บทภาพยนตร์ต้องทำคือการจัดลำดับเหตุการณ์ให้เป็นไปตามลำดับเวลาอย่างคร่าว ๆ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของเหตุการณ์และฉากต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจะเข้าใจภาพยนตร์ ในขณะที่หนังสือของแลนดอน (หรือแม้แต่ในต้นฉบับเดิมของเลียวโนเวนส์) ไม่จำเป็นต้องจัดลำดับความต่อเนื่องตามลำดับเวลา นอกจากนั้นมีความเปลี่ยนแปลงที่มีความสำคัญยิ่งอีก 3 ประการที่เกิดขึ้นกับโครงเรื่อง

การเปลี่ยนแปลงประการแรกคือ เรื่องราวของทัตทิมและนางทาสละออ ในต้นฉบับของนางแลนดอน ซึ่งพยายามจะดำเนินเรื่องตามแบบต้นฉบับเดิมของนางเลียวโนเวนส์ นางทาสละออเป็นทาสของเจ้าจอมมารดาอิง พระสนมคนหนึ่งของพระเจ้ากรุงสยามและเป็นมุสลิม ละออพยายามจะไถ่ตัวซื้ออิสรภาพเพื่อกลับไปอยู่กับสามี แต่นายเงินไม่ยอมรับเงินค่าไถ่เพื่อให้นางเป็นอิสระ ส่วนทัตทิมเป็นนางสนมที่นอกใจพระเจ้ากรุงสยามปลอมตัวเป็นพระหลบหนีออกนอกวังหลวงแต่ภายหลังถูกจับได้ (ซึ่งรายละเอียดของเหตุการณ์ทั้งสองนี้ได้กล่าวไว้แล้วตอนต้นของบทนี้เมื่อพูดถึงหนังสือของนางแลนดอน)

แต่ในบทภาพยนตร์ เหตุการณ์ 2 กรณีนี้ถูกนำมาผนวกเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน ทัตทิมถูกแปลงบุคลิกใหม่ให้เป็นพระสนมที่เย่อหยิ่งโส เพราะว่าเป็นคนโปรด ในต้นฉบับทั้งสองนางทาสละออได้รับการปลดปล่อย แต่ด้วยเหตุผลและวิธีการที่ต่างกัน ตามต้นฉบับของนางแลนดอน แอนนาใช้เงินของตนเองไถ่ตัวละออและบุตรชาย ส่วนในบทภาพยนตร์พระเจ้ากรุงสยามพระราชทานผละบองทองคำฝักพลอยทัตทิม เพื่อแลกกับนางทาสละออ ส่วนทัตทิมในต้นฉบับทั้งสองนั้นประสบชะตากรรมเดียวกันในภายหลังคือ ถูกเผาทั้งเป็น

ความแตกต่างประการที่ 2 คือเรื่องราวเกี่ยวกับการตายของหุยกส์ ในภาพยนตร์ หุยกส์เป็นบุตรคนเดียวของแอนนา ไม่มีการพูดถึง เอวิสผู้เป็นบุตรสาวเลขทั้ง ๆ ที่ในต้นฉบับทั้งของเลียวโนเวนส์และของแลนดอนเล่าว่า เอวิสถูกส่งไปอยู่โรงเรียนประจำในเวลส์ ก่อนหน้าที่แอนนาและหุยกส์จะออกจากสิงคโปร์มาเมืองสยาม¹⁰⁷ ตามความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว หุยกส์บุตรชายของนางแอนนา เลียวโนเวนส์จะกลับมาประเทศสยามอีกครั้งในปี พ.ศ. 2424 ประกอบอาชีพค้าขายจนร่ำรวย และเสียชีวิตเมื่ออายุมากแล้วในปี พ.ศ. 2456 ก่อนหน้าแอนนาผู้

เป็นมารดาเพียง 2 ปีเท่านั้น¹⁰⁸ ฉากเหตุการณ์ที่หลุยส์ตกม้าจนเสียชีวิตในภาพยนตร์จึงเป็นฉากที่สร้างขึ้นโดยผู้เขียนบทเพื่อภาพยนตร์เรื่องนี้โดยเฉพาะ ไม่มีปรากฏในต้นฉบับสำนวนอื่น ๆ อีกเลย อย่างไรก็ตามนับเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เพราะเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้กับแนวความคิดว่าการมาและการอยู่ในเมืองสยามของแอนนาเป็น "ชะตาที่ฟ้ากำหนด" ไว้ก่อนแล้ว (predestination) เป็นตัวเร่งเหตุการณ์ให้แอนนา (ซึ่งกำลังโกรธพระเจ้ากรุงสยามจนถึงกับจะออกนอกประเทศไป) ตัดสินใจอยู่เมืองสยามต่อไป เมื่อสูญเสียบุตรชาย ซึ่งเป็นครอบครัวที่นางมีอยู่นางจึงหมดความหวังในชีวิตเหลือแต่เพียง "ปฏิบัติการ" ของนางในสยามเท่านั้น

ความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญประการที่ 3 คือการเปลี่ยนเหตุการณ์ตอนท้ายเรื่องให้แอนนาอยู่ในประเทศสยามจนถึง พ.ศ. 2413 ซึ่งตามเนื้อเรื่องในภาพยนตร์เป็นปีที่ตั้งกงสุลอเมริกัน และเป็นปีที่พระเจ้ากรุงสยามเสด็จสวรรคต การเปลี่ยนแปลงในตอนจบของเรื่องตามภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นบทที่เขียนขึ้น โดยเปลี่ยนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เพื่อสร้างภาพนางแอนนาให้ยิ่งใหญ่มีคุณประโยชน์มากมายในประเทศสยาม มีฐานะเป็นคนสำคัญต่อพระเจ้ากรุงสยามถึง 2 พระองค์ เพราะภาพยนตร์ทำให้เห็นเป็นว่าการที่แอนนาตัดสินใจอยู่ในประเทศสยามเป็นผลให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมอารยะประเทศ คือมีกงสุลชาติต่างๆ เข้ามาตั้งมากมาย และในฉากก่อนสิ้นพระชนม์ก็ทรงเรียกหานางพร้อมกลาโหม แสดงให้เห็นว่านางเป็นผู้มีความสำคัญมาก นอกจากนั้นยังทรงขอร้องให้นางอยู่ช่วยงานพระเจ้ากรุงสยามองค์ต่อไป ยิ่งไปกว่านั้นในฉากสุดท้ายของภาพยนตร์คือฉากราชภิเษกในท้องพระโรงเมื่อพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ทรงประกาศยกเลิกประเพณีการหมอบกราบและแผนการที่จะพัฒนาประเทศตามแนวตะวันตก กล้องจับภาพที่ทรงผินพระพักตร์มาทวนนางแอนนาพร้อมกับพระเศียรเล็กน้อยเป็นเชิงคารวะ ในขณะที่แอนนาก็มิรู้ชะรับและยิ้มอย่างภาคภูมิใจ

ในฉากสุดท้ายที่กล่าวมาข้างต้นมีการเปลี่ยนแปลงความจริงทางประวัติศาสตร์หลายอย่าง ประการแรกคือการเปลี่ยนแปลงเวลาที่พระเจ้ากรุงสยามรัชกาลที่ 4 เสด็จสวรรคต ในที่นี้จำเป็นจะต้องแสดงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เทียบเคียง เนื่องจากผู้สร้าง ผู้วิจารณ์ภาพยนตร์และผู้ชมทั่วไปต่างเชื่อกันว่าเป็นภาพยนตร์ที่สร้างจากเรื่องจริงทางประวัติศาสตร์ เพราะมีตัวบุคคลจริงและมีสถานที่ที่อ้างถึงจริงๆ ในประวัติศาสตร์ การเสนอข้อเท็จจริงเปรียบเทียบกับบทภาพยนตร์จะทำให้เห็นภาพและวิธีการสร้างบุคลิกของตัวละครแอนนา ให้เป็นวีรสตรีอย่างเหนือความเป็นจริงได้ชัดเจนขึ้น

พระเจ้ากรุงสยามในนวนิยายเกี่ยวกับนางแอนนา คือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จสวรรคตในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 (ประมาณ 1 ปีกว่าหลังจากที่แอนนา

เลียวโนเวนส์ออกจากประเทศสยามไป) พระองค์ทรงมีพระพลานามัยสมบูรณ์ดีจนกลางปี พ.ศ. 2411 ก่อนเสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาหอดดวง ซึ่งทรงคำนวณด้วยพระองค์เองว่าจะเกิดอย่างแน่นอนในเวลาเท่าใดและศูนย์กลางการโคจรจะอยู่ที่ใด ชาวสยามในสมัยก่อนโดยเฉพาะผู้เชื่อถือโหราศาสตร์ไม่เชื่อว่าจะเกิดขึ้นได้และยังถือว่าการเกิดคราสเป็นลางร้ายว่าจะมีภัยพิบัติแก่ประเทศ¹⁰⁹ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าทรงเป็นนักดาราศาสตร์และทรงมีพระประสงค์จะจัดการเชื่อถือโหราศาสตร์ที่ไม่เป็นวิทยาศาสตร์ จึงทรงประกาศให้เป็นที่รู้ทั่วกันว่าจะมีสุริยคราสหอดดวงในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือนสิบ พ.ศ. 2411 ในเวลา 11:36:20 นาฬิกาตรง และศูนย์กลางการโคจรอยู่ที่ตำบลหว้ากอในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ซึ่งเป็นภูมิประเทศที่อยู่ติดทะเล มีไข้ป่าชุกชุม ทรงเชิญนักดาราศาสตร์และแขกชาวต่างประเทศมาร่วมสังเกตการณ์เป็นขบวนใหญ่ มีบันทึกว่าเมื่อจับเต็มดวงนั้นฟ้ามืดมิดราวกลางคืน จนเห็นดวงดาวได้กลางวันแสด ๆ หลังจากเสด็จกลับจากบ้านหว้ากอทั้งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ประจวบด้วยไข้ป่า พระอาการสาหัสทั้งสองพระองค์¹¹⁰

เมื่อทรงตระหนักแน่ในพระทัยว่าพระอาการประชวรหมดทางเยียวยา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเตรียมการหลายอย่างเพื่อให้เกิดความสงบสุขในเวลาพักผ่อนดิน ทรงโปรดฯ ให้ประชุมขุนนางและพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ เพื่อพิจารณาคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของคนส่วนใหญ่ขึ้นครองราชย์ เนื่องจากจนถึงขณะนั้นยังไม่เคยทรงแต่งตั้งผู้ใดไว้ในที่รัชทายาทเลย แม้คนทั่วไปจะคาดเดาว่าทรงโปรดฯ จะสถาปนาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ นอกจากนั้นทรงฝากฝังพระราชโอรสและพระราชธิดาซึ่งล้วนแต่ยังทรงพระเยาว์ โดยเฉพาะเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ไว้กับเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ขณะนั้นพระโอรสองค์ใหญ่ที่ประสูติในเสวตฉัตรคือเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ก็มีพระชนม์เพียง 15 พรรษา หลังจากนั้นทรงขอสมลาโทษข้าราชการสำนักหังปวงในสิ่งที่จะอาจเคยล่วงเกินท่านเหล่านั้น ทรงมีลายพระหัตถ์ภาษาบาลีขอสมลาโทษพระสงฆ์ทั้งปวง พระราชทานเงินและรางวัลแก่ผู้ที่เคยรับใช้ใกล้ชิดพระยุคลบาท หลังจากประชวรอยู่ 37 วันก็เสด็จสวรรคตโดยสงบในพระอริยาบถดุจพระพุทธรูปปางไสยาสน์ เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2411 หลังจากนั้นที่ประชุมเสนาบดีจึงพร้อมใจกันเลือกเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ให้เสด็จขึ้นครองราชย์โดยมีเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการฝ่ายหน้าและเจ้าฟ้ามหามาลา กรมพระยาบำราบปรปักษ์เป็นผู้สำเร็จราชการฝ่ายใน¹¹¹

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติมาจนพระชนมายุครบ 20 พรรษา ในปี พ.ศ. 2416 ทรงมีพระบรมราชโองการให้ยกเลิกประเพณีหมอบกราบ ซึ่งเป็นพระราชดำริที่พระราชบิดาได้ทรงริเริ่มมาก่อนเมื่อทรงมีประกาศให้ผู้เฝ้ารับเสด็จ

ถวายความเคารพได้ตามขนบธรรมเนียมของเชื้อชาติตน ไม่ต้องหมอบกราบตามธรรมเนียมไทยเสมอไป หรือโดยไม่สมควรใจตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2400¹¹²

นอกจากนั้นแล้วพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ยังเริ่มกระบวนการเลิกทาสโดยทรงประกาศให้ทาสที่เกิดในปีที่ขึ้นครองราชย์ทุกคนมีค่าตัวลดลงทุกคนทุกๆปี จนเมื่อถึงปีที่อายุได้ 21 ปีก็จะเป็นไทแก่ตัวในทันที¹¹³ และทรงประกาศเลิกทาสทั่วพระราชอาณาจักรในปี พ.ศ. 2448

เอกสารทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายต่างยืนยันให้เห็นความบิดเบือนไปจากข้อเท็จจริงที่ผู้สร้างภาพยนตร์แต่งเติมขึ้น ความจริงที่เห็นได้ชัดอีกประการหนึ่งคือ ข้อที่ว่านางแอนนา เลียวโนเวนส์ออกจากประเทศสยามไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2410 และไม่เคยกลับมาอีกเลย ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่นาง จะมีโอกาสเข้าเฝ้าและแสดงอิทธิพลเหนือพระเจ้ากรุงสยามองค์ใหม่ตามที่กล่าวในตอนท้ายของภาพยนตร์เรื่องนี้

นอกจากจะแสดงให้เห็นการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์แล้ว การเปลี่ยนแปลงโครงเรื่องยังเกี่ยวพันกับกระบวนการแปลงโฉมนางแอนนาให้กลายเป็นวีรสตรีอเมริกัน ซึ่งจะนำมากล่าวโดยละเอียดเมื่อกล่าวถึงแนวคิดหลักของเรื่องในหัวข้อต่อ ๆ ไป

ลักษณะการสร้างตัวละคร

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในลักษณะการสร้างตัวละครในภาพยนตร์ คือการเปลี่ยนบุคลิกของแอนนาและความสัมพันธ์ที่มีกับตัวละครอื่น ๆ ส่วนการแปลงโฉมแอนนาให้เป็นอเมริกันนั้นเริ่มโดยการเลือกไอริน คันน์ มารับบทแอนนา และพูดภาษาอังกฤษสำเนียงอเมริกัน ไม่มีสำเนียงเป็นอังกฤษเลย ในขณะที่ตัวละครฝ่ายสยามทุกคนพูดภาษาอังกฤษ(และแม้แต่ภาษาไทย) ด้วยสำเนียงของคนต่างด้าวทั้งสิ้น

ภาพลักษณ์ของแอนนาตามภาพยนตร์เรื่องนี้คือกุลสตรีผู้มีตระกูลในยุควิกตอเรีย ผู้บริสุทธิ์ ใจบุญ อุทิศตนเองเพื่อเลี้ยงดูบุตรชายกำพร้าคนเดียวและต่อมายังอุทิศตัวเพื่อพัฒนาเมืองสยามให้เจริญทันสมัย ในภาพยนตร์ไม่ได้กล่าวถึงโอกาสในการแต่งงานใหม่ของแอนนาซึ่งมีกล่าวไว้ในต้นฉบับของแลนดอนเป็นนัยว่าแอนนาเคยได้รับข้อเสนอจากกัปตันฮอร์ดัน และ คร. คอบบี้¹¹⁴ แต่ในภาพยนตร์กลับเสนอภาพว่าแอนนากับพระเจ้ากรุงสยามมีท่าทางสนใจกัน อย่างหนุ่มสาว ซึ่งมีการแสดงออกโดยนัยหลายครั้ง เช่น เมื่อทรงร่วมเสวยข้าวจานเดียวกับนาง หลังจากงานต้อนรับตัวแทนสมเด็จพระราชินีวิกตอเรีย หรือเมื่อแอนนาโกรธพระองค์และกล่าวว่าพระองค์ทรงรักใคร่ไม่เป็น เพราะทรงปราศจากหัวใจรัก ซึ่งลักษณะนี้ไม่เคยมีกล่าวถึงมาก่อน

ในต้นฉบับเดิมของนางเลียวโนเวนส์ หรือแม้แต่ในฉบับของนางแลนคอน จึงนับเป็นความคิดริเริ่มของผู้เขียนบทภาพยนตร์ ซึ่งเป็นภาพที่จะถูกนำมาขยายและแต่งเติมให้มีสีสันและความคิดสร้างสรรค์ยิ่งขึ้นในฉบับต่อมา

นอกจากบุคลิกของแอนนาจะเปลี่ยนไปดังกล่าวแล้ว ในภาพยนตร์แอนนายังถูกวาดให้เป็น “ครูที่เลี้ยง” (mentor) ทั้งของพระเจ้ากรุงสยามและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ดังจะเห็นได้ว่ามีอยู่หลายครั้งที่นางต้อง “ให้การศึกษา” พระเจ้ากรุงสยาม เช่นในฉากที่แอนนาอธิบายเรื่องศาสนาและวิทยาศาสตร์แก่พระเจ้ากรุงสยาม และเมื่อนาง “อบรม” พระเจ้ากรุงสยามให้ผดุงความยุติธรรม เพราะกฎหมายควรจะมีผลบังคับใช้ทั่วแผ่นดิน ทั้งกับทาสและกษัตริย์เสมอหน้ากัน

การเปลี่ยนแปลงบุคลิกตัวละครของพระเจ้ากรุงสยามในภาพยนตร์ทำให้มองเห็นลักษณะหลายด้านของตัวละครนี้ ด้านที่มีเหตุมีผล น่ารัก น่าเห็นใจกว่าในต้นฉบับของแลนคอน (ซึ่งมุ่งเชิดชูแอนนาเพียงผู้เดียว) แม้จะยังคงมีลักษณะที่ “ไร้เหตุผล” เช่นการที่เรียกร้องให้แอนนามาถวายงานไม่เลือกเวลา การที่ยังทรงแสดงพระราชอำนาจแบบกษัตริย์เหนือ ข้าราชการ นัก และชาววังทั้งปวง แต่ทว่าลักษณะที่เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน กระหายความรู้ฝ่ายตะวันตก โดยเฉพาะเมื่อทรงยอมฟังแอนนาและให้โอกาสนางชี้นำพระองค์ในสถานการณ์ต่าง ๆ หลายครั้ง การที่ทรงยอมรับวัฒนธรรมและประเพณีตะวันตกบางอย่างทำให้เป็นตัวละครที่ผู้ชมชาวตะวันตกถือว่ามีลักษณะ “ดี” อยู่บ้าง ไม่ใช่เป็นผู้ร้ายชนิดไม่อาจแก้ไขได้อีกเลย

ความสัมพันธ์ระหว่างแอนนากับ “กลาโหม” ในภาพยนตร์ก็ต่างไปจากในฉบับก่อนๆ โดยเฉพาะในฉบับของนางแลนคอน ในภาพยนตร์จะพอมองเห็นว่าตัวละคร 2 ตัวนี้มีความเคารพ มีความเข้าใจกัน เมื่อแอนนาไม่พอใจที่ไม่ได้บ้านพักตามความประสงค์ของนาง นางเตรียมตัวจะจากสยามไป กลาโหมเป็นผู้ทัดทานไว้เพื่อให้นางอยู่ช่วย “พัฒนา” ประเทศสยาม ความรู้สึกของกลาโหมที่มีต่อแอนนาจะเห็นได้ชัดในการใช้คำลงท้ายว่า “sir” เพื่อพูดกับนาง ซึ่งแอนนารำคาญมากเพราะคิดว่ากลาโหมไม่รู้วิธีใช้คำ านี้ แต่กลาโหมกลับตอบว่า การที่เขาเรียกนางด้วยคำ านั้นเป็นการให้เกียรติและยอมรับฐานะของนางเสมอผู้ชายคนหนึ่ง โดยกล่าวว่า “ข้าเรียกท่านว่า ‘sir’ เพื่อให้เห็นว่าท่านมิได้ด้อยเช่นสตรีทั่วไป แต่ถ้าท่านยังคงพูดจาตั้งสตรีทั่วไปอยู่เช่นนี้ ข้าก็จะเลิกเรียกท่านว่า ‘sir’ ”

ในภาพยนตร์ ภาพความชั่วร้ายของกลาโหมในฐานะหัวหน้า “ศาลหลวง” ซึ่งแผ่อิทธิพลมืดไปทั่วและคุกคามแอนนาหลายครั้งตามต้นฉบับของแลนคอนนั้น ไม่มีปรากฏให้เห็น

บทบาทของทัตติมในภาพยนตร์ก็ต่างไปจากในต้นฉบับของแลนคอน ทัตติมในฉบับของแลนคอนนั้นเป็นนักเรียนที่ตั้งใจเรียนเป็นพระสนมที่น่าสงสาร เพราะถูกส่งมาอยู่วังหลวงโดยไม่เต็มใจ และต้องตกเป็นเหยื่อความโกรธของพระเจ้ากรุงสยาม แต่ทัตติมในภาพยนตร์

ไม่มีลักษณะคังนั้นเลย กลับกลายเป็นพระ ขนมคนโปรดซึ่งเย่อหยิ่ง อวดดี เจ้าโทสะ ไร้มรรยาท และยังโหดร้ายต่อนางทาสละออโดยถือตัวว่าเป็นคนโปรด แม้แต่เมื่อต้องโทษ ทับทิมก็มีได้มีทำทางนำสงสาร พฤติกรรมการหนีออกจากวังของทับทิมไม่มีเหตุสนับสนุนให้ชวนเห็นใจ ผู้ชมบางคนอาจจะคิดเสียด้วยซ้ำไปว่า การที่ทับทิมถูกลงโทษ (แม้จะเป็นโทษหนักเกินไป) เป็นการสมควรเนื่องจากนางทรยศต่อสามี (คือพระเจ้ากรุงสยาม) ทั้ง ๆ ที่ทรงโปรดและมีพระเมตตาต่อนาง โทษที่นางได้รับจึงเป็นการสมควร โดยเฉพาะเมื่อคิดถึงการทำนางเคยหน่วงเหนี่ยวกักขังละออไว้ให้ได้รับความทุกข์ทรมานทั้งกายและใจเป็นเวลาหลายปี การที่นางถูกลงโทษจึงค่อนข้างจะสาสม และสะท้อนความคิดว่าเป็นกรรมตามสนอง

ว่าการลงโทษทับทิมตามเนื้อเรื่องในภาพยนตร์มีความสำคัญคือเป็นภาพที่แสดงให้เห็นความชั่วร้ายของกระบวนการยุติธรรมในประเทศสยามว่ามีลักษณะป่าเถื่อน ไร้เหตุผล โดยเฉพาะเมื่อประเด็นที่แอนนาจะมาอ้างคือ ทับทิมหนีไปเพราะต้องการอิสรภาพเพราะนางมิได้รักพระเจ้ากรุงสยาม (ซึ่งแอนนาอ้างว่ามีได้มีความรักให้ทับทิมเช่นกัน) ประเด็นความผิดของทับทิมและความไม่เหมาะสมที่คนในสถานะอย่างนางจะประพฤติดังนั้นมิได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึง โดยเฉพาะเมื่อภาพยนตร์เสนอภาพนางถูกปลี้อังผ้าและโบยค้อนหน้าธารกำนัล โดยผู้ตัดสินพิพากษาและผู้ลงมือโบยซึ่งเป็นชายล้วน จึงเกิดภาพซ้อนของการทารุณกรรมสตรีโดยผู้ชายที่แข็งแกร่งกว่าขึ้นมาอีกภาพหนึ่ง เป็นภาพที่คนดูนำมาเปรียบเทียบกับนางแอนนาซึ่งกล้าหาญและไม่หวาดหวั่นที่จะต่อต้านอำนาจของฝ่ายธรรม

ตัวละครอีกผู้หนึ่งซึ่งถูกพลิกบทบาทให้เด่นชัดขึ้นในภาพยนตร์คือ เจ้าจอมมารดาเที่ยงซึ่งในบทภาพยนตร์กล่าวว่าเป็นพระมารดาของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ซึ่งเป็นการบิดเบือนข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์อย่างไม่สมควรยิ่ง แท้จริงแล้วพระราชมารดาของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์คือ สมเด็จพระนางเจ้ารำเพยภมราภิรมย์¹⁵ (พ.ศ. 2377-2404) ซึ่งสวรรคตในปี พ.ศ. 2404 คือประมาณ 1 ปีก่อนหน้าที่แอนนาจะเข้ามาเมืองสยาม ดังนั้นจึงเป็นไปได้ที่นางจะเคยพบกับพระนางรำเพยฯ เมื่อพระราชมารดาสิ้นพระชนม์นั้นเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ (ประสูติ¹ พ.ศ. 2396) พระอนุชาและพระขนิษฐาร่วมพระมารดา รวม 4 พระองค์ยังทรงพระเยาว์อยู่มาก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงมอบหมายให้พระองค์เจ้าละม่อมผู้มีศักดิ์เป็นพระมาตุจฉาของเจ้าฟ้าทั้ง 4 พระองค์เป็นผู้เลี้ยงดู¹⁶ และมีได้ทรงแต่งตั้งผู้ใดขึ้นดำรงตำแหน่งพระราชเทวีหรือพระมเหสีอีกเลย ความจริงแล้วงานพระศพในคอนต้นปี พ.ศ. 2405 คืองานพิธีงานหนึ่งซึ่งทำให้แอนนามิได้เริ่มสอนหนังสือในทันทีและต้องคอยอยู่จนถึงปลายเดือนเมษายน¹⁷ ตามต้นฉบับของนางแล่นคอน

อย่างไรก็ตาม การสร้างตัวละครนี้ให้เด่นขึ้นในภาพยนตร์เป็นความจำเป็นในการดำเนินเรื่อง เป็นการให้ภาพหญิงชาวสยามขึ้นมาเปรียบเทียบกับภาพของแอนนา เจ้าจอมมารดาเที่ยงเป็นภริยาที่ไม่มีความเห็นแก่ตัว เป็นผู้มี ความจงรักภักดีและทุ่มเททุกอย่างเพื่อความ สุขของพระเจ้ากรุงสยาม และพระราชโอรส ในภาพยนตร์จะเห็นว่านางเป็นผู้มีความคิดดี มีความน่านับถือจึงเป็นที่เกรงใจของคนทั่วไป แต่แม้ว่าจะเป็นผู้มีปัญหาเฉลี่ยฉลาด นางแล่นคอนอ้างว่าประเพณีและขนบธรรมเนียมในวังหลวงทำให้นางไม่มีโอกาสใกล้ชิดกับเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ตามธรรมชาติของแม่ลูก (เช่นแอนนากับหลุยส์) นอกจากนั้นนางยังมีความรู้สึกว่าตนเองต่ำต้อย ไม่มีความสามารถจะช่วยเหลืออบรมเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ได้ จึงต้องขอให้แอนนาเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมแทน โดยนางจะคอยดูอยู่ห่าง ๆ ดังนั้นลักษณะของตัวละครนี้จึงช่วยส่งเสริมภาพความเป็นผู้มีปัญญาปราชญ์เปรี๊ยะของนางแอนนาให้เด่นขึ้นด้วย

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างแอนนาและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ตามที่นางแล่นคอนอ้างไว้ในหนังสือของนางก็ถูกแต่งเติมให้ชัดเจนขึ้นในภาพยนตร์เรื่องนี้ ในหนังสือของนางแล่นคอนนั้นนางเป็น “ครูที่เลี้ยง” ที่ช่วยส่งเสริมด้านความรู้และความคิดในขณะถวายพระอักษรภาษาอังกฤษ แต่ในภาพยนตร์แอนนาถูกกำหนดบทบาทให้เป็นเสมือน “มารดาอุปถัมภ์” (surrogate mother) ของเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เป็นผู้ “เลี้ยงดู” พระองค์ทั้งในด้านปัญญาและอารมณ์ดังจะเห็นได้ว่าเมื่อทรงมีปัญหาทางวิชาการก็ทรงหันมาหานางแอนนาเป็นที่พึ่ง เมื่อทรงมีเรื่องกับข้าราชบริพาร หรือเสียดพระทัยก็ทรงปรึกษาหารือกับแอนนา ในภาพยนตร์จึงสร้างภาพว่านางเป็นผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลังความคิดเชิงปฏิรูปเพื่อการพัฒนาประเทศทั้งมวล ดังจะเห็นได้ในฉากสุดท้ายเมื่อทรงประกาศยกเลิกประเพณีหมอบกราบ ทรงคืนพระพักตร์มาทางแอนนาและก้มพระเศียรให้นางเล็กน้อยในขณะที่แอนนายืนมองด้วยความภูมิใจ แม้แต่เจ้าจอมมารดาเที่ยงก็ก้มศีรษะให้เป็นเชิงคารวะแอนนาในฉากนี้ด้วย

แก่นเรื่อง

เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่ว่าบทภาพยนตร์จะเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในด้านโครงเรื่องหรือตัวละครไปอย่างไร แนวคิดหลักในเรื่องหรือแก่นของเรื่อง (theme) ก็ยังคงสืบทอดเจตนารมณ์ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือของนางแล่นคอนเพียงแต่เน้นบางประเด็นให้เด่นขึ้น และลดความสำคัญของบางประเด็นลงไป นอกจากนั้นแก่นเรื่องยังเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่แสดงให้เห็นกระบวนการแปลงแอนนาให้กลายเป็นวีรสตรีอเมริกัน ผู้เต็มไปด้วยอุดมคติแบบอเมริกัน

ขั้นตอนแรกของกระบวนการสร้างความเป็นอเมริกันให้แอนนาสะท้อนออกมาให้เห็นในฉากเล็ก ๆ ตอนต้นเรื่อง คือ การที่แอนนาเรียกร้องขอบ้านพักนอกกำแพงวังหลวง ฉากนี้

เป็นฉากที่เลนคอนขายให้ขาวและมีข้อมูลมากกว่าที่มีในฉบับเดิมของนางเลียวโนเวนส์ ทว่าในบทภาพยนตร์ประเด็นนี้ถูกนำมาขยายให้กลายเป็นการ “ประลองกำลัง” ขกแกระหว่างแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามซึ่งถูกสอดแทรกอยู่ในฉากทุกฉาก เพราะว่าแอนนาใช้นักเรียนของนางเป็น “อาวูธ” ในการต่อสู้กับสิ่งที่นางเรียกว่า “ความอยุติธรรม” โดยนางสอนให้เด็ก ๆ ร้องเพลง “Home, Sweet Home” ให้ท่องบทอาขยานที่เป็นคำพังเพยเกี่ยวกับเรื่องบ้านและเรื่องการรักษาคำมั่นสัญญา เพื่อเตือนให้พระเจ้ากรุงสยามระลึกถึงคำสัญญาที่นางอ้างว่าทรงให้ไว้ในวันจดหมายสัญญาจ้างงาน

ในส่วนที่เกี่ยวกับการสร้างบุคลิกความเป็นอเมริกันให้ตัวละครแอนนา ประเด็นเรื่องบ้านแสดงให้เห็นว่าแอนนามีทัศนคติแบบอเมริกันทั่วไปที่รังเกียจระบอบกษัตริย์ไม่พอใจที่ถูกจัดให้อยู่ในวังหลวง กลับมองเห็นแต่ด้านลบของการอยู่ในวัง และถือเป็นประเด็นที่ต้องต่อสู้เรียกร้องเพื่ออิสรภาพและเสรีภาพส่วนบุคคล ไม่ยอมที่จะถูก “กักขัง” อยู่ภายในกำแพงวังหรืออยู่ภายใต้อำนาจของกษัตริย์การต่อสู้เรียกร้องดังกล่าวจึงพ้องกันกับ การดิ้นรนของชาวอาณานิคมอเมริกันที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้องเสรีภาพและแยกตัวออกจากระบอบกษัตริย์ของอังกฤษ

ส่วนประเด็นเรื่องหลักการในการเลิกทาสและการสนับสนุนนโยบายเลิกทาสซึ่งเป็นสิ่งที่นางเลนคอนเน้นย้ำอยู่เสมอ นั้น ในภาพยนตร์เรื่องนี้ถูกลดบทบาทลงไปเล็กน้อยเมื่อเทียบกับในฉบับของนางเลนคอน แต่ยังคงมีให้เห็นอยู่ในฉากที่เอ๋ออ้างถึงประธานาธิบดีลินคอล์นและสงครามกลางเมืองของอเมริกา ส่วนหลักการเรื่องการเลิกทาสนั้นผู้เขียนบทภาพยนตร์นำไปรวมไว้กับอุดมคติแบบอเมริกันในเรื่องระบอบประชาธิปไตยและลัทธิความเชื่อเรื่องความเสมอภาคของบุคคลซึ่งแอนนาพยายามจะ “ปลูกฝัง” ให้พระเจ้ากรุงสยามโดยการ “อบรม” ให้พระองค์ระลึกว่า “กฎหมายควรจะใช้เสมอหน้ากันไม่ว่ากษัตริย์หรือทาส”¹¹⁸ คือ ไม่ว่ากษัตริย์หรือทาสควรจะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน ซึ่งความคิดดังกล่าวเป็นอุดมคติที่ดี แต่ทว่าเป็นเรื่องไร้สาระเนื่องจากในสังคมใดที่มีทาสและกษัตริย์ย่อมไม่มีทางที่จะเกิดความเสมอภาคระหว่างทาสและกษัตริย์ขึ้นได้อยู่แล้วตามทฤษฎีการเมืองและนิยามของสังคมนั้น แม้แต่ในประเทศที่อ้างว่าเลิกทาสแล้วเช่นสหรัฐอเมริกา ก็ยังต้องมีการต่อสู้เพื่อความเสมอภาคต่อมาอีกกว่า 100 ปี ความคิดที่แอนนาพูดถึงจึงเป็นอุดมคติอันสูงส่งที่ฟังดูดี แต่ไม่อาจเป็นจริงได้ อย่างไรก็ตาม การที่นางแอนนาอ้างทฤษฎีความเสมอภาคในแนวปรัชญาสิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ (natural rights) ตามคติของจอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704) เป็นการสร้างภาพลักษณ์การเป็นคนมีอุดมคติแบบประชาธิปไตยของนางแอนนา และจุดยืนในการต่อสู้ของนาง ผู้ชมภาพยนตร์เรื่องนี้ในปี ค.ศ. 1946 เมื่อ

ภาพยนตร์นี้ออกฉาย อาจจะมีได้หวนคิดไปว่า เมื่อแอนนาพราถึงทฤษฎีนี้ให้พระเจ้ากรุงสยามฟัง เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1862-1867 นั้น ความเสมอภาคตามอุดมคติดังกล่าวเกิดขึ้นได้จริง ๆ ใน อังกฤษหรือในอเมริกาในเวลานั้น ๆ แล้วละหรือ

แต่ทว่าแก่นเรื่องที่สำคัญที่สุดของภาพยนตร์เรื่องนี้ คือ แนวคิดในเรื่อง “ภาระที่ สวรรค์กำหนดมาให้” ในวิถีชีวิตของแอนนาและ “ปฏิบัติกร” ของหล่อนในประเทศสยาม บท ภาพยนตร์ทำให้ดูเหมือนว่าแอนนาถูกสวรรค์ขีดทางเดินชีวิต (predestination) ให้ต้องมาอยู่ใน ประเทศสยามเพื่อช่วยให้สยามได้มีโอกาสพัฒนาให้ทันสมัยและมีความ “ศิวิไลซ์” ด้วยปัญญา ความสามารถของแอนนา เมื่อใดที่นางจะออกจากประเทศสยามจึงให้เกิดเหตุการณ์บางอย่างมา ขยับยั้งนางไว้ ครั้งล่าสุดเมื่อนางโกรธพระเจ้ากรุงสยามในกรณีเกี่ยวกับการประหารชีวิตทับทิม และคิดจะออกจากประเทศสยามไป หลุยส์บุตรชายของนางเกิดตกม้าตายในวันที่จะออกเดินทาง การตายของหลุยส์ทำให้นางหมดความผูกพันส่วนตัวทุกด้านเหลือเพียง “พันธกิจ” ในประเทศ สยามและผู้คนที่ต้องการนาง ทั้งกลาโหมและเจ้าจอมมารดาเที่ยงเป็นผู้ชี้ให้แอนนาเห็นว่าเป็น “หน้าที่” อันหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่แอนนาจะต้องอยู่เพื่อจรรโลง “ความรู้และความมีอารยะ” ให้กับ พระเจ้ากรุงสยาม เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ตลอดจนพสกนิกรผู้ยังเขลาอยู่ของพระองค์

อุดมคติแบบอเมริกันเกี่ยวกับ “ภาระที่สวรรค์กำหนดมาให้” ถูกสอดแทรกไว้อย่าง แฝงขดในภาพยนตร์เรื่องนี้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าความคิดในเรื่อง “ภาระที่สวรรค์กำหนดมาให้” เป็นกระแสความรู้สึกในสังคมอเมริกันในยุคทศวรรษ 1840¹¹⁹ ซึ่งเกิดมีความคิดว่าจะต้องขยาย อุดมคติของระบอบประชาธิปไตยแบบอเมริกันและสังคมคริสเตียนไปให้ทั่วภาคพื้นทวีปจากชาย ฟังตะวันออก สู่มังคะวันตกพร้อมๆกับการขยายดินแดนไปทางฝั่งตะวันตกของทวีป ความคิดนี้ เกิดขึ้นก่อนยุคตื่นทองในแคลิฟอร์เนียในปี ค.ศ. 1849 เสียอีก สำหรับคนอเมริกันผิวขาวเชื้อสาย อังกฤษ การขยายดินแดนและความคิดดังกล่าวเป็นสิ่งที่ไม่อาจหยุดยั้งได้¹²⁰ ยิ่งไปกว่านั้นหลังจากสงครามกลางเมืองเพื่อการเลิกทาส (ค.ศ. 1861-1865) แล้วคนขาวก็มีงานสำคัญที่ต้องทำ คือ “การสอนความศิวิไลซ์” ให้พวกคนดำที่เคยเป็นทาส และช่วย “ฟื้นฟู” พวกเขาให้สามารถอยู่รอด ได้ในสังคมอันศิวิไลซ์ของอเมริกัน ซึ่ง (คนขาวอ้างว่า) คนผิวดำเหล่านี้ไม่คุ้นเคยมาก่อน

ในขณะที่เดียวกันความรู้สึกว่าอเมริกามีภาระที่ต้องทำในซีกโลกตะวันออกก็เพิ่มความ เข้มข้นขึ้น เมื่ออเมริกายื่นมือเข้าไปแทรกแซงการที่คิวบาถูกฮิสปันโด้ดันและขับไล่สเปนในปี ค.ศ. 1898 ความกลัวระบอบเผด็จการของสเปน “บิบบ” ให้อเมริกาเข้าแทรกแซงเหตุการณ์ในหมู่ เกาะฟิลิปปินส์ในระหว่างปี ค.ศ. 1899-1901¹²¹ แต่เพราะโดยทฤษฎีแล้วคนอเมริกันเกลียดลัทธิ จักรวรรดินิยม เนื่องจากเคยตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษมาก่อน อเมริกาจึงตั้งประเทศ

ฟิลิปปินส์เป็น “รัฐในความปกครอง” (protectorate)¹²² ของคนไม่ใช่มือง “อาณานิคม” และถือว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองดังกล่าวเป็นหน้าที่อันหลีกเลี่ยงไม่ได้เนื่องจากเป็น “ภาระกิจที่สวรรค์กำหนดมา” การใช้ความคิดและอุดมการณ์แนวสงครามศาสนา (Crusade) เข้ามาผนวกกับลัทธิขยายดินแดนทำให้การรุกรานทางการเมืองของรัฐบาลอเมริกันกลายเป็นงานการกุศลที่ทำได้ด้วยอุดมการณ์อันสูงส่ง นักการเมืองฝ่ายสนับสนุนลัทธิขยายดินแดนให้เหตุผลว่า การใช้กำลังทหาร “เป็นวิธีการที่จำเป็นเพื่อให้บรรดาหน้าที่ยื่นได้รับมอบหมายมาให้แพร่ขยายความศิวิไลซ์ไปสู่ชนชาติผิวสีผู้ไม่รู้สำนึก”¹²³ อเมริกายอมรับ “ภาระกิจของคนขาว” ที่จะต้องรับผิดชอบปกป้องประเทศฟิลิปปินส์เพราะว่า “เป็นหน้าที่ เป็นภาระที่สวรรค์กำหนดมาให้ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำความเจริญ และคริสตศาสนามามอบให้ชาวฟิลิปปินส์ผู้นำสงสาร” แม้ว่าพวกเขาจะเคยถูก “ทำให้เจริญและทำให้เป็นคริสต์” มาแล้วโดยพวกสเปนที่ถือศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก ยิ่งไปกว่านั้นอเมริกายังถือว่ามีหน้าที่ที่จะต้อง “เผยแพร่วัฒนธรรมอเมริกันคริสเตียนไปให้ทั่วซีกโลกตะวันออกซึ่งยังมีคน”¹²⁴ ดังนั้น การขยายดินแดนจึงกลายเป็น “ภาระกิจทางศาสนา” ที่ชาวอเมริกันยอมรับและให้การสนับสนุนได้อย่างสะดวกใจ และภาคภูมิใจว่าได้ช่วยงานของพระเจ้าเป็นเจ้าเพื่อประโยชน์ สุขของมนุษยชาติ เฟรดเคอริก เมิร์ก (Frederick Merk) สรุปอุดมการณ์นี้ไว้ว่า

หลักการของแนวความคิดเรื่องภาระกิจที่สวรรค์กำหนดมาให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่าเชื้อสายแองโกล-แซกซอนเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกสร้างมาให้มีความเหนือกว่ามาแต่กำเนิด รวมกับความคิดที่ว่าคริสตศาสนาแบบโปรเตสแตนต์ เป็นกุญแจประตูทางไปสู่สวรรค์ และเป็นความเชื่อที่ว่าระบอบปกครองที่มีอิสระเสรีคือ ระบอบสาธารณรัฐ และอนาคต--แม้จะเป็นอนาคตที่ถูกกำหนดมาแล้ว.... ก็สามารถเร่งให้เกิดขึ้นได้ด้วยน้ำมือมนุษย์¹²⁵

อุดมคติแบบอเมริกันที่กล่าวมาข้างต้นนี้ถูกผนึกรวมอยู่ในลักษณะบุคลิกของตัวละครแอนนาและ “ภาระกิจ” ของนางในราชสำนักสยาม แอนนามีความเป็นอเมริกันมากกว่าความเป็นอังกฤษอย่างเห็นได้ชัด ทั้งๆที่อังกฤษภาคภูมิใจที่ประเทศของตนเป็นชาติแรกที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยแบบมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตั้งแต่เมื่อพระเจ้าจอห์นจอมโจด (John the Bastard, 1199-1216) ถูกเหล่าขุนนางบังคับให้ลงพระนามในแม็กนาการ์ตา (Magna Carta) ที่รันนิมิด (Runnymede) เมื่อปี ค.ศ. 1215¹²⁶ แล้วก็ตาม ทว่าแอนนาไม่เคยแสดงความชื่นชมระบอบการปกครองแบบอังกฤษ ตรงกันข้ามในภาพยนตร์เรื่องนี้ประเทศอังกฤษถูกเสนอภาพว่าเป็นนักล่าอาณานิคมที่กระเหี้ยนกระหือรืออยู่เบื้องหลังคอยจ้องจะหาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อทำลายความน่าเชื่อถือของพระเจ้ากรุงสยาม เพื่อจะได้ยึดสยามเป็น “เมืองในปกครอง” หลังจากที่ยึดอินเดีย

พม่า และมาลายาได้แล้ว จะเห็นได้ว่าแอนนาอ้างตนเป็นฝ่ายประธานาธิบดีลินคอล์นของอเมริกา เน้นและย้ำเรื่องสงครามกลางเมืองเพื่อการเลิกทาส รวมทั้งอุดมการณ์ประชาธิปไตยและความเสมอภาคแบบอเมริกัน วาทะของนางแอนนาที่กล่าวกับพระเจ้ากรุงสยามถึงเรื่องความเสมอภาคของกษัตริย์และทาสภายใต้กฎหมายเดียวกันเป็นเสียงสะท้อนสุนทรพจน์ของลินคอล์นที่เมืองเก็ตตีสเบิร์ก (Gettysburg) ซึ่งสร้างความเป็นอมตะให้อุดมการณ์ของการมี “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน”¹²⁷ ตามวาทะของลินคอล์น

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าในขณะที่ตัวละครแอนนามีความรู้ตึกนึกคิดและจุดยืนทางการเมืองเป็นแบบอเมริกัน นางอ้างความเป็นอังกฤษและความเป็นคนยุโรปและมรดกทางวัฒนธรรมแบบยุโรป ซึ่งทำให้นางคิดและแสดงตนว่าอยู่ในสถานะที่ “เหนือกว่า” ชาวสยาม แอนนาจึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้อง “อบรม” ให้การศึกษาชาวสยาม (โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระเจ้ากรุงสยาม) ให้มีความรู้ มีคุณธรรม และมีกริยาทำทางอย่างผู้เจริญแล้วในโลกสมัยใหม่ซึ่งชาวสยามผู้โง่เขลาและป่าเถื่อนไม่เคยเรียนรู้มาก่อนที่นางจะเข้ามาอยู่ในราชสำนัก อย่างไรก็ตาม แม้ภาพยนตร์เรื่องนี้จะสรรเสริญนางแอนนาและภารกิจที่นางได้ปฏิบัติเพื่อประเทศสยาม แต่มิได้กล่าวถึงข้อเท็จจริงที่ว่าสยามเป็นประเทศเดียวในภูมิภาคนี้ที่ดำรงคงความเป็นอิสระทางการเมืองไว้ได้ มิเคยตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตกชาติใด ทั้ง ๆ ที่มีสภาพทางภูมิศาสตร์ที่ล่อแหลมแวดล้อมด้วยเมืองอาณานิคมของชาติมหาอำนาจต่าง ๆ ความจริงทางประวัติศาสตร์ข้อนี้อาจจะเพิ่มพูนให้กับการปฏิบัติกรของแอนนาได้อีกมากทีเดียว

ลักษณะหนึ่งที่น่าแปลกใจในภาพยนตร์เรื่องนี้ก็คือ แม้จะเน้นย้ำเรื่องภารกิจของแอนนาที่ถูกสวรรค์กำหนดมาให้ทำเพื่อประเทศสยาม ทว่า กลับลดทอนลักษณะของแอนนาผู้มีศรัทธาในศาสนา ดังที่นางแลนดอนพยายามสร้างไว้ เช่น การที่แอนนาในฉบับของนางแลนดอนอ้างว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะสอนภาษาอังกฤษโดยไม่อ้างถึงคำสอนในศาสนา¹²⁸ แอนนาในภาพยนตร์เรื่องนี้กล่าวถึงพระคัมภีร์ หรืออ้างถึงเรื่องราวในพระคัมภีร์กับพระเจ้ากรุงสยามเท่านั้น และทุกครั้งที่มีการถกปัญหาเรื่องนี้ก็เพราะพระเจ้ากรุงสยามเป็นผู้เปิดประเด็นขึ้นก่อน แต่อย่างไรก็ดี ยังปรากฏร่องรอยและผลกระทบจากคำสอนของมิชชันนารีอเมริกันให้เห็นอยู่บ้างในภาพยนตร์คือ ความสามารถในการภาษาอังกฤษของเจ้าจอมมารดาเที่ยงซึ่งเคยเรียนภาษาอังกฤษมาก่อนกับภรรยาของมิชชันนารีจนท่องจำข้อความในพระคัมภีร์ได้ นางจึงเป็นสุภาพสตรีฝ่ายในคนเดียวของราชสำนักสยามที่ “มีปัญญา” สามารถพูดคุยกับนางแอนนาได้

นอกเหนือไปจากความเป็นภาพยนตร์ชีวิตสะท้อนอารมณ์ที่มีลักษณะองค์ประกอบแปลกตา มีเนื้อเรื่องกินใจ แสดงความกล้าหาญเสียสละเยี่ยงวีรสตรีผู้ทรงคุณธรรมของนางเอกที่กำหนดฉากของเรื่องให้เกิดขึ้นในดินแดนลึกลับราวดินแดนในความฝันแล้ว ภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* นี้ ยังได้ชื่อว่าเป็นภาพยนตร์ที่ทุ่มทุนสร้างมโหฬารเป็นที่เลื่องลือทั้งในด้านฉาก เครื่องตกแต่งฉาก และเสื้อผ้าเครื่องประดับ ซึ่งมี “ผ้าแพร ผ้าไหม และเพชรนิลจินดามากมาย” ทำให้ภาพยนตร์นี้เป็นภาพยนตร์ที่เต็มไปด้วย “ความมั่งคั่งอันแปลกตา”¹²⁹ หนังสือพิมพ์ *นิวยอร์กไทมส์* (*The New York Times*) กล่าวว่าเรื่องนี้เป็นภาพยนตร์ที่ลงทุนสร้างอย่างมโหฬารเรื่องหนึ่งในประวัติศาสตร์ของฮอลลีวูดที่กล้าทุ่มเทใช้เครื่องประกอบฉากที่หรูหรา มีราคาตามสโตร์การสร้างภาพยนตร์สมัยก่อนสงคราม¹³⁰ ภาพยนตร์ทั้งเรื่องถ่ายทำ ณ ฉากที่สร้างขึ้นบนเนื้อที่กว้างขวางกว่า 5 เอเคอร์ (ประมาณ 12.5 ไร่) เนรมิตให้เป็นฉากหลังของดินแดนตะวันออกและทำให้ดูคล้ายคลึงกับพระบรมมหาราชวังในกรุงเทพฯ สิ้นค่าก่อสร้างประมาณ 100,000 ดอลลาร์ และยังมีเครื่องประดับและเครื่องตกแต่งที่มีมูลค่ามหาศาลอีกมากมาย เช่น มงกุฎที่เร็กซ์ แฮร์สัน ใส่แสดงในบทพระเจ้ากรุงสยามนั้น ทั้ง 4 อันที่ใช้ในการถ่ายทำมีมูลค่ารวมกันประมาณ 84,000 ดอลลาร์ ส่วนเครื่องแต่งกายอันงดงามโอ้อำทำด้วยแพรไหม 23 ชุด มีราคา 23,000 ดอลลาร์ เฉพาะฉากราชาภิเษกท้ายเรื่องฉากเดียวลงทุนเกือบ 80,000 ดอลลาร์ นอกจากนั้นยังต้องจ้างผู้แสดงประกอบอีกประมาณ 200 คน สำหรับฉากพระราชฐานฝ่ายใน

เมื่อภาพยนตร์เรื่องนี้ออกฉายในครั้งแรกก็ได้รับความนิยมมาก ถือเป็นงานที่ “ขายดี” ชิ้นหนึ่งในวงการธุรกิจการแสดง นอกจากนั้นยังเป็นเครื่องมือโฆษณาชั้นดีให้อุดมการณ์แบบอเมริกันอีกโดยไม่เจตนา ครูที่เลี้ยงชาวอังกฤษถูกแปลงโฉมให้กลายเป็นนักต่อสู้ผู้มีอุดมการณ์แบบอเมริกัน ที่พรั่นพิศถึงความคิดเรื่องลัทธิความเสมอภาคแบบอเมริกันเมื่อนาง “อบรม” พระเจ้ากรุงสยามว่าไม่ว่ากษัตริย์หรือทาสควรจะอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน นางแสดงให้สาธารณชนชาวอเมริกันคล้อยตามว่าเป็น “ภาระของคนสีขาว” ที่จะต้องช่วยปลดปล่อยชนชาติที่ตกเป็นทาสของกษัตริย์ผู้ดูแลอำนาจ และทาสของความเกลียดที่ไม่ยอมรับราศีของพระเจ้าเป็นเจ้า เมื่อชมภาพยนตร์เรื่องนี้แล้ว ผู้ชมภาพยนตร์ชาวอเมริกัน (หรือแม้แต่ชาวตะวันตกอื่น ๆ) ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าแอนนามีความสำคัญต่อประเทศสยามอย่างยิ่งवाद ถ้าปราศจากแอนนาพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่จะไม่มีโอกาสเติบโตขึ้นเป็นผู้มีปัญญาดังที่เห็นกันในตอนจบของภาพยนตร์นี้

แต่สิ่งที่ผู้ชมภาพยนตร์ไม่มีโอกาสจะรับรู้ก็คือ ตัวละครแอนนาที่เห็นอยู่ในภาพยนตร์นี้ได้ผ่านกระบวนการพัฒนาบุคลิกภาพมาหลายขั้นตอน จากบทดั้งเดิมของนาง

เลียวโนเวนส์ ซึ่งเสนอภาพสตรีชาวอังกฤษผู้แข็งแกร่ง วางมาว่าเหนือกว่าชาวสยาม กลายมาเป็นแอนนาผู้บอบบาง แต่กล้าหาญที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี สนับสนุนนโยบายการเลิกทาส และยังเป็นคริสเตียนที่เปี่ยมด้วยศรัทธาในศาสนาตามต้นฉบับของนางมาร์กาเร็ต แลงคอน ซึ่งเน้นประเด็นการสร้างภาพลักษณ์ของแอนนาในฐานะผู้ต่อสู้เพื่อการปลดแอกให้ทาส และผู้มีศรัทธาในศาสนา มากกว่าประเด็นอื่น ๆ และแม้ว่าทั้งสองประเด็นหลักดังกล่าวในต้นฉบับของนาง แลงคอนจะถูกลดความสำคัญลงไปยังในภาพยนตร์เรื่องนี้ แต่ก็ยังเห็นได้ชัดในฉากหลายฉาก เมื่อแอนนาปะทะกับพระเจ้ากรุงสยามในโอกาสต่าง ๆ กัน และแนวคิดนี้จะถูกถ่ายทอดไว้ในเนื้อเรื่องฉบับต่อไปของนิยายชีวิตแอนนา คือ ในบทละครเพลงเรื่อง *The King and I* (1951) อีกด้วย

บันทึกท้ายบทที่ 3

¹ Anna Leonowens, "The Favourite of the Harem," in *The Atlantic Monthly*, September 1870, pp. 335-345.

² Ibid., p. 345.

³ Anna Leonowens. *Siamese Harem Life* (London: Arthur Barker Ltd., 1873), p. 118 insert.

⁴ Anna Leonowens, "L'Ore, the Slave of a Siamese Queen," in *The Atlantic Monthly*, October 1870, pp. 462-470.

⁵ Ibid., p. 467.

⁶ *Siamese Harem Life*, p. 13.

⁷ Ibid., p. 17.

⁸ Ibid., p. 27.

⁹ Ibid., p. 29.

¹⁰ Ibid., p. 34.

¹¹ พระราชพงศาวดารรัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ เล่ม 1 (กรุงเทพฯ : อรุณสา, 2504) หน้า 201 – 202

¹² ในหนังสือ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งสถาปนาเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี จักรวบรวมและพิมพ์ขึ้น (กรุงเทพฯ, 2537, หน้า 183 – 184) มีรายพระนามและรายนามพระอัครมเหสีเจ้าจอมมารดา และเจ้าจอมทั้ง 43 ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่ามีเจ้าจอมทับทิม 2 คน คือลำดับที่ 34 และ 37 ไม่ปรากฏว่ามีพระองค์เจ้าทั้งคู่ และไม่ปรากฏชื่อเจ้าจอมช้อยในบัญชีนี้

¹³ Sir John Bowring. *The Kingdom and People of Siam*. (1856), reprinted (Kuala Lumpur: OUP, 1969), pp. 181-182.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ มรว. เสนีย์ ปราโมช. "King Mongkut as a Legislator," in *The Journal of the Siam Society*. (Bangkok, Thailand), Vol. XXXIII (1950), pp. 32-36.

อนึ่ง เจ้าหมื่นสรรเพชรภักดี อุปทูต ในขบวนทูตานุทูตจาทูลพระราชสาส์นไปกรุงลอนดอน ในปี พ.ศ. 2400 นี้ มีนามเดิมว่า เพ็ง เพ็ญกุล (เป็นบุตรขุนจินดาพิจิตร พนักงานรักษาพระคัมภีร์หลวงที่วัดด้วยพุทธศาสนา) เป็นผู้ที่มีคามาถวายตัวและทรงชุบเลี้ยงไว้แต่เล็ก ต่อมาได้เป็นที่พระยานุรักษ์รัตนราชพัลลภ

¹⁶ Lina Mainiero. ed. *American Women Writers* (New York: Ungar, 1980), pp. 496-497.

¹⁷ *Contemporary Authors*. Vol. 143, pp. 288-289.

¹⁸ Margaret Landon. *Anna and the King of Siam*. (New York: The John Day Co., 1944), pp. 357-360. แลนดอนเล่าว่าหลานชายของแอนนา เลียวโนเวนส์ ชื่อ Avis S. Fyshe ณ เมือง Montreal ประเทศแคนาดา เป็นผู้ให้นางขอมสมุดบันทึก จดหมายและเอกสารส่วนตัวของครอบครัวหลายชิ้น

นอกจากนั้น แลนดอนกล่าวว่า นางได้ไปค้นคว้าข้อมูลจากหนังสือและเอกสารอื่น ๆ จากห้องสมุดในวอชิงตันดีซี คือ Library of Congress และ National Archives อีกด้วย

¹⁹ Susan Kepner กล่าวไว้ในบทความชื่อ “Anna (and Margaret) and the King of Siam” ว่า Margaret Landon ขอมรับว่าตัวนางผูกพันกับแอนนา เลียวโนเวนส์มาก นางกล่าวว่าเรื่องราวบางสิ่งบางอย่างเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดล่วงหน้าแล้ว “Anna and the King of Siam” คือสิ่งนั้นสำหรับฉัน เป็นสิ่งที่ไม่มียะไรจะหยุดยั้งได้ จนแทบจะพูดได้ว่ามันเริ่มตั้งแต่ฉันถือกำเนิดมาที่เดียว” (*Crossroads*. 10:2 [1997] p. 8)

²⁰ Leslie Smith Dow. *Anna Leonowens: The Life Beyond The King and I*. (Nova Scotia: Pottersfield Press, 1991), p. 68.

²¹ Douglas T. Miller. *Jacksonian Aristocracy*. (New York: OUP, 1967), pp. 163-170.

²² Kepnerเชื่อว่าแลนดอนคงเก็บความและแต่งเติมชีวประวัติของแอนนาขึ้นจากบันทึก 8 หน้า ซึ่งเอวิส ฟิช (Avis S. Fyshe) หลานชายของแอนนารบเร้าถามให้ผู้เป็นยายเล่าเรื่องชีวิตในวัยเด็กให้ฟัง แอนนาทนการรบเร้าไม่ได้จึงเขียนบันทึกความยาว 8หน้านั้นขึ้นโดยเริ่มต้นว่า

ยายเชื่อว่า ยายเกิดในเมืองคาร์นาวอนในเวลส์ ในบ้านที่ตั้งรกรากของตระกูลชาวเวลส์เก่าแก่ชื่อ เอ็ดเวิร์ด ลูกสาวคนเล็กของตระกูลคือแม่ของยาย ติดตามสามีคือ ธอมัส แม็กซ์เวลล์ ครอเฟิร์ดไปอินเดียแล้วทิ้งยายไว้ในความดูแลของสุภาพสตรีผู้เด่นดังในสังคมชาวเวลส์คนหนึ่ง...เพื่อให้ได้เรียนหนังสือในเวลส์

เรื่องราวในบันทึกของแอนนาดังกล่าวทำให้เอวิส ฟิช เดินทางไปคาร์นาวอน ในเวลส์ (Carnavon, Wales) ด้วยตนเอง แต่ก็ไม่พบร่องรอยใด ๆ ที่เกี่ยวกับแอนนา หรือครอเฟิร์ด หรือบ้านของตระกูลเอ็ดเวิร์ดส์เลย

นอกจากเรื่องราวของชาติกำเนิด บันทึกที่แอนนาเขียนให้หลานยังมีเรื่องเล่าเป็นเกร็ดน่ารักเกี่ยวกับชีวิตวัยเด็ก ซึ่งเป็นการให้ภาพชีวิตความเป็นอยู่ของนางว่าเป็นผู้ที่มาจากตระกูลชนชั้นกลางและมีฐานะดี

พี่สาวของยายและยายมีม้าเล็ก ๆ คนละ 1 ตัว เราเคยออกไปขี่ม้ากันทุกวัน มีคน
เลี้ยงม้าตามไปด้วยคนหนึ่ง วันหนึ่งยายตกลงมาจากหลังม้าและต้องงู้ม้ากลับบ้าน
แม่ของยายมาเห็นเข้าจึงมาได้ถามเอาความจริงจากคนที่ติดตามเรา และเมื่อรู้รายละเอียด
แล้ว แม่เรียกหายาย แล้วจับให้เข้านอน พร้อมกับพูดว่า “สาวน้อยที่ไม่มีปัญญา นั่งอยู่
บนหลังม้าของตนเองได้ ควรจะมานอนพิจารณาตัวเองอยู่บนเตียง

(จาก Kepner, op. cit., pp. 3, 6)

²³ Anna and the King of Siam, p. 5.

²⁴ Ibid., pp. 5-6.

²⁵ Ibid., p. 8.

เพื่อให้เห็นลักษณะภาษาที่ Landon ใช้ว่า ลอกแบบมาจาก Declaration of Independence
(ค.ศ. 1776) อย่างไรจึงขอลดลอกข้อความดังกล่าวมาไว้ ณ ที่นี้

During these weeks her intellectual independence was born. It came with a
stirring of the convictions that was never to leave her: *that a human being,*
whatever his color or creed or sex, had certain inalienable rights which other
human beings had no right to violate.

²⁶ Ibid., p. 1.

²⁷ Ibid., pp. 14-20.

²⁸ Ibid., p. 19.

²⁹ W. S. Bristowe. *Louis and the King of Siam*. (London: Chatto & Windus, 1976), p. 11.

ในบทความของ Kepner ซึ่งอ้างมาแล้วข้างต้น แม้ว่า Kepner จะยอมรับว่าเรื่องราวชีว-
ประวัติของแอนนาตามที่มาร์กาเร็ต แลงดอนเล่าไว้ นั้นเป็นเรื่องแต่ง มิใช่เรื่องจริง แต่ Kepner ก็
ไม่เห็นด้วยกับการ “ป้ายสี” ของบริสตอว์ และรายละเอียดบางประการในข้อวิพากษ์ของบริสตอว์
ซึ่งเค็บบเนอร์เห็นว่าเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญสนับสนุนด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม เค็บบเนอร์มีข้อ
สังเกตเกี่ยวกับชีวิตของนางเลียวโนเวนส์ ว่านางอาจถูกพ่อเลี้ยงทำร้ายหรือล่วงเกินทางเพศจนตั้ง
ครรภ์ และนางต้องแต่งเรื่องราวชีวิตขึ้นมาใหม่เพื่อความอยู่รอดในสังคม ซึ่งไม่เอื้อต่อผู้หญิงที่มี
ประวัติต่างพร้อยเช่นนั้น (Kepner, op. cit., pp. 4-12)

³⁰ เรื่องการแบ่งชนชั้นตามสถานะในสังคมของชาวตะวันตกในกรุงเทพฯ นั้นเป็นเรื่องจริงที่มีหลัก
ฐานยืนยันชัดเจนในบันทึกของหมอบรัดเล แม้แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เคย
ต้องปวดพระเศียรมาแล้ว เมื่อกงสุลอังกฤษและฝรั่งเศสไม่พอใจที่ต้องร่วมโต๊ะเสวยกับพวกพ่อ
ค้าและมิชชันนารีที่ทรงเชิญมาร่วมงานฉลองวันพระราชสมภพของพระองค์ กงสุลทั้งสองต่าง

อ้างว่ากงสุลชาติตะวันตกควรได้ร่วมโต๊ะเสวยแต่เพียงลำพัง พระองค์จึงทรงแก้ปัญหาโดยจัดงานเลี้ยงเป็น 2 วัน ก็ยังมีปัญหาว่าใครควรจะเป็นผู้ได้รับเชิญในวันใด (D. Bradley in Feltus, op. cit., pp. 242, 248)

³¹ Bristowe, op. Cit., pp. 31-32.

³² ในหนังสือของ R. J. Minney ชื่อ *Fanny and the Regent of Siam* (1962) ซึ่งอ้างว่าเป็นนวนิยายจากเค้าเรื่องจริงเช่นกัน กล่าวถึงชีวิตรักของ Fanny บุตรสาวคนโตของธอมัส นอกซ์ (Thomas Knox, ซึ่งมีภรรยาเป็นคนไทย) กับข้าราชการสำนักชาวไทยผู้หนึ่ง มีฉากหนึ่งซึ่งธอมัส นอกซ์ พูดกับภรรยาถึงหลุยส์และนางแอนนาแม่ของเขา นอกซ์บอกกับภรรยาว่า “ฉันชอบหลุยส์มาแต่ไหนแต่ไรแล้ว แต่ทนแม่ของเขาไม่ค่อยจะได้ ชอบสร้างเรื่องวุ่นวาย จีบโน้นมาชนนี่เสมอ” (London : Collins, 1902), p. 137.

³³ *Anna and the King of Siam*, p. 350.

³⁴ *Ibid.*, p. 347.

³⁵ William Bradley. *Siam Then*. (Pasadena, CA: William Carey Library, 1981), p. 51.

³⁶ *Anna and the King of Siam*, pp. 352-353.

³⁷ *Ibid.*, p. 353.

³⁸ คูบทละคร *The King and I*, 1951, องค์ 2 ฉาก 6

³⁹ *Anna and the King of Siam*, p. 354.

⁴⁰ มีบันทึกว่าในวันที่ 20 สิงหาคม ร.ศ. 116 เวลาบ่าย ทรงโปรดฯ ให้นางเลียวโนเวนส์เข้าเฝ้าต่อจากแขกอื่นๆ อีก 2 คน ไม่มีรายละเอียดคนออกจากรั้ว เป็นที่น่าสังเกตว่าในวันเดียวกันทรงโปรดฯ ให้นางโรลิน ชัคมินส์ ภรรยาเจ้าพระยาอภัยราชา ที่ปรึกษาแผ่นดิน เข้าร่วมโต๊ะเสวยและประทับมีพระราชดำรัสด้วยจนเวลาที่หุ่่มเศษจึงเสด็จขึ้น (พระยาศรีสหเทพ [เส็ง วิริยศิริ] จดหมายเหตุประพาสยุโรป ร.ศ. 116 [กรุงเทพฯ: ศุภสภา, 2540] หน้า 251-252)

⁴¹ *Anna and the King of Siam*, p. 355.

⁴² *Ibid.*, p. 7.

⁴³ *Ibid.*, pp. 7-8.

⁴⁴ *The English Governess at the Siamese Court*, pp. 53-54.

⁴⁵ *Anna and the King of Siam*, p. 355.

⁴⁶ Bristowe, op. cit., p. 30.

⁴⁷ Bowring, op. cit., pp. 461-462. จะขอกัดคำพูดของ Bowring มาแสดงไว้ในที่นี้ด้วย

I deemed it a great privilege to have found such a Prime Minister in Bar gkok,
and I wish many a civilized nation were as well off for such public servants.

⁴⁸ **Anna and the King of Siam**, p. 23.

⁴⁹ Bristowe, op. cit., p. 30.

⁵⁰ William Bradley, op. cit., p. 103.

⁵¹ **Anna and the King of Siam**, p. 40.

⁵² Esther 1-9.

⁵³ **The English Governess at the Siamese Court**, p. 49.

⁵⁴ **Anna and the King of Siam**, pp. 63-64.

อนึ่งควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่า ลักษณะนี้ยังแสดงให้เห็นการที่นางแลนคอนเอาตัวเองเข้ามาสวมไว้ในตัวละครแอนนา “บทสวดมนตร์และบทเรียนสำหรับแต่ละวัน” เป็นส่วนหนึ่งของ นิตยสารที่คณะเพรสไบทีเรียน (ซึ่งสามีของนางแลนคอนทำงานให้) พิมพ์แจกสมาชิกเป็นรายเดือนมาจนกระทั่งทุกวันนี้

⁵⁵ **Anna and the King of Siam**, p. 70. ในจดหมายที่นางแลนคอนอ้างนี้ใช้ข้อความว่า “a brick house in *nearby* vicinity of this palace”

⁵⁶ **The English Governess at the Siamese Court**, p. vii.

⁵⁷ **Anna and the King of Siam**, p. 72.

⁵⁸ *Ibid.*, p. 73.

⁵⁹ *Ibid.*, pp. 53-54.

⁶⁰ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. เล่ม 1 (พระนคร, กรุงเทพฯ, 2506) หน้า 201.

⁶¹ **The English Governess at the Siamese Court**, pp. 227-228.

⁶² *Ibid.*, p. 17.

⁶³ **Anna and the King of Siam**, p. 41.

⁶⁴ ในต้นฉบับใช้คำว่า “whose noses were the least *irregular*” ซึ่งคงจะหมายถึงว่าจมูกไม่ค่อยแบน (คือพอจะมีดั้งจมูก) ซึ่งแอนนากล่าวว่าเป็น “an unalterable fault” ความผิดปกติอันไม่มีทางแก้ไขได้ (*Ibid.*, p.128)

⁶⁵ *Ibid.*, pp. 128-129.

⁶⁶ *Ibid.*, p. 132.

⁶⁷ *Ibid.*, p. 190.

⁶⁸ Ibid., pp. 190-191.

⁶⁹ Ibid., p. 192.

⁷⁰ Bowring, op. cit., p. 109.

⁷¹ **Anna and the King of Siam**, p. 19.

⁷² Ibid., p. 219.

⁷³ Ibid., p. 341.

⁷⁴ Ibid., p. 352.

⁷⁵ **The English Governess at the Siamese Court**, p. 408.

⁷⁶ **Anna and the King of Siam**, p. 353.

⁷⁷ Ibid., pp. 346-347.

⁷⁸ Ibid., p. 347.

⁷⁹ ในฉบับของนางแลนดอนกล่าวว่าเจ้าจอมมารดาช่อนกลิ่นเป็นชาวปากลัด ดังนั้นจึงน่าจะมีเชื้อสายมอญ แต่ในฉบับของนางเลียวโนเวนส์มิได้บอกไว้ คงบอกแต่เพียงว่าเป็นเชื้อสายชาวพะโค (Pegu) มิได้บอกว่าเป็นชาวปากลัด มีพระองค์เจ้าคือ พระองค์เจ้ากฤษดาภินิหารเพียงพระองค์เดียว (ซึ่งแอนนาเรียกว่า Prince Krita)

⁸⁰ **The English Governess at the Siamese Court**, pp. 87-91.

⁸¹ Douglas t. Miller. **Jacksonian Aristocracy**. (new York: OUP, 1967), p. 174.

⁸² Albert K. Weinberg. **Manifest Destiny**. (Chicago: Quadrangle Paperbacks, 1963), p. 100.

⁸³ John O' Sullivan cited in Robert Johannsen , "The Meaning of Manifest Destiny," in **Manifest Destiny and the Empire: American Antibellum Expansionism**. Robert Johannsen et al. eds. (College Station, TX: Texas A & M University Press, 1997), p. 9.

⁸⁴ Johannsen in Ibid., p. 10.

⁸⁵ **Anna and the King of Siam**, p. 233.

⁸⁶ Ibid., p. 40.

⁸⁷ Ibid., p. 301.

⁸⁸ Ibid., p. 173.

⁸⁹ Ibid., p. 51.

⁹⁰ **Anna and the King of Siam**, p. 233.

⁹¹ Ibid., p. 91.

⁹² S. Mattoon, "Mission Ladies in the King's Palace," in *Siam and Laos as Seen by Our American Missionaries*. (Philadelphia: Presbyterian Board of Publication, 1884), p. 322.

⁹³ *Ibid.*, p. 333.

⁹⁴ *Anna and the King of Siam*, pp. 134-137.

⁹⁵ *Anna and the King of Siam*, pp. 158-169.

⁹⁶ *Ibid.*, pp. 228-235.

⁹⁷ *Ibid.*, pp. 246-268.

⁹⁸ *Ibid.*, p. 267.

⁹⁹ *Ibid.*, p.p. 300-301.

¹⁰⁰ *Ibid.*, p. 303.

¹⁰¹ G. H. Hollister. *Thomas à Becket: A Tragedy and Other Poems*. (Boston: W.V. Spencer, 1866), p. 98.

ในบทละครที่มีชื่อเสียงเรื่องหนึ่งของ T.S. Eliot ซึ่งจำลองเรื่องราวความขัดแย้งของบุคคลทั้งสองมาไว้ในละครนี้คือ *Murder in the Cathedral* (1935) Eliot มิได้รวมฉากเหตุการณ์ตอนนีเข้าไว้แต่กล่าวถึงการบุกเข้าไปสังหารธอมัส เบ็คเก็ต ถึงในเขตอภัยทานของมหาวิหารแห่งแคนเตอร์เบอรี (Canterbury Cathedral) ละครเรื่องนี้เปิดแสดงครั้งแรกในมหาวิหารแห่งนั้น ณ สถานที่ที่เชื่อกันว่าเป็นจุดที่เบ็คเก็ตถูกสังหารระหว่างเทศกาลคริสตมาส ปีค.ศ. 1170

¹⁰² DeWitt Bodeen, "Anna and the King of Siam," in *The Magill Survey of Cinema*. (English Language, Series I) Vol. I, p. 80.

¹⁰³ Bodeen ใช้คำว่า "expensive escapist spectacle" (*Ibid.*, p. 78)

¹⁰⁴ *Ibid.*, p. 80.

¹⁰⁵ *Anna and the King of Siam*. (Fox Studio, 1946), film prologue.

¹⁰⁶ *Variety's*, June 6, 1946, p. 13.

¹⁰⁷ *The English Governess at the Siamese Court*, p. 17; *Anna and the King of Siam*, p. 41.

¹⁰⁸ *ดูรายละเอียดใน Bristowe, 1976.*

¹⁰⁹ B. J. Terwiel. *A History of Modern Thailand*. (St. Lucia, Queensland: University of Queensland Press, 1983), p.195.

¹¹⁰ *Chronicles of Events during the Reign of Rama IV* (New York : McGraw-Hill Book Co.,1975), pp. 5, 52; และ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 4 ความเป็นมา (พระนคร : แพร่พิทยา, 2514) หน้า 36-43 และ พระราชพงศาวดารกรุง

รัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2504) หน้า 242-249.

¹¹¹ พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2504) หน้า 543-555.

¹¹² ประชุมประกาศในรัชกาลที่ 4 ฉบับที่ 108 พ.ศ. 2400 (กรุงเทพฯ : คุรุสภา, 2503) หน้า 286-287

¹¹³ ขจร สุขพานิช กล่าวไว้ในบทความชื่อ “ที่ปรึกษาแผ่นดินของ ร.5” ว่าในปี พ.ศ. 2400 มีกฎหมายลูกทาส เมื่อมาถึง พ.ศ. 2431 พวกลูกทาสได้เป็นไทหมด หลังจากพ.ศ. 2431 จะไม่มีใครเกิดในสภาพทาสได้อีก หลังจากนั้นอาจจะเหลือทาสสินไถ่ (debt slavery) ที่เป็นทาสเพราะมีหนี้สิน มาเลิกไปเมื่อมีประกาศให้เลิกทาสอย่างสมบูรณ์ทั่วประเทศ (ขจร สุขพานิช ข้อมูลประวัติศาสตร์ : สมัยบางกอก. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524) หน้า 265

¹¹⁴ *Anna and the King of Siam*, pp. 3, 23.

¹¹⁵ พระราชมารดาของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ คือ สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี ทรงเป็นพระอัครมเหสีพระองค์ที่สอง มีพระนามเดิมว่าหม่อมเจ้าหญิงรำเพย (พ.ศ. 2377-2404) มีพระราชโอรสและพระราชธิดารวม 4 พระองค์ ในปัจจุบันขานพระนามว่า "สมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชินี"

ส่วนเจ้าจอมมารดาเที่ยง เป็นธิดาพระยาอัษฎกัณฐิกามาตย์ (ดิศ โธณนดิศ) ข้าหลวงเดิมในสมเด็จพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระองค์เจ้ารวม 10 พระองค์

¹¹⁶ *Anna and the King of Siam*, p. 218.

พระองค์เจ้าละม่อม คือพระราชธิดาในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชบุพการีนครราชสีมาบุรี ครอบครองเพิ่มเติมใน สมเด็จพระปิยะมหาราช โดยฉันทดิศ สุทธิสงคราม (กรุงเทพฯ : ส่งเสริมบัณฑิต, 2530) หน้า 4

¹¹⁷ *Ibid.*, p. 51.

¹¹⁸ *Anna and the King of Siam* (Fox Studio, 1946).

¹¹⁹ Weinberg, op. cit., p. 100.

¹²⁰ *Ibid.*, p. 254; William Appleman Williams. *Empire as a Way of Life*. (New York: OUP, 1980), p. 81.

¹²¹ *Ibid.*, pp. 118, 137.

¹²² Frederick Merk. **Manifest Destiny and Mission in American History**. (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1995), pp. 8, 263.

¹²³ Weinberg, op. cit., p. 284.

¹²⁴ Ibid., pp. 289-290.

¹²⁵ Merk, op. cit., p. 265.

¹²⁶ Dick Howard. **Magna Carta: Text and Commentary**. (Charlottesville: University Press of Virginia, 1998), pp. 14, 4.

¹²⁷ James A. Henretta et al. eds. **America's History to 1877**. (Chicago: The Dorsay Press, 1987), p. 459.

¹²⁸ **Anna and the King of Siam**, p. 223.

¹²⁹ Bodeen, op. cit., p. 81.

¹³⁰ *The New York Times*, June 24, 1946, p. 98.

บทที่ 4

แอนนาบนเวทีละครบรอดเวย์

ลักษณะของแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามซึ่งเป็นที่เจนตา เจนใจผู้ชมส่วนใหญ่ นั่นคือภาพลักษณ์ที่ได้ผ่านกระบวนการแปลงโฉมให้กลายเป็นตัวละครอเมริกันเต็มตัวบนเวทีละครบรอดเวย์ในละครเพลงเรื่อง *The King and I* (ค.ศ. 1951) และถูกนำกลับมาเสนอให้ติดตรึงอยู่ในใจของผู้ชมซ้ำแล้วซ้ำอีก โดยภาพยนตร์เพลงภายใต้ชื่อเดียวกันที่บริษัทฟอกซ์ถ่ายทำขึ้นในปี ค.ศ. 1956 โดยดัดแปลงบทไปจากละครเวทีฉบับปี พ.ศ. 1951 เพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ในบทนี้จึงจะกล่าวถึงละครเวทีเรื่อง *The King and I* ตามบทละครต้นฉบับที่ใช้แสดงจริงในฤดูกาลแรกที่ละครเรื่องนี้ลงโรง และภาพยนตร์เพลงฉบับปี พ.ศ. 1956 โดยจะเปรียบเทียบย้อนหลังไปถึงนวนิยายที่เกี่ยวกับแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามฉบับที่แล้ว ๆ มาทั้งในหนังสือและในภาพยนตร์ด้วย

ละครเพลงเรื่อง *The King and I* (ค.ศ. 1951)

การเปิดการแสดงละครเรื่อง *The King and I* ณ โรงละครเซนต์เจมส์ (St. James' Theatre) ในย่านบรอดเวย์ของมหานครนิวยอร์ก เมื่อวันที่ 26 มีนาคม ค.ศ. 1951 เป็นการจุดประกายความมีชีวิตชีวาให้คืนมาสู่ละครเพลงบนเวทีอีกครั้งหนึ่ง ละครเรื่องนี้แสดงอยู่ถึง 1,246 รอบ จนถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1954 นับเป็นละครที่แสดงยาวนานเป็นที่ 3 ในประวัติศาสตร์ของบรอดเวย์ มาจนถึงเวลานั้น แม้ว่าในปีนั้นละครเรื่องที่ได้รางวัลละครเพลงยอดเยี่ยมแห่งปีจากสมาพันธ์นักวิจารณ์ละคร (The Critics Circle Awards) คือละครเพลงเรื่อง *Guys and Dolls* (ซึ่งเปิดแสดง 1,200 รอบ จากวันที่ 24 เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. 1950 ถึงวันที่ 25 พฤศจิกายน ค.ศ. 1953) แต่ก็มิเชื่อว่าสมาชิกบางคนในคณะกรรมการผู้ตัดสินต้องการให้มอบรางวัลนี้แก่ละครเรื่อง *The King and I* ควบคู่ไปด้วย¹

ในบรรดานักวิจารณ์ละครในยุคนั้นมีแต่นักวิจารณ์ของนิตยสาร *Harper's Magazine* ฉบับเดียวเท่านั้นที่โจมตีละครเรื่องนี้อย่างไม่ไว้หน้า นอกจากนั้นแล้วมีแต่คำวิจารณ์ในเชิงชื่นชมละครเรื่องนี้ นิตยสาร *ไทม์* (Time) เรียกละครเรื่องนี้ว่า “ละครเพลงที่มีเสน่ห์ที่สุด”² นิตยสาร *นิวสวีค* กล่าวว่า “เป็นละครทั้งดงาม เพลงไพเราะ น่ารัก และมีเสน่ห์แบบแปลก ๆ... ด้วยลักษณะที่ดูมีคุณค่ากว่าละครเพลงบรอดเวย์ทั่วไป”³ ส่วนจอห์น ลาร์ดเนอร์ (John Lardner) นักเขียนประจำนิตยสาร *นิวยอร์กเกอร์* กล่าวว่า “เสน่ห์จับใจเขาของละครเรื่องนี้คือ “ความแจ่มใส

เรีงร่า” เขากล่าวว่าละครเรื่องนี้ “เป็นละครที่แจ่มใส สว่างไสว งดงามประทับใจ และจัดสร้างได้อย่างชาญฉลาด จนอาจจะกล่าวได้ว่าเกินกว่าที่อำนาจของมนุษย์จะห้ามใจไม่ให้ชอบมันได้” ทว่านักวิจารณ์ละครของนิตยสาร*ฮาร์ปเปอร์ส (Harper's)* ไม่เห็นด้วยกับคำชื่นชมดังกล่าว เขากล่าวว่าละครเรื่องนี้ “เป็นละครแบบขนบนิยมที่ล้าสมัย” และเป็นละครที่น่าเบื่อ เสแสร้งและไม่มีคุณค่าสมศักดิ์ศรีผู้เขียนเสียเลย’

แต่ไม่ว่านักวิจารณ์ทั้งหลายจะคิดอย่างไรกับละครเรื่องนี้ *The King and I* ได้พิสูจน์ความเป็นละครยอดเยี่ยมของบรอดเวย์ นับเป็นละครที่ลงทุนสร้างสูงสุดในประวัติศาสตร์ของบรอดเวย์ (ในขณะนั้น คือในช่วงถึง 100,000 ดอลลาร์) ซึ่งส่วนใหญ่หมดไปกับค่าเสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย^๙ และสร้างรายได้คุ้มทุนที่ลงไป ภายในปี ค.ศ. 1955 ละครเรื่องนี้นำผลกำไรมาให้เกินกว่า 1 ล้านดอลลาร์ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับละครเรื่องอื่น ๆ ที่สร้างโดยผู้สร้างรายเดียวกัน คือ ริชาร์ด ร็อดเจอร์ส (Richard Rodgers) และออสการ์ แฮมเมอร์สไตน์ (Oscar Hammerstein II) แล้ว นักวิจารณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าละครเรื่อง *The King and I* เป็นที่ “น่าตื่นตาตื่นใจกว่า โอฬารตระการตากว่า หรูหรากว่า...พูดกันเฉพาะด้านความงามแล้ว นับเป็นละครที่งดงามเกินหน้าละครบรอดเวย์ทั้งหมดตั้งแต่สมัยซิกเฟลด์ (Ziegfeld) เป็นต้นมา”^{๑๐} ยอดรายได้จากการจำหน่ายบัตรเป็นดัชนีบ่งชี้ได้ดีกว่าคำวิจารณ์ใด ๆ ว่าผู้ชมคิดอย่างไรกับละครเรื่องนี้

ริชาร์ด ร็อดเจอร์ส ผู้ประพันธ์เพลงเล่าถึงละครเรื่องนี้ไว้ในหนังสือของเขาชื่อ *Musical Stages* (ค.ศ.1975) ว่า ละครเพลงเรื่องอื่น ๆ ที่เขาเขียนร่วมกับแฮมเมอร์สไตน์ เท่าที่ผ่านมา (คือ *South Pacific*, *Carousel*, *Oklahoma!* และ *Allegro*) เริ่มต้นจากความคิดในด้านเนื้อเรื่องก่อน เพื่อที่เขาจะได้มีความคิดเลา ๆว่าจะเลือกใครมาเป็นผู้แสดง แต่ *The King and I* เริ่มต้นขึ้นในทางตรงกันข้าม กล่าวคือ แฟนนี โฮลซ์แมนน์ (Fanny Holtzman) ทนายของเกอร์ทรูด ลอว์เรนซ์ (Gertrude Lawrence) มาติดคอเขาทั้งสองในปีค.ศ. 1950 เพื่อขอให้เขาสร้างละครเรื่องนี้ให้ลอว์เรนซ์เป็นผู้แสดงนำในบทแอนนาจากหนังสือขายดีชื่อ *Anna and the King of Siam* (1944) ของมาร์กาเร็ต แลนดอน โดยลอว์เรนซ์ได้ขอซื้อลิขสิทธิ์การแสดงเป็นละคร เวทีเอาไว้แล้ว^{๑๑} ลอว์เรนซ์ซึ่งแสดงภาพยนตร์ชนิด “ขายดารา” (ที่เรียกว่า *vehicles*) มาตั้งแต่ประมาณปี ค.ศ. 1930 เป็นต้นมา คิดว่าละครเรื่องนี้จะเป็นบันไดไปสู่ความสำเร็จของหล่อน^{๑๒}

ร็อดเจอร์สเล่าว่า ทั้งเขาและแฮมเมอร์สไตน์ออกจะลังเลอยู่ในเบื้องต้นเพราะกีดกันที่เรื่องบุคลิกและนิสัยในการทำงานของลอว์เรนซ์ตลอดจนลักษณะการร้องเพลงของเธอ ซึ่งควรจะเรียกว่า “เสียงไม่ถึง”^{๑๓} แต่เมื่อเขาได้ไปชมภาพยนตร์ซึ่งบริษัทฟอกซ์สร้างไว้เมื่อปี ค.ศ. 1946 ที่สตูดิโอของบริษัท เขาก็รู้สึกว่เรื่องนี้จะเป็นงานละครที่ยิ่งใหญ่งานหนึ่ง ทั้งคู่จึงตกลงรับ

ทำและเริ่มคัดเลือกตัวแสดง ในตอนแรกเขาคิดกันว่าจะใช้นักแสดงที่เคยร่วมงานกันมาก่อนอย่าง อัลเฟรด แดรก (Alfred Drake) หรือเร็กซ์ แฮร์สัน ซึ่งเคยแสดงภาพยนตร์เรื่องนี้มาแล้ว แต่กลับไม่เป็นที่ตกลงกันได้ เขาจึงเปิดคัดเลือกตัวผู้แสดงและ “ค้นพบ” ยูล บรินเนอร์ (Yul Brynner) ซึ่งเป็นผู้สมัครที่เข้ามาคัดตัวเป็นคนแรกที่โรงละครมาเจสติก (Majestic Theatre) รอดเจอร์เล่าว่า ยูล บรินเนอร์ เป็นนักแสดงที่สะดุดใจเขาและแฮมเมอร์สไตน์ตั้งแต่แวบแรกที่เขาเห็น “เขาเป็นคนหนุ่ม มีกลิ่น ลำสัน ใบหน้าผอมเรียวแบบคนตะวันออก...แต่งตัวตามสบาย ถือกีตาร์มาด้วยตัวหนึ่ง และขมวดคิวนี้น่าหน้าหันมาทางเรา”¹¹ ตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา บรินเนอร์ไม่เพียงแต่แสดงบทบาทพระเจ้ากรุงสยามเท่านั้น แต่ทว่ายังใช้ความสามารถพิเศษในตัวเขาช่วยกำกับดาวเด่นผู้เอาใจยาก ยิ่งอย่างเกอร์ทรูด ลอว์เรนซ์ ได้อีกด้วย¹² บรินเนอร์ร่ำมนต์สะกดผู้ชมชาวอเมริกันด้วยบทบาทพระเจ้ากรุงสยามตั้งแต่นั้นมา จนถึงปี ค.ศ. 1985 เมื่อเขาเสียชีวิตลงขณะกำลังเปิดการแสดงละครเรื่องนี้อีกครั้ง บทบาทนี้กลายเป็นสัญลักษณ์ประจำตัวบรินเนอร์ การมีเขานำแสดงในบทบาทนี้หมายถึงความสำเร็จและรายได้ของการแสดง ศิริษะที่โกนเกลี้ยงเพื่อสวมบทบาทพระเจ้ากรุงสยามจะเป็นเสมือน “เครื่องหมายการค้า” ประจำตัวบรินเนอร์ไปจนตลอดชีวิตของเขา¹³

เมื่อภาพยนตร์เรื่อง *Anna and the King of Siam* ถูกดัดแปลงเป็นละครเพลงเรื่อง *The King and I* รายละเอียดที่มีอยู่ในภาพยนตร์ถูกตัดออกไปหลายอย่างเพื่อให้สามารถอุทิศเวลาส่วนใหญ่ให้เพลงที่จะต้องเดิมเข้าไป ถึงกระนั้นเมื่อเปิดแสดงรอบทดลองในเมืองนิวเฮฟเวน (New Haven) ก่อนจะมาแสดงจริงในบรอดเวย์ละครเรื่องนี้ก็ยังยาวเกินเวลาไปมาก ทำให้ต้องตัดทอนและเปลี่ยนบทกันอีกครั้ง เนื่องจากผู้สร้างไม่ต้องการให้ละครแสดงเกินเวลา 23.30 น. เพื่อให้ผู้ชมสามารถจับรถได้คืนเที่ยวสุดท้ายกลับบ้านได้ทัน และเพื่อจะได้ไม่ต้องจ่ายค่าแรงล่วงเวลาให้ผู้ร่วมงานตามกฎหมายของสหภาพแรงงาน¹⁴

ในการปรับแก้และตัดทอนตัวบท เนื่องจากความจำเป็นดังกล่าว จึงเกือบจะเรียกได้ว่าเป็นการ “เริ่มจินตนาการใหม่” ความรู้สึกที่ได้จากบทละครจึงแตกต่างกันมากจากภาพยนตร์¹⁵ ดังนั้นเพื่อศึกษาผลกระทบจากเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และกระบวนการเปลี่ยนบุคลิกของแอนนา ให้มีลักษณะความเป็นอเมริกันมากขึ้น จึงจะวิเคราะห์องค์ประกอบหลักของละครเพลงเรื่องนี้ คือ โครงเรื่อง ลักษณะการสร้างตัวละครและบทสนทนา แก่นเรื่อง และเพลงประกอบ โดยจะศึกษาจากบทละครต้นฉบับที่ใช้ในการแสดงครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1951 และบทที่ปรากฏตามภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1956 แล้วนำไปเปรียบเทียบกับต้นฉบับอื่น ๆ ที่เคยเผยแพร่สู่สาธารณชนมาแล้วตั้งแต่ต้นฉบับเดิมของเลียว โนเวนส์ (ค.ศ. 1870) ฉบับของนางแลนดอน (ค.ศ. 1944) และบทภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946

โครงเรื่องย่อของบทละครเรื่อง The King and I (ค.ศ. 1951)

เพื่อให้การวิเคราะห์เปรียบเทียบเนื้อเรื่องของนวนิยายเกี่ยวกับแอนนาและพระเจ้ากรุงสยามเป็นที่เข้าใจได้ง่ายและชัดเจนขึ้น จึงจะเสนอโครงเรื่องโดยละเอียดของบทละครเวทีเสียก่อน โดยจะกล่าวถึงทีละฉากตั้งแต่ต้นจนจบตามลำดับที่ปรากฏในบทละครต้นฉบับ¹⁶

องก์ที่ 1 ฉากที่ 1

ละครเรื่องนี้เปิดฉากขึ้นที่ท่าเรือกรุงเทพฯ เมื่อแอนนาเดินทางมาถึงพร้อมกับหลุยส์ บุตรชาย โดยเรือ “เจ้าพระยา” ซึ่งมีกัปตันออร์ดันเป็นกัปตันเรือ สองแม่ลูกทั้งตื่นตื่นและหวาดหวั่นโดยเฉพาะเมื่อออร์ดัน กล่าวเป็นเชิงว่าแอนนาไม่น่าจะตัดสินใจมาอยู่ในสถานที่ที่ห่างไกลความเจริญเช่นนี้ขณะนั้น “กลาโหม” มาต้อนรับแอนนาถึงบนเรือและจะพานางไปพักในวัง แอนนาปฏิเสธและยืนยันว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงสัญญาว่าจะจ่ายเงินเดือนนางเดือนละ 20 ปอนด์ และให้บ้านอยู่หนึ่งหลัง ซึ่งกลาโหมไม่ยอมรับรู้ ดังนั้นแอนนาจึงจำยอมตามกลาโหมไปพักในวังก่อนเนื่องจากนางไม่รู้จักใครเลยในกรุงเทพฯ

องก์ที่ 1 ฉากที่ 2

แอนนามาถึงห้องพระโรงที่ออกขุนนาง ในเวลาเดียวกันกับที่ขุนท้าวแทนราชสำนักพม่า พาทัตทิมาถึงราชสำนักสยามในฐานะเครื่องราชบรรณาการจากกษัตริย์พม่า แอนนาถูกพาไปเข้าเฝ้าและนางทวงถามเรื่องบ้านพักในทันที แต่พระเจ้ากรุงสยามทรงยืนยันจะให้นางพักอยู่ในวัง ต่อจากนั้นทรงพานางไปพบเจ้าจอมมารดาเที่ยง ซึ่งเป็นหัวหน้าพระสนมและเคยได้เรียนภาษาอังกฤษมาจากภรรยา मिชชันนารี แอนนายังได้พบทัตทิมาซึ่งถามนางถึงงานเขียนของแฮเรียต บีเชอร์ สโตว์ (Harriet Beecher Stowe) ชื่อ “กระท่อมน้อยของลุงทอม” หลังจากนั้นนางถูกทิ้งไว้กับเหล่าสาวชาววัง ในขณะที่พูดคุยกับเจ้าจอมมารดาเที่ยงแอนนาบอกนางว่ามีบุตรคนเดียวชื่อ หลุยส์ เจ้าจอมมารดาเที่ยงจึงบอกแอนนาว่า นางเป็นพระมารดาของพระราชโอรสองค์เดียวเช่นกันคือ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ซึ่งเป็น “ว่าที่รัชทายาท” ต่อจากนั้นทั้งสองคุยกันเรื่องทัตทิมาและปัญหาที่ส่อเค้าว่าจะเกิดขึ้นเพราะทัตทิมาอยู่กับชายอื่นก่อนเข้าวัง แอนนาแสดงความเห็นใจทัตทิมา ขณะนั้นพระเจ้ากรุงสยามทรงนำขบวนเจ้านายเล็ก ๆ มาแนะนำให้รู้จักแอนนา ในฐานะที่จะมาถวายพระอักษรภาษาอังกฤษ

องก์ที่ 1 ฉากที่ 3

เมื่อเปิดฉากพระเจ้ากรุงสยามกำลังมีรับสั่งกับเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ซึ่งทรงท่องบทเรียนที่ได้เรียนมาให้พระองค์ฟังว่า “ข้อคิดประจำวันนี้คือ ไม่ว่าจะอยู่ตะวันออกหรือตะวันตก

บ้านคือที่ดีที่สุด” พระเจ้ากรุงสยามไม่พอพระทัยที่ถูกเตือนเรื่องบ้านพักของแอนนา ต่อจากนั้น ทั้งสองพระองค์ทรงคุยกันเรื่องสถานะของโลก ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อดั้งเดิมที่เชื่อกันอยู่ในสยาม พระเจ้ากรุงสยามทรงปรารถนาอย่างสูงที่จะรู้ใหม่ ๆ ทำให้พระองค์เริ่มไม่แน่ใจในสิ่งที่เคยแนะนำพระทัยมาก่อน ฉะนั้นจึงลงด้วยภาพพระเจ้ากรุงสยามทรงสวดมนต์ด้วยบทสวดและวิธีสวดมนต์ ในลักษณะซึ่งไม่ใช่ธรรมเนียมของพุทธศาสนานิกายหินยาน คือ ทรงอธิษฐานถึง “พระเจ้าผู้เป็นเจ้าในสรวงสวรรค์คือพระพุทธเจ้า โปรดชี้ทางสว่างให้ข้า ข้าจะพยายามทำวันนี้ให้ดีที่สุด”

องค์ที่ 1 ฉากที่ 4

ในห้องเรียนแอนนากำลังสอนภูมิศาสตร์ ภูมิภาคโดยมีเจ้าจอมมารดาเที่ยงเป็นผู้ช่วย โดยแอนนาแสดงแผนที่โลกซึ่งเพิ่งได้รับพระราชทานมา ที่แสดงภาพประเทศสยามว่าเป็นเพียงประเทศเล็กๆเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ซึ่งขัดแย้งกับความเชื่อของชาวสยามที่เคยคิดว่าสยามเป็นประเทศที่ใหญ่กว่าและเจริญกว่าประเทศอื่น ๆ แอนนายอมรับว่าเวลาหนึ่งปีที่ผ่านมาให้นางรู้จักชาวสยามดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนั้นนางยังเอยถึงประเทศอื่น ๆ เช่น นอร์เวย์ ซึ่งนางสามารถแข่งตัวเป็นน้ำแข็งและหิมะได้ นักเรียนต่างไม่เชื่อถือนางว่านางจะสามารถแข่งตัวได้เอง ขณะนั้นพระเจ้ากรุงสยามทรงเข้ามาในห้องเรียน แอนนาจึงทวงถามเรื่องบ้านอีกและขู่ว่าถ้าไม่ยอมพระราชทานบ้านให้นาง นางจะจากไป พร้อมกับปึงปึงออกไปจากห้องด้วยความโกรธ

อีกด้านหนึ่งของพระราชวังในสวนแห่งหนึ่ง ลุนทาออกมาพบทับทิม ทับทิมเตือน ลุนทาว่าทั้งคู่อาจจะไม่มีโอกาสได้พบกันอีก เพราะขาดผู้ช่วยเหลือคือแอนนาซึ่งโกรธพระเจ้ากรุงสยามและกำลังจะจากไป

ส่วนเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์และหลุยส์กำลังคุยกันอยู่อีกด้านหนึ่ง เจ้าฟ้าฯทรงแสดงความกังวลว่าพระราชบิดาทรงเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากเดี๋ยวนี้ทรงไม่แน่พระทัยในเรื่องบางเรื่องที่ทรงเคยเชื่อมั่นมาก่อน

องค์ที่ 1 ฉากที่ 5

เมื่อมาถึงที่อยู่แอนนาพรีอันกับตัวเองด้วยความโมโหที่ถูกพระเจ้ากรุงสยามทวงถามอำนาจเข้าใส่ และคริสเรียกนางว่า “ข้ารับใช้” ซึ่งมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังพระองค์ เจ้าจอมมารดาเที่ยงเข้ามาหาแอนนาเพื่อขอร้องให้นางอยู่ต่อไป และกล่าวว่า พระเจ้ากรุงสยามจำเป็นต้องมีนางแอนนา เพราะว่าพระองค์ “ทรงมีบาดแผลลึก ไม่มีใครเคยพูดกับพระองค์อย่างที่ท่านพูดมาวันนี้” นางยังได้ขยายความลับให้แอนนาว่า มีชาวต่างชาติบางกลุ่มปล่อยข่าวลือว่าทรงเป็นกษัตริย์ผู้ป่าเถื่อน พร้อมทั้งออกความเห็นให้รัฐบาลอังกฤษเข้ามายึดครองสยามเป็นรัฐในปกครองเสีย นอกจากนั้นนางยังได้พรรณนาความจงรักและความห่วงใยที่นางมีต่อพระองค์ และความรู้สึกที่

ว่านางไม่คู่ควร ไม่มีปัญญาจะช่วยเหลือพระองค์ในยามจำเป็นได้ แอนนาตกลงใจจะเข้าเฝ้าเพื่อถวายคำแนะนำอย่างที่จะไม่ทำให้ทรงรู้สึกว่าจะต้องงอนง้อขอคำแนะนำจากนาง

แท้จริงแล้ว กลาโหมและเจ้าจอมมารดาเที่ยงร่วมมือกันวางแผนการนี้เพื่อให้แอนนาและพระเจ้ากรุงสยามหันมาเป็นมิตรที่ดีกันต่อไป

องค์ที่ 1 จากที่ 6

เมื่อแอนนาเข้ามาในห้องสมุด พระเจ้ากรุงสยามกำลังทรงอ่านพระคัมภีร์ไบเบิลอยู่ เมื่อเห็นนางจึงทรงกล่าวถึงโมเสสและวิจารณ์ว่าเขาคงจะเป็นคนโง่เขลาจึงกล่าวเอาไว้ว่าโลกนี้ถูกสร้างขึ้นภายในหกวัน แอนนาจึงอธิบายว่าพระคัมภีร์เขียนขึ้นโดยผู้มีศรัทธา ไม่ใช่สำนักวิทยาศาสตร์ พระเจ้ากรุงสยามจึงทรงเอ่ยถึงประธานาธิบดี “ลิงคอล์น” (Lincoln) และการต่อสู้ในสงครามกลางเมืองเพื่อการเลิกทาส เมื่อทรงทราบว่าอเมริกาไม่มีช่างศึก จึงทรงให้แอนนาร่างจดหมายไปถึงประธานาธิบดีเพื่อแจ้งว่าพระองค์ยินดีจะส่งช่างมาให้แพร่พันธุ์ในอเมริกา ต่อจากนั้นทรงเปลี่ยนหัวข้อในการสนทนาโดยทรงเตือนนางแอนนาว่านางต้องปฏิบัติตามกฎ ต้องระวังไม่ให้ศรัทธาของนางอยู่สูงกว่าศรัทธาของพระองค์ แอนนาชักชวนให้พระองค์เล่าเรื่องบ้านเมืองให้นางฟัง เพื่อนางจะได้หาช่องทางเสนอความคิดเห็นในการแก้ปัญหา โดยการทำให้แขกผู้มาเยือนชาวอังกฤษได้เห็นว่าคุณภาพของพระองค์มีโชกมัดริยศที่ป่าเถื่อน และสยามควรได้รับความนับถือในฐานะประเทศที่มีอิสรภาพ นางเปิดเผยว่าในกระบวนทูตที่จะมานางรู้จักเซอร์ เอ็ดเวิร์ด แรมเซย์ (Sir Edward Ramsay) ซึ่งเคยคุ้นกันมาตั้งแต่ก่อนที่นางจะแต่งงาน อย่างไรก็ตามการเตรียมงานต้อนรับคณะทูตตกเป็นหน้าที่ของนาง ตั้งแต่การตัดเย็บเสื้อผ้าให้ชาววังที่จะมาร่วมรับแขก การสอนมรรยาทแบบตะวันตกให้สาว ๆ เหล่านั้น ตลอดจนการเตรียมอาหารในงานเลี้ยง และเมื่อนางกราบทูลว่าเวลาหนึ่งสัปดาห์ไม่เพียงพอที่จะจัดเตรียมการทุกอย่างได้ทัน ทรงมีรับสั่งตอบว่า นางควรจะต้องทำให้ได้ เพราะด้วยเวลาเพียงเท่านี้โลกทั้งโลกยังสร้างเสร็จมาแล้ว นอกจากนั้นยังทรงตกลงใจจะจัดให้มีละครถวายเป็นการให้ความบันเทิง ทว่าคณะทูตกลับมาถึงก่อนเวลาทำให้แอนนามีเวลาเตรียมงานทุกอย่างภายในวันครึ่งเท่านั้น พระเจ้ากรุงสยามจึงทรงนำทุกคนไปสวนมนต์ขอพร ทั้งยังทรงสัญญาจะหาบ้านให้นางแอนนาตามที่นางต้องการ

องค์ที่ 2 จากที่ 1

ฉากนี้เริ่มต้นในพระราชฐานขึ้นในขณะที่เหล่านางในกำลังแต่งตัวแบบ “ตุ๊กตาฝรั่ง” ด้วยความไม่เข้าใจว่าทำไมจึงต้องทำเช่นนั้น พวกนางต่างคิดว่าคนตะวันตกช่างน่าขันจริง ๆ และ “เพื่อจะพิสูจน์ว่าเรา [ชาวสยาม] ไม่ใช่คนป่าเถื่อน เขาจึงจับเรามาแต่งตัวอย่างชาวป่าพวกนั้น เขาพยายามจะปลิ้นข้างในลงและกลับเอาข้างนอกขึ้น [ให้หุ่นวายไปหมดจนผิดธรรมชาติของ

เรา]" เมื่อพระเจ้ากรุงสยามเข้ามาในห้องโถงเหล่านั้นในก้มลงหมอบกราบตามธรรมเนียมสยาม กระโปรงคู่ไม้เท้าที่สวมอยู่กระดกเปิดขึ้นสูง แอรรณจึงเห็นว่านางในเหล่านั้นมิได้ใส่ชุดชั้นใน ไคโด พระเจ้ากรุงสยามยังได้ทรงเขียนรายการหัวข้อที่แอรรณควรยกขึ้นมาเป็นประเด็นในการ สนทนาที่โต๊ะอาหารมอบให้นางไว้

เมื่อพบเซอร์ เอ็ดเวิร์ด แรมเซย์ (Sir Edward Ramsay) ซึ่งใส่แว่นตา เหล่าสาวชาว- วังสยามต่างตกใจกลัวแว่นตาของเซอร์เอ็ดเวิร์ด จึงยกกระโปรงขึ้นปิดหน้าและวิ่งหนีเข้าไปข้าง ใน พระเจ้ากรุงสยามทรงดำหนิแอรรณที่ไม่ฝึกฝนนางในเหล่านั้นให้คุ้นเคยกับธรรมเนียมตะวันตกได้ดีพอ และยังทรงไม่พอพระทัยที่เห็นแอรรณทำตัวคุ้นเคยกับเซอร์เอ็ดเวิร์ดจนเกินไป เมื่อมี โอกาสอยู่กันตามลำพังเซอร์เอ็ดเวิร์ดท้าวความถึงความหลังเมื่อเขาเคยขอแอรรณแต่งงาน แต่ พระเจ้ากรุงสยามเสด็จเข้ามาขัดจังหวะ

องค์ที่ 2 ฉากที่ 2

สุนทาลอบเข้าวังมาพบทับทิมก่อนการเสด็จหน้าพระที่นั่งเพื่อบอกให้นางรู้ว่าเขาจะ เดินทางกลับบ้านคืนนี้และอ้อนวอนให้ทับทิมหนีไปกับเขา เมื่อแอรรณออกมาตามหาทับทิมทั้ง สองจึงขอให้นางช่วยเหลือ

องค์ที่ 2 ฉากที่ 3

ทับทิมเขียนบทสำหรับการแสดงซึ่งดัดแปลงมาจากเรื่อง “กระท่อมน้อยของลุง ทอม” (H.B.Stowe's Uncle Tom's Cabin) เพื่อแสดงให้เห็นแก่รับเชิญชมหน้าพระที่นั่ง เนื้อเรื่อง ของละครนี้เกิดขึ้นใน “อาณาจักรเคนดัลกี” ซึ่งมีไซมอน เลอกรี (Simon Legree) เป็นกษัตริย์ บรรยายผู้กดขี่ทาสเช่น อีวา ท็อปซี และลุงธอมัส ซึ่งเป็นเพื่อนของนางทาสเอลซ่า สามีของนาง ชื่อจอร์จถูกขายไปอยู่ใน “ไออีโอ” เอลซ่าพร้อมด้วยบุตรชายจึงหลบหนีเพื่อไปตามหาจอร์จผู้ สามี ไซมอนส่งทหาร “หมาวิทยาศาสตร์” ออกตามล่านางทาส เมื่อไปถึงริมฝั่งแม่น้ำ เอลซ่า หมดทางหนีจึงสวมนัดขอให้พระพุทธรูปเข้ามาช่วย พระพุทธรูปเจ้าส่งเทวดาลงมาช่วย เหลือนางโดย เนรมิตให้น้ำทะเลแข็งจนนางเดินข้ามไปถึงอีกฝั่งหนึ่งได้ แต่เมื่อบรรดาทหารและสุนัขวิทยา- ศาสตร์มาถึง พระพุทธรูปเจ้าก็ส่งพระอาทิตย์มาละลายแม่น้ำให้กลับเป็นน้ำไหลท่วมเหล่าทหารที่ ตามล่ามาจนจมน้ำตายไปหมดรวมทั้งไซมอน เอลซ่าตามหาจอร์จจนพบ แล้วจึงพากันกลับมา พบเพื่อน ๆ ด้วยความยินดี แต่พระพุทธรูปเจ้าทรงต้องการเครื่องสังเวทียบแทนที่ช่วยเอลซ่า โดยขอให้อีวามาเฝ้าด้วยตนเอง อีวาจึงถึงแก่ความตาย

องค์ที่ 2 ฉากที่ 4

ก่อนจะลากลับ เซอร์เอ็ดเวิร์ดออกปากแสดงความชื่นชม ขกย่องการจัดงานเลี้ยงต้อนรับครั้งนี้ และการแสดงที่จัดมาพร้อมทั้งยืนยันว่าจะช่วยกราบทูลต่อสมเด็จพระราชินี วิคตอเรียในทางที่ดี พระเจ้ากรุงสยามยังไม่พอพระทัยการแสดงในตอนจบ โดยทรงตรัสว่าการแต่งให้พระเจ้าแผ่นดินจมน้ำตาย เป็นเรื่องผิดศีลธรรม (immoral)

เมื่ออยู่ตามลำพังกับแอนนา พระเจ้ากรุงสยามทรงถอดพระธำมรงค์มรดกจากนิ้วพระหัตถ์พระราชทานแอนนาเป็นรางวัลที่ช่วยจัดเตรียมงานจบประสบความสำเร็จ ขณะนั้น กลาโหมเข้ามาเพื่อกราบทูลว่าได้ส่งตำรวจลับออกติดตามหาตัวทับทิมแล้ว แอนนายังได้รู้ความลับจากพระองค์ด้วยว่าทรงส่งตำรวจลับปลอมตัวเป็นสายเข้าไปปะปนอยู่ในหมู่ชาวต่างชาติในที่ต่าง ๆ เพื่อคอยสอดส่องและจับตาดูความเคลื่อนไหวของชาวต่างชาติเหล่านั้น โดยเฉพาะทัศนคติต่อพระองค์ พระเจ้ากรุงสยามทรงถามแอนนาว่ามีส่วนรู้เห็นกับการหายตัวไปของทับทิมหรือไม่ ต่อจากนั้นทั้งสองได้เถียงกันในเรื่องบทบาทและหน้าที่ของสตรีในสังคม ตลอดจนทัศนคติที่สังคมมีต่อสตรีในสังคมเมืองสยามและประเทศอังกฤษ ต่อมาพระเจ้ากรุงสยามทรงขอให้แอนนาเดินร่ำกับพระองค์ ทั้งสองต่างพยายามเก็บซ่อนความรู้สึกที่มีต่อกัน

กลาโหมเข้ามาขัดจังหวะช่วงเวลาส่วนตัวนั้นเพื่อกราบทูลว่าพบตัวทับทิมแล้ว พระเจ้ากรุงสยามทรงมีพระอารมณ์เปลี่ยนไปในทันที กลายเป็นเข้มงวด ดุดันทันทีที่ทรงทราบว่าทับทิมหนีออกไปกับผู้ชาย ทรงประกาศว่าเป็นการกระทำที่เสื่อมเสียและนางจะต้องถูกโบยในที่สาธารณะ แอนนาพยายามเข้ามาขวาง โดยขอร้องให้ทรงปล่อยทับทิมให้เป็นอิสระในเมื่อพระองค์ไม่เคยรักนางเลย พระเจ้ากรุงสยามพิโรธที่แอนนาทูลขอเช่นนั้น จึงทรงดึงดันจะโบยทับทิมให้ได้เพื่อประชดแอนนา แต่ก็ทำไม่ได้ลง จึงทรงผลุนผลันออกจากห้องไป กลาโหมโกรธมากที่เห็นพระเจ้ากรุงสยามมีพระอาการดั่งนั้น จึงดำนิแอนนาว่า “ทำลาย” พระองค์และเป็นต้นเหตุทำให้พระองค์ต้องเป็นเช่นนี้ (คือขาดความเค็ดขาดที่เคยมี) ทับทิมถูกจับไปขังไว้ส่วนคนรักของนางมีผู้พบศพว่าจมน้ำตาย

ฉากกั้นกลาง

ล่ำชาวสยามมาพบกับดันออร์ตันที่ทำเรือ กับดันถามถึงพระเจ้ากรุงสยาม ล่ำตอบว่าทรงพระประชวรมาได้หลายเดือนแล้ว ขณะนั้นมีผู้มาตามหาเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ให้รีบไปเข้าเฝ้าเพราะพระราชบิดากลับมีพระอาการทรุดหนักลง

องค์ที่ 2 ฉากที่ 5

เจ้าจอมมารดาเที่ยงกำลังคุยกับเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ซึ่งทรงแสดงอาการปริวิตถึงพระอาการของพระเจ้ากรุงสยาม นอกจากนั้นยังทรงเกรงกลัวที่จะต้องเป็นกษัตริย์หากเกิดอะไรขึ้นกับพระราชบิดา เพราะพระองค์ยังไม่ทรงทราบเลยว่าจะต้องปฏิบัติพระองค์อย่างไร เจ้าจอมมารดาเที่ยงจึงกราบทูลฯให้ทรงจดจำทุกสิ่งทุกอย่างที่เคยเรียนรู้จากแอนนาและขอให้ทรงมีกตัญญูต่อบางคลอดไป ขณะนั้นแอนนาและหลุยส์มาถึงเพื่อมาลา เจ้าจอมมารดาหมายจากพระเจ้ากรุงสยามมาขอให้แอนนา เมื่อแอนนาอ่านแล้วนางซาบซึ่งใจมาก จึงเปลี่ยนใจไม่ออกจากสยามและขอติดตามไปเฝ้าพระเจ้ากรุงสยามในวัง นางสาวภาพกับหลุยส์ว่านางชอบพระองค์มาก เพราะบางครั้งก็ยังทรงมีลักษณะ “เป็นเด็กพอ ๆ กับหลุยส์”

องค์ที่ 2 ฉากที่ 6

พระเจ้ากรุงสยามเอนพระองค์อยู่บนเตียงและทรงขอร้องให้แอนนาอยู่ช่วยสั่งสอนเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ต่อไป บรรดาเจ้านายเล็ก ๆ เข้ามาในห้องเพื่อขอร้องแอนนาให้อยู่ต่อไปเพื่อ “นำทางพวกเราไปในทางที่ถูก” เพราะ “เราจำเป็นต้องมีท่าน” แอนนาจึงเปลี่ยนใจไม่จากไป พระเจ้ากรุงสยามทรงประกาศขึ้นเงินเดือนนางเป็น 25 ปอนด์ และทรงสั่งให้นางทำหน้าที่เลขานุการถวายพระเจ้ากรุงสยามพระองค์ใหม่ คือ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ ซึ่งทรงออกประกาศฉบับแรก ณ ที่นั้น ยกเลิกการหมอบกราบซึ่งพระเจ้ากรุงสยามทรงรับสั่งเข้าว่าความคิดนี้คงจะเป็น “ความผิด” ของ แอนนา ในขณะที่ทุกคนในห้องถวายคำนับพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ตามธรรมเนียมตะวันตก พระเจ้ากรุงสยามก็เสด็จสวรรคต

ภาพยนตร์เพลงเรื่อง The King and I (ค.ศ. 1956)

เนื้อเรื่องของละครเวทีเรื่อง The King and I (ค.ศ. 1951) ตามที่ให้เค้าโครงโดยละเอียตมาข้างต้น ยังมีเพลงและการเดินร่าสอดประสานกับเนื้อเรื่องอยู่ด้วยรวม 15 เพลง เมื่อบริษัทฟอกซ์นำละครเพลงเรื่องนี้มาถ่ายทำเป็นภาพยนตร์ โดยมีมูล บรินเนอร์ และเดบอราห์ คาร์ (Deborah Kerr) นำแสดง มีการปรับปรุงบทและการดำเนินเรื่องอีกเล็กน้อย ทว่าบทภาพยนตร์ก็ยังคงดำเนินตามบทละครเวทีเกือบทุกอย่าง ภาพยนตร์เรื่องนี้จึงเป็นเสมือนตัวแทนที่จดบันทึกการแสดงละครเวทีเรื่องนี้เอาไว้ให้อนุชนรุ่นหลังที่ไม่มีโอกาสได้ชมละครเวทีระหว่างปี ค.ศ. 1951-1953 ยิ่งไปกว่านั้นภาพยนตร์เรื่องนี้ยังแพร่ไปในหมู่ผู้ชมต่อ ๆ มาทางโทรทัศน์อีกด้วย แม้แต่คณะละครบรอดเวย์ที่นำละครเรื่องนี้กลับมาสร้างอีก ยังต้องดูตัวอย่างจากภาพยนตร์

เรื่องนี้ นับเป็นภาพยนตร์ที่ทำให้เรื่องราวของแอนนากับพระเจ้ากรุงสยามเป็นที่รู้จักและประทับใจผู้ชมตลอดเวลาเกือบ 50 ปีที่ผ่านมา ทั้งยังเป็นภาพยนตร์ที่ทำให้เรื่องราวและบทบาทของแอนนาเป็นอมตะอยู่ในความทรงจำของผู้ชมชาวอเมริกันอย่างไม่รู้ลืม

ในการวิเคราะห์และวิพากษ์วิจารณ์เปรียบเทียบนวนิยายที่เล่าเรื่องของแอนนากับพระเจ้ากรุงสยามต่อไปนี้จะพยายามลดความซ้ำซ้อน โดยจะถือว่าบทละครเพลงที่ใช้แสดงบนเวที และบทที่ใช้ในการแสดงภาพยนตร์เป็นบทเดียวกัน แต่จะให้โครงเรื่องของบทภาพยนตร์ไว้โดยย่อเพื่อผู้อ่านจะได้มีโอกาสดูเปรียบเทียบความแตกต่างที่เกิดขึ้นในกระบวนการถ่ายทำเป็นภาพยนตร์ ส่วนในการวิเคราะห์จะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงสำคัญ ๆ ที่มีผลกระทบต่อความหมาย ประเด็นหลักหรือแก่นเรื่องที่ปรากฏในภาพยนตร์เพลง ตลอดจนการเสนอภาพตัวละครในเรื่องด้วย และจะกล่าวถึงตัวละครเหล่านั้นในฐานะตัวละครในงานวรรณกรรม มิใช่บุคคลที่มีตัวจริงตามประวัติศาสตร์ แม้ว่าในบางครั้งจะนำข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์มาเทียบไว้ ก็เพื่อแสดงให้เห็นกระบวนการบิดเบือนข้อเท็จจริงเพื่อสร้างนวนิยายเท่านั้น

โครงเรื่องย่อของภาพยนตร์เพลง The King and I (ค.ศ. 1956)

ฉากที่ 1

แอนนาและหลุยส์มาถึงประเทศสยาม กลาโหมออกมาต้อนรับ

ฉากที่ 2

แอนนาเข้าเฝ้าครั้งแรกหลังจากทับทิมถูกส่งตัวเข้ามาในฐานะราชบรรณาการจากกัมพูชาในวันเดียวกัน แอนนาถูกนำไปพบบรรดานางในและเจ้านายเล็ก ๆ

ฉากที่ 3

แอนนาอยู่ในหมูนางห้าม นางได้รับรู้เรื่องราวความรักของทับทิมและแสดงความเห็นใจทับทิม

ฉากที่ 4

แอนนาสอนเด็ก ๆ ให้ร้องเพลงอเมริกันเกี่ยวกับบ้านคือ “Home, Sweet Home” รวมทั้งคำทำนายหรือคำพังเพยที่เกี่ยวกับ “บ้าน” เพื่อเตือนพระทัยพระเจ้ากรุงสยามเรื่องบ้านที่นางต้องการ บทเรียนวิชาภูมิศาสตร์ที่นางสอนทำให้พระองค์ทรงงุนงงและสับสน เพราะให้ข้อมูลที่แย้งกับความรู้ที่พระองค์เคยเชื่อมั่นมาก่อน

ฉากที่ 5

ในห้องเรียน แอนน่านำแผนที่ของโลกสมัยใหม่มาให้นักเรียนดู ให้เห็นว่าสยามเป็นประเทศเล็ก ๆ นางยังกล่าวถึงน้ำแข็ง และหิมะในประเทศที่มีอากาศหนาว นอกจากนั้นนางยังกล่าวถึงสงครามกลางเมืองเพื่อการเลิกทาสในอเมริกา และประธานาธิบดีลินคอล์น ทับทิมถามถึงเรื่องราวของหนังสือ “กระท่อมน้อยของลุงทอม” โดยแฮเรียต บีเชอร์ สโตว์ (Uncle Tom's Cabin, Harriet Beecher Stowe)

ฉากที่ 6

พระเจ้ากรุงสยามทรงตามตัวแอนนามากลางคึกเพื่อถกปัญหาเรื่องโมเสส (Moses) และการสร้างโลกตามพระคัมภีร์ไบเบิล พระองค์ทรงให้แอนนาเขียนจดหมายถึงประธานาธิบดีลินคอล์นเพื่อส่งข้างโบลงหนึ่งไปช่วยในสงครามเลิกทาส

ฉากที่ 7

ในระหว่างทางกลับบ้าน แอนนาพบลุนทา ซึ่งขอให้แอนนาช่วยให้พบกับทับทิม เมื่อได้พบกันทั้งคู่วางแผนจะหลบหนีไปด้วยกัน

ฉากที่ 8

กลาโหมมารายงานต่อพระเจ้ากรุงสยาม กรณีที่หนังสือพิมพ์ในสิงคโปร์ลงข่าวว่า พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ผู้ป่าเถื่อน นอกจากนั้นเขายังกราบทูลฯ เรื่องข่าวลือที่ว่าบุคคลบางกลุ่มพยายามจะหนุนให้อังกฤษเข้ายึดสยามเหมือนที่เคยยึดครองอินเดีย พม่า และมาลายามาแล้ว

ฉากที่ 9

พระเจ้ากรุงสยามทรงมีปากเสียงกับแอนนา ทรงมีพระราชประสงค์ให้นางทำตามพระบรมราชโองการเช่นที่“ข้ารับใช้” ควรเชื่อฟังเจ้านาย แอนนาโกรธมากและขู่ว่าจะออกจากประเทศไป

ฉากที่ 10

เจ้าจอมมารดาเที่ยงมาพบแอนนาและขอร้องให้นางเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม เพื่อช่วยพระองค์แก้ไขสถานการณ์ทางการเมืองซึ่งกำลังคับขัน ความรัก ความเสียสละของเจ้าจอมมารดาเที่ยงทำให้แอนนาซาบซึ้งและยอมทำตาม

ฉากที่ 11

แอนนากับพระเจ้ากรุงสยามคืนดีกันได้ แอนนาสามารถชักนำให้พระองค์เห็นพ้องกับความคิดของนาง ที่จะจัดงานเลี้ยงต้อนรับคณะทูตชาวอังกฤษ ซึ่งหนึ่งในขณะนั้นคือเซอร์ เอ็ดเวิร์ด แรมเซย์ ซึ่งเคยเป็นเพื่อนเก่าตั้งแต่นางยังอยู่ในอังกฤษ โดยมีเวลาเตรียมการเพียง 1 สัปดาห์ พระเจ้ากรุงสยามทรงนำแอนนาและชาววังสวดมนต์อ่อนน้อมให้พระพุทธเจ้าช่วยเหลือ

นางแอนนาในการเตรียมการ พระองค์ยังได้ทรงรับปากจะหาบ้านส่วนตัวให้แอนนาตามที่นางเคยเรียกร้อง

ฉากที่ 12

ลุนทาปลอมตัวเป็นคนลากรถเข้ามาในวัง ในขณะที่กำลังมีงานเลี้ยงรับคณะทูต แอนนาออกเดินรำกับเซอร์เฮ็ดเวิร์ด และคุยกันเรื่องความหลัง พระเจ้ากรุงสยามทรงเข้ามาขัดจังหวะ แอนนาร่วมโต๊ะเสวยในฐานะเจ้าภาพฝ่ายหญิงและคอยเปิดฉากสนทนาตามหัวข้อที่พระเจ้ากรุงสยามทรงเคยบอกนางไว้

ฉากที่ 13

การแสดงละครประยูกต์แบบสยามจากบทประพันธ์ “กระท่อมน้อยของลุงทอมัส” หลังจากการแสดง ทับทิมแสร้งทำเป็นปวดศีรษะและหลบออกจากวังไปกับลุนทา

ฉากที่ 14

แอนนามาพบพระเจ้ากรุงสยามกำลังเสวยพระกระยาหารว่างหลังงานเลี้ยง นางจึงนั่งลงร่วมตำรับ พระองค์ทรงพระราชทานแหวนมรกตให้นาง กลาโหมเข้ามากราบทูลฯว่าทับทิมหายจากวัง ต่อจากนั้นพระเจ้ากรุงสยามทรงขอให้แอนนาสอนพระองค์เดินรำแบบตะวันตก ทั้งสองเดินรำกันอย่างสนุกสนาน กลาโหมเข้ามาขัดจังหวะเพื่อกราบทูลฯว่าได้พาตัวทับทิมกลับมาแล้ว พระเจ้ากรุงสยามพิโรธที่แอนนาขอร้องให้ทรงปล่อยทับทิมเป็นอิสระ ทรงขู่ว่าจะโบยทับทิม แต่ทว่าไม่อาจจะทรงลงมือได้จริง ๆ ต่อหน้าแอนนา จึงทรงผลุนผลันออกจากห้องไป

ฉากที่ 15

แอนนากำลังจัดของลงกระเป๋าและหีบห่อ หลุยส์เข้ามาบอกว่าเรือใกล้จะออกแล้ว เจ้าจอมมารดาเที่ยงและเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เข้ามาหานางเพื่อขออนุญาตให้เข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม เจ้าจอมมารดาเที่ยงกล่าวเป็นนัยว่าทรงกำลังประชวรเพราะ “ดวงพระทัยแตกสลาย” ลายพระราชหัตถเลขาที่ทรงมีมาถึงแอนนา ทำให้นางใจอ่อน ละทิ้งหีบห่อไปเฝ้าพระองค์

ฉากที่ 16

พระเจ้ากรุงสยามประทับอยู่ใน “ห้องแห่งความรู้” ทรงยื่นพระร้ามรังกมรกตให้แอนนาอีกครั้ง และขอร้องให้นางอยู่ช่วยงานพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ พร้อมกับขึ้นเงินเดือนให้นางเป็น 25 ปอนด์ ในขณะที่พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ประกาศยกเลิกประเพณีหมอบกราบ พระเจ้ากรุงสยามเสด็จสวรรคต

เพื่อให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าโครงเรื่องของนวนิยายเรื่องแอนนากับพระเจ้ากรุงสยามมีวิวัฒนาการมาอย่างไร จึงจะขอสรุปฉากและเหตุการณ์ที่สำคัญไว้ในแผนภูมิต่อไปนี้ โดยจะใช้บทละครเวทีฉบับปี ค.ศ. 1951 เป็นต้นฉบับหลักในการเปรียบเทียบย้อนหลังกับฉบับอื่น ๆ

แผนภูมิที่ 1

แสดงวิวัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อเรื่องของบทละครเพลง The King and I

		(ปีค.ศ.)	
องค์/ฉาก	โครงเรื่อง	ฉบับที่เคยกล่าวถึง	R&H เปลี่ยน/เพิ่ม
I, 1	เรื่องบ้านและเงินเดือน	1870 1944 1946	จาก\$100 เป็น £ 20
I, 2	เข้าเฝ้าครั้งแรก	1870 1944 1946	เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
	ทับทิมถวายเป็น	1872 1944 1946	เปลี่ยนและเพิ่มเติม
	ลุนทา	-	แต่งขึ้นใหม่
	เจ้าจอมเที่ยง	1870 1944 1946	เปลี่ยนแปลงมาก
	เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์	1870 1944 1946	เปลี่ยนแปลงมาก
I, 3	ปัญหาเรื่องบ้านพัก	1870 1944 1946	เปลี่ยนแปลง
	K รุ่งเรืองเรื่องโลกสมัยใหม่	1946	เปลี่ยนแปลง
	K สวดมนตร์ขอพรเรื่องงานเลี้ยง	-	แต่งขึ้นใหม่
I, 5	แอนนาจะจากไป	1946	เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
I, 6	จดหมายถึงลินคอล์น/โมเสส	1946	เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
	ฉากงานเลี้ยงรับทูต	1944 1946	เปลี่ยนแปลงมาก
II, 1	ฉากความหลังกับเอ็ดวาร์ด	-	แต่งขึ้นใหม่
II, 2	ทับทิมวางแผนหนี	1944 1946	เปลี่ยนใหม่ทั้งหมด
II, 3	ฉากบัลเลต์ “กระต๋อมลุ่มทอม”	-	แต่งขึ้นใหม่
II, 4	“ฉากเต้นรำ “Shall We Dance”	-	แต่งขึ้นใหม่
	พระราชทานแหวนมรกต	1946	เปลี่ยนจาก 1944
	พบตัวทับทิม	1944 1946	เปลี่ยนแปลง
	ฉากเขียนทับทิม	1944 1946	เปลี่ยนจากเผ่าทั้งเป็น
ฉากค้น	ข่าว K ประชวร	1946	เปลี่ยนแปลงมาก
II, 5	แอนนาเปลี่ยนใจเข้าเฝ้า	1946	เปลี่ยนแปลงเล็กน้อย
II, 6	ฉากสวรรคต	1946	เปลี่ยนแปลงมาก

หมายเหตุ K หมายถึง พระเจ้ากรุงสยาม, R & H หมายถึง Rodgers and Hammerstein

บทวิเคราะห์ละครเพลงและภาพยนตร์เพลง The King and I

จากตารางเปรียบเทียบอย่างคร่าว ๆ ที่แสดงข้างต้น จะเห็นได้ว่า แม้ผู้ประพันธ์บทละครเวทีจะอ้างว่าสร้างขึ้นจากนวนิยายของนางแลนคอน แต่ทว่ามีการเปลี่ยนแปลงเกือบทั้งเรื่อง และ โครงเรื่องสำคัญที่เกี่ยวกับทับทิมและลุนทา ซึ่งเป็นความขัดแย้งประเด็นสำคัญในบทละครเวที ตลอดจนฉากบัลเลต์และงานเลี้ยง ซึ่งเป็นฉากใหญ่ที่สุดของละครนี้ล้วนเป็นการสร้างขึ้นใหม่โดยรอดเจอร์และแฮมเมอร์สไตน์ทั้งสิ้น ในการวิเคราะห์ละครเพลงเรื่องนี้จึงจะมุ่งไปที่องค์ประกอบหลัก 4 อย่างของละครนี้คือ โครงเรื่อง การสร้างตัวละครและบทโต้ตอบแก่นเรื่องหรือแนวคิดหลักของเรื่อง และเพลงที่ใช้ในละคร

โครงเรื่อง

นักวิจารณ์ละครและนักประวัติศาสตร์การละครมีความเห็นแตกต่างกันในการวิเคราะห์โครงเรื่องของละครเพลงเรื่องนี้ บ้างก็ว่าเป็นละครรูปแบบเดิม ๆ ไม่มีอะไรใหม่มาเสนอผู้ชม เนื้อเรื่องสามารถคาดเดาได้⁷ บ้างก็ว่าละครเรื่องนี้เสนอรูปแบบโครงเรื่องที่แตกต่างจากเดิมคือ กล้าที่จะเขียนให้ตัวเอกคือ พระเจ้ากรุงสยามสิ้นพระชนม์ในตอนจบ (องก์ที่ 2 ฉากที่ 6) และในการนำเสนอเรื่องราวความรักที่แฝงเร้นอยู่เสมือนกระแสน้ำภายใต้ผิวหน้าของความขัดแย้งโดยไม่มีฉากรักระหว่างคู่รักทั้งสองแม้เพียงฉากเดียว นอกจากฉากเดินรำด้วยเพลง “Shall We Dance” (องก์ที่ 2 ฉากที่ 4) ซึ่งผู้วิจารณ์ทั้งสองแง่มุมข้างต้น ต่างก็มีเหตุผลวิเคราะห์ได้ถูกต้องทั้งสองฝ่าย

ในด้านโครงเรื่องและการดำเนินเรื่อง ละครเรื่อง The King and I พยายามดำเนินตามบทภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 มากกว่าจะดำเนินตามบทของนางแลนคอนในหนังสือฉบับปี ค.ศ. 1944 แม้จะมีคำประกาศไว้ในแผ่นปลิวโฆษณาว่าดัดแปลงมาจากนิยายของนางแลนคอนก็ตาม แม้กระนั้น รายละเอียดมากมายในบทภาพยนตร์ยังต้องถูกตัดทิ้งไปในบทละครเวทีเพื่อนำเพลงมาแทนที่ เช่น ละครเปิดฉากด้วยการมาถึงเมืองสยามของแอนนาและหลุยส์เพียงลำพังไม่มีคนรับใช้มุสลิมมาด้วย และละครจบลงด้วยฉากสวรรคตเหมือนในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 แต่ตัดฉากเหตุการณ์การตายของหลุยส์ การก่อตั้งกงสุลต่าง ๆ และพระราชพิธีราชาภิเษกโดยรวมเอาการประกาศยกเลิกประเพณีหมอบกราบมาไว้ในฉากสิ้นพระชนม์ด้วยเลยในที่เดียว

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดในละครเพลงเรื่องนี้คือการสร้างเรื่องความรักของทับทิมและลุนทาขึ้นมาใหม่ ให้เป็นเรื่องราวความรักที่น่าเห็นใจขึ้นกว่าเดิม และมีผลกระทบต่อ การดำเนินเรื่องอย่างมาก นักประวัติศาสตร์การละครเช่นมอร์ดแดน Morddan Ethan กล่าวว่า “แอนนากับพระเจ้ากรุงสยาม คือ ตัวเอก ทว่าละครทั้งเรื่องเป็นเรื่องของทับทิม” ซึ่งเรื่องนี้ทำให้

เรามองเห็นลักษณะความเป็นเรื่องแต่งเดิมและความจงใจเบี่ยงเบนจากข้อเท็จจริงตามประวัติศาสตร์มากขึ้น ทับทิมซึ่งมีบุคลิกแข็งกร้าว รูปร่างสูงใหญ่ในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ถูกเปลี่ยนโฉมให้กลายเป็นหญิงสาวร่างบอบบาง น่าเห็นใจ น่าสงสารผู้พยายามเรียกร้องอิสรภาพขอความช่วยเหลือจากแอนนาผู้เป็น “เทพีเสรีภาพ” เรื่องราวความรักของทับทิมถูกแต่งขึ้นใหม่ให้ดูซาบซึ้ง กินใจขึ้น ชีวิตของนางก็ช่างน่าสงสาร สาวชาววังคนอื่น ๆ หัวเราะเยาะนางเมื่อนางออกปากขอยืมหนังสือภาษาอังกฤษจากแอนนา เมื่อชาวสยามดูถูกประเทศพม่าบ้านเมืองของนางว่ายากจน นางก็แสดงอาการอึดอัดเศร้าหมอง ตัวนางเองถูกส่งมาเป็นเครื่องบรรณาการ ผู้เขียนบทภาพยนตร์ไม่สนใจข้อเท็จจริงที่ว่า เมื่อแอนนามาอยู่ในราชสำนักสยามนั้น (ระหว่างปี ค.ศ. 1862-1867) พม่าตกเป็นเมืองอาณานิคมของอังกฤษไปแล้ว ได้กลายเป็น “จังหวัดหนึ่งในประเทศอินเดียของอังกฤษ” (a province of British India) ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1826 จนถึงปี ค.ศ. 1937¹⁹ ดังนั้นจึงไม่มีความจำเป็นใดที่จะต้องส่งเครื่องราชบรรณาการมาให้กษัตริย์แห่งสยามอีกต่อไป

อนึ่ง ควรกล่าวไว้ในที่นี้ว่า บันทึกทางประวัติศาสตร์ระบุว่าในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การส่งเครื่องราชบรรณาการให้ประเทศที่เหนือกว่ามักส่งต้นไม้เงินต้นไม้ทองตามประเพณีเมื่อใดที่เจ้าประเทศราชต้องการผูกมิตรกับชาติที่เหนือกว่าโดยการส่งพระธิดามาให้ มักจะปฏิบัติอย่างแบบขล คือ ทำเป็นการรับพระสนมหรืออภิเษกพระชายาได้ถูกต้องตามประเพณี ดังเช่น เมื่อเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ประสงค์จะกระชับสัมพันธไมตรีกับสยามประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ได้ยกพระธิดาเจ้าดารารัศมีให้มาอภิเษกเป็นพระชายา มิได้ส่งมาเป็น²⁰ “ของขวัญ” เช่นที่เสนอในละครเรื่องนี้

นอกจากลักษณะตัวละครทับทิมจะเปลี่ยนไปแล้ว รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องราวความรักของนางก็ถูกสร้างขึ้นใหม่ ต่างไปจากทับทิมในต้นฉบับของแลนดอนหรือในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ซึ่งสร้างตัวละครทับทิมที่มีท่าทางขโสวคดี ถือตัวว่าเป็นพระสนมคนโปรดแต่ภายหลังปลอมตัวเป็นพระหลบหนีจากวังไปหลบอยู่ในวัดแล้วถูกจับตัวกลับมาลงโทษด้วยการเผาทั้งเป็น ส่วนในละครเพลงนี้ทับทิมผูกใจรักอยู่ก่อนเข้าวังกับขุนนางชาวมอญซึ่งเป็นผู้พานามาส่งยังราชสำนักสยาม ทั้งคู่วางแผนหลบหนีแต่ถูกจับได้ ทับทิมเกือบจะถูกโบยถ้าไม่เพราะแอนนาขัดขวางไว้ การเปลี่ยนแปลงลักษณะของทับทิมและโครงเรื่องที่เกี่ยวกับทับทิมสำคัญมากเพราะตามท้องเรื่อง ทับทิมเป็นผู้เขียนบทละครสำหรับการแสดงหน้าพระที่นั่ง ซึ่งนางดัดแปลงเรื่องราวมาจาก *Uncle Tom's Cabin* (ค.ศ. 1852) ซึ่งผู้เขียนบทละครใช้เป็นเครื่องมือในการแสดงทัศนะจากมุมมองของฝ่ายสนับสนุนการเลิกทาส

การแสดงหน้าพระที่นั่งดังกล่าวมาแล้วเป็นบัลเลต์แบบประยุกต์ ซึ่งในวงการละครเวทีถือว่าเป็น “บัลเลต์ที่งดงามตระการตาที่สุด” ในประวัติศาสตร์ของละครเพลงบรอดเวย์²¹ จากนั้นนับเป็นผลงานสร้างสรรค์ของร็อดเจอร์สและแฮมเมอร์สไตน์อย่างแท้จริง เพราะไม่เคย

ปรากฏในนวนิยายเรื่องแอนนาฉบับใดที่มีอยู่ก่อนหน้าละครเพลง *The King and I* เป็นฉากที่เปลี่ยนภาพลักษณ์ของละครทั้งเรื่องให้กลายเป็นละครที่อลังการเด่นเป็นเอกในบรรดาผลงานทั้งหลายของผู้สร้างคนเดียวกัน และในหมู่ผู้สร้างละครบรอดเวย์ และทำให้ละครเพลงนี้เป็นเรื่องเล่าเกี่ยวกับแอนนาที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวไม่ซ้ำกับฉบับอื่น ๆ ที่เคยมีมาก่อน

ส่วนฉากอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับฉากบัลเลต์ (ซึ่งอ้างว่าเป็นภาคภาษาไทยของเรื่อง "กระท่อมน้อยของลุงทอม") ต่างมีความสำคัญในการดำเนินเรื่องทั้งสิ้น เพื่อการเตรียมงานต้อนรับนี้ พระเจ้ากรุงสยามนำสวดมนตร์ขอพรพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งสัญญาจะหาบ้านให้แอนนาตามที่นางต้องการ ถือได้ว่านางเป็นฝ่ายชนะในการต่อสู้เรียกร้องความเป็นอิสรภาพ และปัจเจกภาพ (individuality) ตามแนวคิดแบบอเมริกัน หลังฉากงานเลี้ยงและการแสดงบัลเลต์ ยังนำไปสู่การร่วมเดินร่ำระหว่างแอนนาและพระเจ้ากรุงสยาม เป็นฉากที่แสดงให้เห็นความสนใจและความรู้สึกที่ทั้งสองมีต่อกันเกินฐานะนายจ้างและลูกจ้าง ซึ่งในละครนี้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนยิ่งกว่าที่ได้กล่าวถึงเป็นนัยในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ.1946

การสร้างตัวละครและบทสนทนา

ในหนังสือของเขาชื่อ *Musical Stages* (ค.ศ.1975) ริชาร์ด ร็อดเจอร์ส (Richard Rodgers) เปิดเผยว่าเขามีความตั้งใจที่จะสร้างตัวละครในเรื่องนี้ “ให้มีลักษณะเป็นคนตะวันออก (Orientals) ที่เป็นตัวละครจริงๆ ไม่ใช่ภาพล้อหรือตัวตลก” และจะเสนอภาพพระเจ้ากรุงสยามและราชสำนัก “ที่มีความเป็นมนุษย์น่าเชื่อถือ”²² แม้จะมีความตั้งใจอันประเสริฐเช่นนี้ ตัวละครเกือบจะทุกตัวในละครเพลงกลับถูกเปลี่ยนแปลงจากลักษณะของตัวละคร ซึ่งมีบุคลิกรอบด้าน (well-rounded characters) ในภาพยนตร์ฉบับปีค.ศ. 1946 มาเป็นตัวละครที่มีลีลาแบบละครเวที และมีความเกินจริง (larger than life) จนแอนนาในภาพยนตร์ฉบับปีค.ศ. 1946 ดูเป็นตัวละครที่สงบเสงี่ยมเมื่อนำมาเปรียบกับแอนนาในละครเพลง การใช้เพลงและเนื้อร้องของเพลงก็มีอิทธิพลต่อภาพลักษณ์ของตัวละครและการดำเนินเรื่องด้วยเช่นกัน เพราะว่ามีเนื้อหาและข้อมูลที่ช่วยสื่อความหมายและแนวคิดหลักในเรื่องได้ (ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไปในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง) การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของละครเพลง *The King and I* โดยส่วนรวมให้มีลักษณะเป็นอเมริกันมากขึ้น ภาพบุคลิกของตัวละครและอุดมการณ์ที่นางยึดถือตามที่เสนอในละครเพลงนี้จึงเป็นสิ่งที่ประทับอยู่ในความทรงจำของผู้ชมชาวอเมริกันยิ่งกว่าภาพของแอนนาในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 หรือในนวนิยายเรื่องแอนนาฉบับก่อน ๆ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงลักษณะของทับทิมและเรื่องราวความรักของนางเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อความหมายของละครเรื่องนี้ ที่สำคัญคือทับทิมกลายเป็นตัวแทนของผู้ถูกกดขี่ โดยเฉพาะสตรีที่ถูกข่มเหงอย่างไร้ความยุติธรรมโดยผู้ชายที่แข็งแกร่งมีอำนาจกว่า ดังแต่กษัตริย์พม่าผู้ส่งนางมาเป็น “ของขวัญ” หรือกษัตริย์สยามซึ่งเห็นนางเป็น “สมบัติ” ในครอบครอง (ตามความเห็นของแอนนา) ซึ่งแสดงออกในบทเพลง “My Lord and Master” (องก์ที่ 1 ฉากที่ 2) เมื่อทับทิมคร่ำครวญเสมือนเป็นตัวแทนของสตรีผู้ถูกกดขี่ และปรารถนาเสรีภาพที่จะเลือกรักและอยู่กับคนที่พึงพอใจ แทนที่จะเป็นเสมือน “สมบัติ” ของชายผู้หนึ่งซึ่งนางไม่มีใจด้วย

My Lord and Master

Declared he's pleased with me

What does he mean?

What does he know of me?

This Lord and Master?

Though he may study me

As hard as he can

The smile beneath the smile

He'll never see

He'll never know

I love another man²³

อย่างไรก็ดี ภาพยนตร์เพลงฉบับปี ค.ศ. 1956 คัดเพลงนี้ออกทำให้ภาพยนตร์สูญเสียภาพการเรียกร้องอิสรภาพของสตรีผ่านทางเนื้อร้องของเพลงนี้

จะเห็นได้ว่า ทับทิมมีบุคลิกเปลี่ยนแปลงไป ในตอนต้นนางยอมรับชะตากรรมที่จะต้องเกิดขึ้นดังที่นางบอกขุนทาทูรักของนางว่า ทั้งสองคงจะได้แต่แอบรักกันและพบกันในเงามืด (ดังในเนื้อเพลง “We Kiss in the Shadow”) เมื่อมีโอกาส แต่ทว่าเมื่อได้รู้จักแอนนา นางเกิดความหวังและความกล้าที่จะแหวกวงล้อมของข้อจำกัดต่างๆ จึงเกิดบุคลิกอีกด้านคือ การร้องขอความเป็นไท ดังจะเห็นได้จากบทละครที่นางเขียนให้นางในราชสำนักแสดงหน้าพระที่นั่ง และจากการที่นางฝ่าฝืนที่จะปลดแอกให้ตนเอง บัลเลต์ ฉากที่จัดมาแสดงเป็นละครที่เสนอแนวคิดเชิงต่อต้านอำนาจฝ่ายธรรม ผู้ชมรู้สึกว่ายกย่องกษัตริย์คือฝ่ายธรรม ทั้งกษัตริย์ตามเรื่องในบัลเลต์ และกษัตริย์ผู้นั่งชมการแสดงอยู่ ในขณะที่ฝ่ายทาสนาโดยทับทิม เป็นฝ่ายที่ถูกข่มเหง ทับทิมเป็นฝ่ายธรรมะ นางเป็นผู้รู้ภาษาอังกฤษ นางนิยมการเลิกลา และต่อสู้การเป็น

ทาส การไร้เสรีภาพ ซึ่งเป็นลักษณะความคิดแบบอเมริกันที่ผู้ชมเข้าใจและเห็นใจ แม้แต่พระพุทธรูปก็ยังเข้าข้างนางจึงส่งเทวดาลงมาช่วย

ส่วนลักษณะของตัวละครพระเจ้ากรุงสยามในละครเพลง เมื่อเปรียบเทียบกับในภาพยนตร์ฉบับ ค.ศ. 1946 แล้ว พระเจ้ากรุงสยามในละครเพลงมีบุคลิกขำเล่น ทั้งเมื่ออยู่กับแอนนาและกับเด็ก ๆ ขาดความสงบนิ่งในนิสัย ไม่มีลักษณะของนักวิชาการผู้รอบรู้ ขาดความสำรวมในกริยาท่าทางดังเช่นที่เร็กซ์ แฮริสันเคยแสดงในภาพยนตร์ นักแสดงในละครเวทีคือยูลบรินเนอร์ เสนอภาพกษัตริย์ที่ดู “เถื่อน” กว่า ทว่าเขาเป็นนักแสดงในจินตนาการของผู้สร้างทั้งสอง ซึ่งเกิดความประทับใจในบุคลิกของเขาตั้งแต่แรกเห็น ดังที่รีดเจอร์สเล่าไว้ในหนังสือของเขา

ผู้สมัครคนแรกที่เดินออกมาจากปีกฉากเป็นชายหนุ่มศีรษะล้าน
หน้าตามีเค้าแบบตะวันออก...เขาดูท่าทางเถื่อนๆ เสียงก็เถื่อนและ
เราไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าเขาเปล่งประกายความรู้สึกดุดันภายใน
ที่เขาพยายามควบคุมเอาไว้ เมื่อเขาอ่านบทให้เราฟัง เราทั้งสองต่าง
ก็ประทับใจในความเด็ดเดี่ยว ทรงพลัง ที่สัมผัสได้ ออสการ์กับผม
มองหน้ากันแล้วพยักหน้าให้กัน²⁴

และนั่นคือบุคลิกของพระเจ้ากรุงสยามที่บรินเนอร์เสนอให้เห็นผ่านบทบาทการแสดงของเขา การที่ผู้สร้างคนแล้วคนเล่า หรือผู้วิจารณ์อ้างว่าละครเรื่องนี้เสนอภาพของบุคคลและเรื่องราวที่เป็นจริงตามประวัติศาสตร์ เป็นคำกล่าวอ้างที่ไร้ความรับผิดชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาจากบุคลิกของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งแสดงโดยบรินเนอร์ เพราะเหตุว่า บุคลิกและอากัปกิริยาของกษัตริย์ตามที่ละครเพลงนำเสนอเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของบุคคลที่ชาวสยามทั่วไปเรียกว่าเป็นคน “ไร้กริยา” หรือ “ขาดการอบรมบ่มนิสัย” ขาดความงามสง่า น่าเกรงขาม ความขรึมนิ่งในท่วงท่า ซึ่งชาวสยามถือกันว่าเป็นกริยาของ “ผู้ดี” ที่รู้จักรักษากริยาแม้ในเวลาโกรธเกรี้ยว

แม้เราจะไม่มีเอกสารอ้างอิงว่าพระเจ้ากรุงสยามพระองค์จริง (คือรัชกาลที่ 4) ได้รับการอบรมให้มีกริยามรรยาทอย่างไร เราก็พอจะอนุมานได้จากวิธีที่พระราชธิดาของพระองค์ทรงฝึกวินัยเจ้านายเล็ก ๆ ดังที่นายแพทย์มัลคอล์ม สมิธ (Malcolm Smith) เล่าไว้ในหนังสือของเขาชื่อ *A Physician at the Court of Siam* (ค.ศ. 1947) เกี่ยวกับสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นพระราชธิดาของพระเจ้ากรุงสยาม รัชกาลที่ 4 และการอบรมพระราชโอรส พระราชธิดา ตลอดจนทัศนคติของชาวสยามเกี่ยวกับการอบรมแบบชาววัง

บรรดาลูกๆ ของพระเจ้าอยู่หัวอุกอบรมาตั้งแต่ยังเล็ก ๆ ให้รู้จักวางตัว ให้มีกิริยา
สมกับฐานะ การฝึกฝนในวังเป็นที่ยกย่องกันมาก จนกระทั่งบรรดาเจ้านายและ
ขุนนางในสมัยนั้นต่างพยายามจะส่งลูกชายลูกสาวเข้ามาอยู่ “ฝ่ายใน” เพื่ออบรม
กิริยามรรยาทแบบชาววัง ไม่น่าสงสัยเลยว่าความมีมรรยาท กิริยาท่วงทีที่สง่างาม
ของบรรดาเจ้านายและขุนนางในสมัยนั้น มีกำเนิดมาจากการอบรมบ่มกิริยาจาก
ในวังดังกล่าว²⁵

อาถักปกริยาและความประพฤติกของบรินเนอร์ไม่มีความละม้ายคล้ายคลึงกับลักษณะ
การวางตนของคนไทยจนพอจะทำให้หวัดอ้างได้ว่าละครที่เขานำเสนอเป็นภาพสะท้อนชีวิตจริง
ของราชสำนักสยาม และพระเจ้ากรุงสยามพระองค์จริง ทว่าการเสนอภาพที่เป็นจริงถูกต้องตาม
ประวัติศาสตร์ไม่ใช่จุดประสงค์ในการสร้างผลงานเรื่องนี้ของผู้สร้างทั้งสองอยู่แล้ว ร็อดเจอร์ส
กล่าวว่าเขาต้องการจะ “วาดภาพประเทศสยามตามสายตาของศิลปินอเมริกัน”²⁶ ซึ่งตามความคิด
ของผู้สร้างละครเพลง *The King and I* นั้น บุคลิกของบรินเนอร์ในบทบาทของพระเจ้ากรุง
สยามสอดคล้องกับภาพลักษณ์ที่คนตะวันตกมีอยู่ในใจแล้วของ “คนเถื่อนผู้สูงส่ง” (noble
savage) คือเป็นคนขาดความศิวิไลซ์ ขี้โอ่ หวดอำนาจ และเป็นเผด็จการ แต่การที่เขากระหาย
ใคร่เรียนรู้วัฒนธรรมตะวันตกและความรู้แบบตะวันตก ทำให้เขาเป็นคนที่ยังพอจะให้อภัยได้
ซักเถลาได้ และน่าเห็นใจ เพราะเป็นผู้มีสำนึกดี ดังจะเห็นได้จากบทที่เขาร้องในเพลง

“A Puzzlement”

It's a puzzlement, what to tell a growing son!
What, for instance, should I tell him of women?
Shall I educate him on the ancient lines?
Shall I tell the boy, as for as he is able,
To respect his wives and love his concubines?
Shall I tell him everyone is like the other
And the better one of two is really neither?²⁷

พระเจ้ากรุงสยามในฉากนี้เป็นภาพสะท้อนของแฮมเล็ต ตัวละครเอกของเชกสเปียร์
ในละครเรื่อง *Hamlet, Prince of Denmark* ในฉากรำพันคนเดียวที่มีชื่อเสียง (“To be or not to
be, that is a question”) เมื่อแฮมเล็ตตกอยู่ในภาวะลำบากใจตัดสินใจไม่ถูกว่าจะเลือกปฏิบัติอย่าง
ไรดี พระเจ้ากรุงสยามในฉากนี้ก็ตกอยู่ในภาวะการณคล้ายคลึงกันแม้จะต่างกรรมต่างวาระกัน

ที่น่าเสียดายก็คือ ความคิดที่แสดงท่าที ความเป็นเสรีนิยมและความเป็นคนมีเหตุผล ถูกบดบัง ด้วยกริยาที่ไร้ความสง่างาม โอ้อวด และดูเป็นคนป่าเถื่อนที่นักแสดงตีความออกมา

ในขณะที่กษัตริย์ผู้เจี๊ยบ ขริม ฉลาดเฉลียว (แม้จะยังคงมีความเซบ น่าขบขันอยู่บ้าง) จากบทภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ถูกเปลี่ยนไปเป็นคนป่าเถื่อนผู้มีสำนึกตามบทละครเพลง ฉบับปี ค.ศ. 1951 แอนนาบนเวทีละครกลับโอ้อ่างงดงาม มีสีสัน น่ารัก น่าชื่นชมยิ่งเสียดายว่าภาพ แอนนาในภาพยนตร์ ไม่ว่าจะมองจากด้านใด แอณนามีลักษณะเกินจริงทุกด้าน เครื่องแต่งกาย ของแอนนาบนเวทีละครหรูหราฟู่ฟ่ากว่าที่ใช้ในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ทั้งยังมีชีวิตชีวา เด็ด เดี่ยว เชื่อมมันในตัวเอง ไม่มีท่าทางนิ่ง ๆ น่านับถือ เช่น ที่ไอรีน ดันน์ (Irene Dunne) แสดงไว้ใน ภาพยนตร์ดังกล่าว

ในขณะที่แอนนาและพระเจ้ากรุงสยามในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 มีโอกาสมา พบและปะทะคารมกันบ่อยๆ ในบทละครเพลงการเผชิญหน้า และความขัดแย้งในด้านบุคลิก - ภาพหรือความคิดเห็นเชิงปรัชญาการเมืองถูกรวบรวมเอาไว้ในบทเพลง “Shall I Tell You What I Think of You” (องก์ที่ 1 ฉากที่ 5) ซึ่งในเพลงนี้แอนนาบรรยายสิ่งที่นางไม่ชอบใจ และยอมรับ ไม่ได้ในบุคลิกของพระเจ้ากรุงสยามเป็นที่น่าสนใจที่บทเพลงนี้ถูกตัดออกเมื่อละครเพลงถูก บันทึกลงเป็นภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 1956 การตัดทอนรายละเอียดลงไปอีกจากเนื้อเรื่องตามบท ภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 และ บทละครเพลงฉบับปี ค.ศ. 1951 นั้นทำให้บุคลิกของแอนนา เปลี่ยนไปกลายเป็นตัวละครที่ “ดี้น” ขึ้น ขาดความมีสาระในบุคลิก “ปฏิบัติการ” ที่แอนนาต้อง มาทำในราชสำนักสยามก็ขาดความชัดเจนมิได้มีความสำคัญเด่นชัด หรือดูเป็น “ภาระกิจที่ สวรรค์กำหนดมาให้” เช่นที่เห็นอยู่ในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ในองก์ที่ 1 ทั้งองก์ แอนนาจึง มีผลงานชิ้นเอกคือ การเรียกร้องอิสรภาพให้ตนเองในการที่สามารถเอาชนะข้อโต้แย้งกรณีบ้าน พักส่วนตัวที่นางต้องการเท่านั้น

อย่างไรก็ดี ทศนคติของแอนนาต่อพระเจ้ากรุงสยามนั้นเป็นสิ่งที่มิได้เปลี่ยนแปลง ไปจากในฉบับก่อน ๆ ที่เคยมีมา แอนนายังคงถูกสร้างภาพให้เป็น “ครูพี่เลี้ยง” ของพระเจ้ากรุง สยามมีหลายครั้งที่แอนนาใช้สายตามองดูพระเจ้ากรุงสยามประจุมองดูเด็กที่เอาแต่ใจตนเอง นางต้อง “อบรม” พระองค์พอ ๆ กับที่อบรมบรรดาลูก ๆ ของพระองค์ นางถูกวาดภาพให้เป็น “สำนักฝ่ายดี” ของพระองค์ คอยแก้ไขความผิดที่พระองค์ทำ ให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ พระองค์ยัง “เขลา” อยู่ เช่นในเรื่องที่เกี่ยวกับเรื่องราวในพระคัมภีร์ไบเบิล (องก์ที่ 1 ฉากที่ 6) ยิ่ง ไปกว่านั้น นางยังเป็นผู้ท้าทายให้พระองค์เป็นคนดีกว่าที่พื้นฐานดั้งเดิมอันป่าเถื่อนของพระองค์ จะชักนำไป (องก์ที่ 2 ฉากที่ 4) ความจริงแล้วในละครเพลง แอนนาใช้เวลา “อบรม” พระเจ้า

กรุงสยามมากกว่าการสอนหนังสือลูกๆของพระองค์ หรือแม้แต่เจ้าฟ้าจุฬาภรณ ภาพความสัมพันธ์ระหว่างนางและเจ้าฟ้าจุฬาภรณจึงไม่ใกล้ชิดหรือผูกพันกันมาก ดังเช่นที่เห็นในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในละครเพลงคือ การเปลี่ยนแปลงบุคลิกของเจ้าจอมมารดาเที่ยง ในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 นางเป็นสตรีที่ฉลาด มีปัญญาน่านับถือ เสียสละและยอมทุ่มเทเพื่อสามีและลูก ความเป็นคนมีปัญญาของหล่อนฉายชัดให้เห็นแม้ว่าโดยเปลือกนอกนางจะดูเป็นคนเรียบร้อยและถ่อมตัว ในละครเพลงบทบาทของเที่ยงถูกดัดแปลงอย่างมากจนกลายเป็นเสมือนตัวตลก ทั้งในกริยาท่าทางและสีหน้า ไม่มีบุคลิกที่น่านับถือเป็นที่ยำเกรงของคนทั่วไปในราชสำนักเช่นในภาพยนตร์ บทบาทที่นางแสดงความจริงจัง มีเพียง 2 ฉากคือเมื่อนางมาขอร้องให้แอนนาเปลี่ยนใจไปเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสยาม (องก์ที่ 1 ฉากที่ 5 และองก์ที่ 2 ฉากที่ 5) เท่านั้น

นอกจากนั้นแล้ว เมื่อเปรียบเทียบบทบาทของเจ้าจอมมารดาเที่ยงในบทละครเพลง (ค.ศ.1951) และในภาพยนตร์เพลง (ค.ศ. 1956) ก็ยังเห็นความแตกต่างที่สำคัญคือ ในละครเวทีเที่ยงเป็นผู้ร้องเพลงสำคัญเพลงหนึ่ง “Western People Funny” ซึ่งเป็นเพลงที่แสดงความมีปัญญา ความเข้าใจโลกของผู้หญิงชาวสยาม เป็นเสียงของตัวแทนที่ช่วยถ่วงดุลยภาพลักษณ์ของผู้หญิงชาวสยามกับภาพลักษณ์ของผู้หญิงตะวันตกในตัวละครแอนนา บอกให้รู้ว่าในสายตาของผู้หญิงชาวสยามอย่างเที่ยง (ซึ่งคนตะวันตกอย่างแอนนามองว่า น่าขบขัน ป่าเถื่อน ไร้ปัญญา) ก็มองคนตะวันตกอย่างแอนนาและผู้มาเยือนชาวอังกฤษด้วยสายตาเดียวกัน และมองดูวัฒนธรรมตะวันตกที่ถูกยึดเย็บคือนาง (เช่นการแต่งกายและกริยามรรยาทแบบตะวันตก) ว่าประหลาดน่าขบขัน

To prove we're not barbarians

They dress us up like savages!

Western people funny,

Of that there is no doubt,

They feel so sentimental

About the Oriental

They always try to turn us

Inside down and upside out!²⁸

การตัดฉากเพลงนี้ออกจากบทบาทของตัวละครตัวนี้ในภาพยนตร์เพลง (ค.ศ. 1956) มิได้เป็นเพียงการลบบทบาทของตัวละครเท่านั้น ทว่ายังเป็นการเปลี่ยนความหมายของเรื่องทั้งหมด ทำให้สูญเสียการถ่วงดุลย์ของความคิดเห็นระหว่างผู้หญิงตะวันตกและตะวันออก ทำให้

ผู้หญิงในราชสำนักรวมทั้งตัวเจ้าจอมมารดาเที่ยงมีภาพลักษณ์เป็นคนไร้สาระ เออะอะ ไวยวาย เหมือนเด็กไร้วุฒิภาวะทางอารมณ์ โดยเฉพาะเมื่อนำมาเปรียบกับแอนนา ทำให้ภาพความอคติทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นนั้นเด่นชัดยิ่งขึ้น แอนนาในฐานะตัวแทนของอารยธรรมและอุดมคติแบบตะวันตกมีความ “เหนือกว่า” ชาวสยามอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะเมื่อขาด “เสียง” ของฝ่ายตะวันออกที่แสดงความเห็นผ่านตัวละครของเจ้าจอมมารดาเที่ยงเมื่อร้องเพลง “Western People Funny”

ในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์และเจ้าจอมมารดาเที่ยงนั้น บทละครเวทีและภาพยนตร์เพลงเสนอภาพความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและผ่อนคลายกว่าในที่เห็นในภาพยนตร์ฉบับปีค.ศ. 1946 ซึ่งทั้งสองมีความเคารพกันและกัน อยู่ห่าง ๆ ไม่เคยพูดกันตรง ๆ หรือไม่เคยแสดงความสนิทสนมในฐานะแม่-ลูก หรือแม้แต่ในฐานะคนรู้จัก ในขณะที่ในละครเพลงและภาพยนตร์เพลง มีฉากที่ทั้งสองร่วมเดินรำกัน จับมือและร้องเพลงด้วยกัน

บทบาทและบุคลิกของตัวละครเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ก็เปลี่ยนไปอย่างมากเช่นกัน กล่าวคือในภาพยนตร์ฉบับปีค.ศ. 1946 เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์มีลักษณะเป็นคนช่างคิด ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ ท่าทางจริงจัง น่าเลื่อมใส ไม่ถือตัว แม้จะรู้จักวางตัวสมฐานะลูกชายคนโต ส่วนในละครเพลง บุคลิกของตัวละครตัวนี้เปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงกลายเป็นคนขสวางโต วางโต อวดอำนาจ ไม่มีทีท่าเป็นผู้คงแก่เรียน และไม่ยำเกรงอยู่ในที่ท่า ยิ่งไปกว่านั้นยังปราศจากบุคลิกของผู้ที่จะเติบโตขึ้นเป็นกษัตริย์นักพัฒนา และนักปฏิรูปเช่นที่ปรากฏในภาพยนตร์ฉบับปีค.ศ. 1946

ในบทละครเพลงและภาพยนตร์เพลง บทบาทของ “กลาโหม” ยังถูกเปลี่ยนแปลงและตัดทอนลงไปอย่างมากด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากการแสดงรอบทดลองในเมืองนิว เฮฟเวน (New Haven) กล่าวกันว่านักแสดงที่กำหนดให้รับบทนี้คือ เมอร์วิน ไวส์ (Mervyn Vye) ไม่พอใจมากและขอลอนตัวจากคณะ จนต้องให้จอห์น จูเลียโน (John Juliano) มารับบทนี้แทน²⁹

เมื่อเปรียบเทียบกับบทของกลาโหมในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 กลาโหมในละครเพลงและภาพยนตร์เพลงแสดงความเป็นคนมีปัญญา และความเข้าใจธรรมช เดิของมนุษย์ อยู่บ้างเช่นในฉากที่ได้ตอบกับแอนนา และการที่นาง “ทำลาย” ความเป็นกษัตริย์ผู้เด็ดเดี่ยวของพระเจ้ากรุงสยามเสียสิ้น (องก์ที่ 2 ฉากที่ 4) จนพระองค์ไม่อาจลงมือโบยทับทิมได้ แต่ทว่ากลาโหมในบทละครมิได้มีความน่ายำเกรง น่านับถือเช่นที่เป็นในภาพยนตร์ฉบับปี ค.ศ. 1946 ไม่มีลักษณะ “ลึก” ในบุคลิก ฉากที่กลาโหมต่อว่าแอนนาข้างต้นและฉากที่เขาวางแผนกับเจ้าจอมมารดาเที่ยงเพื่อให้แอนนาอยู่ต่อไป (องก์ที่ 1 ฉากที่ 5) ถูกตัดออกไปอีกเมื่อละครถูกบันทึกเป็นภาพยนตร์ในปี ค.ศ. 1956 ทำให้บทบาทของตัวละครนี้และเนื้อหาสาระของบทบาทลดน้อยลงไป จนไม่เหลือความสำคัญ กลายเป็นเพียงตัวละครที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือประกอบฉากเพื่อแสดง

ให้เห็นลักษณะความป่าเถื่อน ไร้อารยะของชาวสยามและผู้นำทางการเมือง เริ่มตั้งแต่ต้นจนจบ เรื่อง ภาพของกลาโหมที่ผู้ดูได้เห็นคือผู้ชายที่นุ่งผ้าชิ้นจีบหน้า ยาวกรอมเท้า (ซึ่งเป็นลักษณะการนุ่งผ้าของสตรีสยาม ผู้ชายจะไม่นุ่งผ้าเช่นนั้น) ไม่สวมเสื้อผ้าท่อนบนเลย³⁰ ท่าทางวางอำนาจ และหยาบคาย (เช่น ใช้เท้าถีบลำเมื่อไม่พอใจคำตอบของแอนนา) ในตอนต้นเรื่อง แล้วหายไปจากเรื่อง จนมาปรากฏตัวอีกไม่บ่อยนักเพื่อมาขัดจังหวะเวลาส่วนตัวของตัวเอกทั้งสอง เพื่อแจ้งข่าวของทัตติม การตามล่าทัตติมและเพื่อมาขู่เชิญแอนนา กล่าวได้ว่าไม่ปรากฏลักษณะเชิงบวกหรือลักษณะที่น่านิยมนับถือ ในบุคลิกของตัวละครตัวนี้ ในละครเพลงและในภาพยนตร์เพลงเลย

องค์ประกอบที่มีส่วนช่วยในการนำเสนอบุคลิกและภาพลักษณ์ของตัวละครอีกอย่างหนึ่งคือ เนื้อร้องของเพลงต่าง ๆ ที่ใช้ในละครเพลง ซึ่งช่วยวาดภาพตัวละครให้รายละเอียดของตัวละครพร้อม ๆ กันกับเป็นส่วนช่วยในการพัฒนาโครงเรื่องและแนวคิดหลักของเรื่อง หรือแก่นเรื่องไปด้วย อย่างไรก็ตามแม้จะได้ประกาศเจตนาดีที่จะสร้างบุคลิกของตัวละครที่มีความเป็นไปได้และเหมือนจริง ทว่าทั้งร็อดเจอร์สและแฮมเมอร์สไตน์ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงพรางของละครเวที นั่นคือตัวละครของเขายังมีบุคลิกเป็นตัวตลก หรือเป็นภาพล้อมากกว่าจะมีความเป็นบุคคลตามที่เขาประกาศไว้ ทั้งนี้ก็เพราะเขาพยายามที่จะสรรเสริญอุดมคติแบบอเมริกันในบุคลิกของแอนนา และสร้างภาพลักษณ์ของนางให้ดู “ดีกว่าและเหนือกว่า” ตัวละครอื่น ๆ อย่างเกินความเป็นจริงนั่นเอง

แก่นเรื่อง

องค์ประกอบเดียวของละครเพลง *The King and I* ที่ยังคงถ่ายทอดเจตนารมณ์ของบทประพันธ์ต้นฉบับ และนวนิยายฉบับก่อนๆ ที่เคยมีมาคือ แก่นเรื่อง หรือแนวคิดหลักของเรื่อง ซึ่งต้องการเสนอภาพแอนนาในฐานะ “ผู้ไถ่บาป” หรือ “ผู้กู้ชีวิต” ชาวสยามโดยการให้ความรู้ ให้การศึกษาพระเจ้ากรุงสยาม ดังเราจะเห็นได้ว่า แอนนาบอกเซอร์เฮ็ดเวิร์คว่านางมีพันธะกิจในสยามที่ทำให้นางไม่อาจทิ้งไปได้ แม้ว่าเซอร์เฮ็ดเวิร์คจะพูดเป็นนัยให้นางหวนกลับมาตัดสินใจใหม่เกี่ยวกับคำขอแต่งงานที่เขาเคยเสนอ

เซอร์ เฮ็ดเวิร์ค : แอนนาที่รัก คุณดูน่ารัก ยิ่งกว่าเดิมเสียอีก
แอนนา : ขอบคุณค่ะ เฮ็ดเวิร์ค

- เซอร์ เอ็ดเวิร์ด : มึงงานทำอีกละซิ ไซ้ใหม่ มีคนต้องการความช่วยเหลือจากคุณ
อีกละซิ น่าประหลาดจริง ๆ ที่คนบางคนช่างผูกพันกับผู้ที่
ต้องการเขา
- แอนนา : เอ็ดเวิร์ดคะ ฉันคิดว่าเราน่าจะ.....
- เซอร์ เอ็ดเวิร์ด : คุณแน่ใจรึว่าคุณไม่เคยคิดถึงบ้าน
- แอนนา : ไม่เลยเอ็ดเวิร์ด ฉันเคยบอกคุณแล้วนี่คะ ฉันไม่มีอะไรต้อง
ห่วงอยู่ที่นั่น..... ไม่มีใครอีกแล้ว
- เซอร์ เอ็ดเวิร์ด : แอนนา คุณจำได้ไหมจ๊ะ ว่าฉันเคยขอให้คุณแต่งงานด้วย
ก่อนที่จะรู้จักกับทอมเสียบอีก
- แอนนา : โห้! เอ็ดเวิร์ด³¹

แนวคิดของเรื่องที่จะเสนอภาพแอนนาและทัศนคติเฉก “แม่” ของชาวสยาม แสดงให้เห็นในความสัมพันธ์ระหว่างแอนนาและพระเจ้ากรุงสยาม แอนนาใช้เวลา “อบรม” พระเจ้ากรุงสยามมากกว่าใช้เวลาสอนลูก ๆ ของพระองค์ นางเป็นผู้คอย “แก้ไข” เมื่อพระองค์ประพฤติผิดเช่นในกรณีของทับทิม และคอยให้คำแนะนำที่ถูกต้องเช่นในการแก้ปัญหาทางการเมือง และการแก้ภาพลักษณ์ให้กษัตริย์สยามไม่ดูเป็น “คนป่าเถื่อน” ในสายตาของเหล่านักล่าอาณานิคมจากอังกฤษ

แนวคิดเรื่องการต่อต้านการใช้ทาส การปกครองระบบกษัตริย์ และการมีภรรยาหลายคนของผู้ชาย ยังคงเป็นแนวหลักของละครเวทีเรื่องนี้เช่นเดียวกับในนวนิยายเกี่ยวกับแอนนาฉบับก่อน ๆ แม้ว่าจุดเด่นของละครเรื่องนี้จะเน้นที่ทับทิมและการต่อสู้เพื่อเสรีภาพในความรัก ซึ่งเป็นการต่อสู้ส่วนตัว มิใช่การต่อสู้เพื่อปวงชนหรือเพื่อผู้หญิงโดยรวม มีเพียงแอนนาเท่านั้นที่เห็นใจทับทิม การที่ทับทิมมิใช่ตัวแทนของสตรีสยาม หรือตัวแทนของสตรีที่ถูกกดขี่กลุ่มใดเลย ทำให้ความช่วยเหลือของแอนนาขาดสาระของการต่อสู้เพื่อปลดแอกให้สตรีโดยรวมซึ่งเป็นภาพลักษณ์ของแอนนาในนวนิยายฉบับก่อน ๆ การที่ละครเพลงมิได้เสนอฉากเหตุการณ์อื่น ๆ ที่แสดงความทุกข์ยาก หรือความทารุณโหดร้ายต่อผู้หญิงสยาม หรือกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดทำให้ความพยายามของแอนนาที่จะต่อสู้เพื่อทับทิมโดยอ้างว่าเป็นการปลดแอกให้สตรีสยามเป็นการกระทำที่ไม่สมเหตุสมผล ความจริงแล้วละครเพลงเรื่องนี้กลับเสนอภาพสตรีในราชสำนัก ซึ่งมีความสุขสบายใจอยู่ในวัง ฟังพอใจกับชีวิตตลอดมา จนกระทั่งต้องมาวุ่นวายใจกับการถูกยึดเย็บคอารยธรรมตะวันตกให้โดยแอนนาและพระเจ้ากรุงสยาม

การยอมรับสภาพชีวิตในวังว่าเป็นสถานการณ์ปกติของชีวิตแสดงออกโดยภาพ ความปกติสุขในวังและโดยผ่านทางคำพูด หรือบทเพลงของตัวละครเจ้าจอมมารดาเที่ยง ซึ่ง เปรียบเสมือนตัวแทนของสตรีสยาม (ในฐานะภรรยาเอกของกษัตริย์ตามเนื้อเรื่อง) นางบอก แอนนาว่านางมีความจงรักและพร้อมจะให้อภัยเสมอ เพราะว่า “ผู้ชายที่ต้องการความรักของเรา เป็นคนวิเศษ” (องค์ที่ 1 ฉากที่ 5) ในขณะที่อาจจะมีผู้โต้แย้งได้ว่าฉากนี้เป็นการเสนอให้เห็น ลักษณะความอ่อนแอของราชสำนัก ซึ่งยอมศิโรราบต่ออำนาจกษัตริย์โดยไม่คิดจะลุกขึ้นต่อสู้ ทำให้มองเห็นอำนาจความเป็นเผด็จการของพระเจ้ากรุงสยาม ทว่าประเด็นนี้มิได้นำมาเสนอให้ แค้นชัดในละคร และมีได้มีพยานหลักฐานใดใดว่าพระเจ้ากรุงสยามใช้อำนาจอธรรม หรือ ป่าเถื่อนกับผู้ใดนอกจากทับทิม ทั้ง ๆ ที่ตัวละครตัวนี้มีบุคลิกภายนอกที่ป่าเถื่อน ไร้กิริยา มารยาท

และเช่นเดียวกันกับนวนิยายของแอนนาฉบับก่อน ๆ ละครเรื่องนี้มิได้ให้ข้อเท็จจริง ทางประวัติศาสตร์ว่าระบบทาสและลักษณะการใช้แรงงานทาสในสยาม ต่างจากระบบทาสใน อเมริกา และมีได้ให้ข้อเท็จจริงว่าบรรดาสตรีที่อยู่ในวังนั้นส่วนใหญ่มิใช่ทาส

ทว่าในบทละครนี้เองที่เกิดแนวคิดใหม่ขึ้น ซึ่งยังไม่เคยปรากฏในนวนิยายของ แอนนาฉบับก่อน ๆ นั่นคือ การยกย่องสรรเสริญพลังของสตรี ดังจะเห็นได้ในฉากห้องเรียนเมื่อ แอนนาสอนภูมิศาสตร์และแผนที่โลก (องค์ที่ 1 ฉากที่ 4) นอกจากเด็ก ๆ ซึ่งเป็นนักเรียน (ซึ่งแต่ง กายเหมือนกันหมดมิได้แยกหญิงชาย) ไม่มีผู้ชายปรากฏอยู่ในฉากเลยจนกระทั่งพระเจ้ากรุง สยามเข้ามาในฉากนั้น ทหารรักษาการณ์เป็นหญิงล้วน นักเรียนเป็นหญิงล้วน (นอกจากหลุยส์ และเจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์) ที่เด่นที่สุดในฉากคือครูผู้หญิง แอนนาและครูผู้ช่วยคือเจ้าจอมมารดา เที่ยง แม้แต่เมื่อพระเจ้ากรุงสยามปรากฏกายเข้ามาในฉาก ก็ถูกกลืนเข้าไปในสถานการณ์ที่ถูกผู้ หญิงควบคุมเอาไว้แล้ว เพราะว่าพระองค์เสด็จเข้ามาตามเสียงเพลง “Home, Sweet Home” ซึ่ง แอนนาสอนให้เด็กๆ ร้องเพื่อปลุกสำนึกและเตือนพระองค์ให้รำลึกถึงบ้านพักที่แอนนาทวงถาม ถึง แอนนาจึงออกปากชมเด็ก ๆ ว่า “ร้องเพลงได้ดี ได้ผลตามเป้า” ก็สามารสดึงดูดความสนใจ ของพระองค์ให้ตามเสียงเพลงเข้ามาในฉากนั้น พลังของสตรีในฉากนี้จึงเด่นชัดมาก แม้ว่าโดย ผิวเผินจะดูเหมือนพระเจ้ากรุงสยามมีอำนาจเหนือพวกนางก็ตาม ยิ่งไปกว่านั้นพลังของสตรียัง เป็นพลังฝ่ายธรรมะ ตรงกันข้ามกับพลังความป่าเถื่อนของฝ่ายอธรรม เพราะว่าพวกนางล้วนมีคุณ ความดีงามที่พึงปรารถนาในวัฒนธรรม คือ มีคุณธรรม มีความรัก รู้จักเสียสละและให้อภัย ดังจะ เห็นได้จากเนื้อเพลงของเจ้าจอมมารดาเที่ยง ซึ่งเผยความรู้สึกของนาง

What more can I say to you?

This is a man who thinks with his heart.

His heart is not always wise.

This is a man who stumbles and falls.